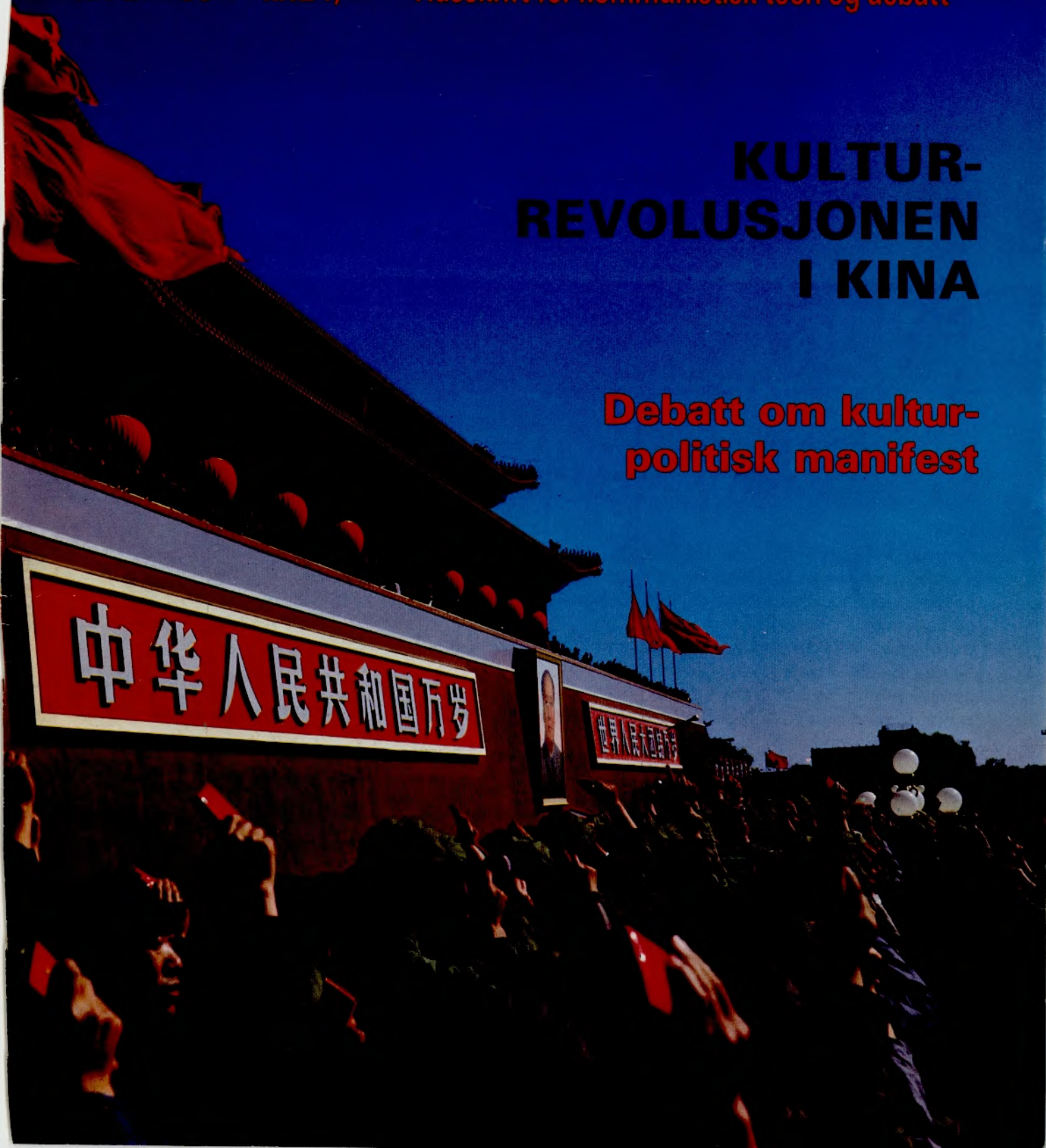

RØDE FANE

Nr. 3 – 83   kr.24,-   Tidsskrift for kommunistisk teori og debatt

KULTUR- REVOLUSJONEN I KINA

Debatt om kultur-
politisk manifest

BREV OG NOTISER

HVA SYNES DU OM RØDE FANE?

Anne Lise Olafsen,
Tønsberg

Av bra ting i Røde Fane vil jeg umiddelbart nevne debattene, og da spesielt sosialismedebatten. Ellers er min personlige mening at Temanumre er en fordel. Da har en muligheten til å sette seg grundig inn i et emne, og seinere kan en bruke det spesielle nummeret som et slags «oppslagsverk». Noe jeg kunne ønske meg mer av, var faglig kvinnestoff, det er det for lite av. — Mer kommer jeg ikke på sånn med en gang.

Liv Odde, Kristiansund

Jeg er svært fornøyd med omlegginga, den har gjort Røde Fane mye mer leservennlig, samtidig som den har åpna for nye innfallsvinkler på problemene. Hver artikkel er en utfordring. Jeg har satt spesiell pris på Gro Hagemanns artikkelserie, og ikke bare meg tror jeg. Jentene i Kristi-

ansund har fått en stor inspirasjon til diskusjoner og til å lese klassikerne gjennom den artikkelserien.

Ellen Aanesens artikkel «Har arbeiderklassen skifta kjønn?» var veldig bra.

Sosialisme-debatten har gitt ny innsikt, og vist at mye gjenstår å diskutere.

Noe jeg kunne ønske meg er mer faglig stoff, hvordan skal vi møte nedskjæringene, permitteringer og oppsigelser? Diskusjon om tariffoppgjøret o.l. Dette er viktige ting å ta opp, slik at fagbevegelsen kunne bruke Røde Fane mer aktivt.

Kunne også tenkt meg en videoføring og oppsummering av debatten om 6-timersdagen som har gått i Klassekampen.

Ellers må Røde Fane bygge opp et kommisjonærnett, slik at bladet blir spredd mer aktivt. Jeg oppfordrer folk til å abonnere på Røde Fane, bladet er viktig og nødvendig.

Jan Petter Hansen,
Horten

Faglignummeret, altså nummer 5/82, var veldig interessant. Den type stoff trenger vi mer av. I de seinere åra har mange revolusjonære fått tillitsverv, og det er viktig å vite hvordan vi skal møte krisa. Permitteringer og oppsigelser blir mer og mer vanlig og det er lett å gå i reformistiske feller. Samtidig må vi passe på at vi ikke opptrer som «speidergutter» i slike vanskelige saker. Altså mer faglig stoff er hva jeg ønsker meg. Ellers vil jeg si at sosialismediskusjonen har vært veldig bra, og lærerik.

Eli Winjum, Bergen

Røde Fane har blitt veldig bra kvalitetsmessig, det føres mange viktige og aktuelle debatter i Røde Fane. Ved å gå bort fra temanummer blir det kanskje mer lettlest og variert, det kan være en fordel. Det jeg ønsker meg er mer kvinnestoff. Arikkelserien til Gro Hagemann var veldig bra, men har fått en «dårlig» behandling.

Trykkfeil i Christopher Bratts Stalin- polemikk

Akk ja. Trykkfeilene. Mer mas fra min side. Dere har for mange trykkfeil i Røde Fane.

— Når det står «Terroren (terroren...) som satte inn i 1935...» (skal være 1936) så kan jeg godt tenke meg at det var jeg som skrev feil i manus, men

— at jeg skal ha skrevet «Det er vel det som kunne sies...» (skal være «Det er en del som...») tviler jeg på.

— I fjerde og tredje siste linje på side 69 står: «Men brukes til kjøp av industrimaskiner i utlandet.» Skal hete: *Men like viktig var at korneksport ga valutainntekter, som igjen kunne brukes til kjøp av industrimaskiner i utlandet.*

Vennlig hilsen,
Chris Bratt

INNHOOLD

TEMA:	side
Internasjonalt gjennombrudd for Marx-forståelsen, av Per Lund	4
Vare og verdi under sosialismen, av Kjersti Ericsson	6
Et bidrag til en kritisk studie av kulturrevolusjonens teori, av Pål Steigan	14
Utdrag fra «sekstenpunktersvedtaket om kulturrevolusjonen»	21
Utdrag fra sirkulær fra sentralkomiteen i Kinas kommunistiske parti	23
Havet, døden og kjærligheten eller jorda, livet og kampen? red. av Klaus Hagerup	24
OFMLs (Færøyane) brudderklæring med AKP(m-l)	30
DEBATT:	
Med USA mot begge supermaktene, Bergen? av Eirik Rossen	34
Mange svakheter i Christopher Bratts Fossum-kritikk, av Egil Fossum	38
Stalin og hegemonismen, av Jarl Hellesvik	40
Sosialistisk matimport fra Sør-Afrika? av Jalmar Torp	41
SPALTER:	
Studiespalte, av Per Lund	42
BØKER:	
Edvard Bull: Norsk arbeiderbevegelse i krise, av Jan Solberg	46

RØDE FANE

Utgitt av
Arbeidernes Kommunistparti
(marxist-leninistene)
Nr. 3 — 1983 12. årg.
ABONNER! 125 kr. pr. år.

Bestill fra
Røde Fanes distribusjon,
Boks 83 Bryn, Oslo 6.
Røde Fane redigeres av
et utvalg nedsatt av
sentralkomiteen i AKP(m-l).
Adresse redaksjonen:
Postboks 6875 St. Olavs plass
Oslo 1.
Postgiro nr. 2 20 84 78.
Telefon: 11 45 73.
Ansvarlig utgiver for dette
nummer: Pål Steigan.
Trykt hos A/S Duplotrykk

100 år og hva nå?

For kort tid tilbake blei 100-årsdagen for Marx' død markert av de forskjelligste krefter. Det mjuke mellomgolvet i SV og på DNAs venstreside brukte jubileet som et nytt påskudd for å treffes til sosialt samvær og diskusjon om alt annet enn Marx og marxismen sammen med Lars Roar Langslet og andre medianisser. AKP(m-l) markerte jubileet ved å utgi første del av Kapitalens bind 1 på norsk. Det har kort sagt vært markeringer av nokså ymse slag. Nå som røyken har lagt seg, er det på sin plass å reise det spørsmålet som står over denne artikkelen. Alt-så, hva er marxismens skjebne i tida framover? Har livsverket til Marx noe å si for den kampen vi står oppe i her og nå? Åssen skal vi på beste måte forvalte arven etter Marx?

Noe av det aller mest positive som har skjedd i det siste, er at vi har fått en langt grundigere og mer vitenskapelig orientert teoretisk debatt. Når vi går i gang med studiene av Kapitalen er det ikke bare for å lære noen definisjoner. Vi har også begynt å trenge inn i stoffet på en mer forpliktende måte. I stedet for å se bort fra eller dekke over eventuelle motsigelser i teorien, blir disse forsøkt avdekka. Vi har innsett at marxismen ikke er et ferdig og lukka hele, men en levende, og derfor uferdig vitenskap. Dersom marxismen hadde vært et lukka og avslutta system, ville den ha vært et mausoleum, uten utviklingsmuligheter og uten brodd. Men fordi marxismen ikke er det, fordi den i likhet med alle andre vitenskaper er uavslutta og med uløste problemer, er den spennende, utfordrende og langt mer farlig for det bestående.

Ei sånn oppfatning av marxismen er sjølsagt langt mer krevende. Den åpner for å kunne gjøre store feil, og den krever at vi sjøl forsøker å gå videre fra det teoretiske fundamentet som Marx skapte, og det er vanskelig. Men det er den eneste farbare veien.

Parallelt med studiene av Kapitalen har det begynt en debatt om marxistisk kriseteori. Det er pekt på at Marx' egne skrifter inneholder tilsynelatende motsigelser og ikke er entydig når det gjelder grunnlaget for de økonomiske krisene. Det er også pekt på at det ikke minst i sovjetisk offisiell marxisme under sosialismen skjedde ei forenkling og vridning av den marxistiske kriseteorien. Denne vridninga ga et teoretisk grunnlag for at keynesianistiske ideer fikk innpass i marxistisk tenkning. Å få avdekka disse mot-

sigelsene i den marxistiske tradisjonen, er veldig verdifullt. Det åpner for en djupere og mer allsidig forståelse av samfunnet.

I fortsettelsen av denne diskusjonen vil vi antakelig finne teoretiske forklaringer på den langvarige nedgangstendensen som kapitalismen nå er inne i, uavhengig av de midlertidige konjunktursyklusene.

Men i begeistringa over å ha oppdaga noe nytt, bør vi unngå fristelsen til å skape en ny dogmatisme. Vi bør ikke erstatte en gammel ensidighet med en ny, eller kaste vrak på. Ei sånn holdning har vi ikke det minste bruk for. Dessuten vil det helt sikkert vise seg at en del av det vi i dag opplever som motsigelser i teorien til Marx, ikke er det i virkeligheten når vi får studert spørsmålet grundigere. Marx gjennomførte en så utrolig allsidig analyse og tok for seg så mange sider ved den kapitalistiske produksjonen og dens historie at det nødvendigvis vil ta tid å skaffe seg en brukbar innsikt i teorien hans. Derfor må vi vise nøkternhet og ikke trekke forhasta slutninger.

I dag står vi overfor store teoretiske og praktiske utfordringer: Hva er grunnlaget for den kapitalistiske krisa? Hvordan vil datarevolusjonen virke på samfunnet? Hva er det indre økonomiske grunnlaget for Sovjets kamp om verdensherredømmet? Hvordan skal en best mulig unngå at et sosialistisk land degenererer til et byråkratkapitalistisk land? Alt dette er spørsmål som har vidtrekkende betydning for arbeiderklassens og de undertryktes kamp i dag og for framtida. Hvis vi evner å holde fast ved den marxistiske teorien, samtidig som vi er dristige i å gi oss i kast med uløste teoretiske spørsmål, så vil den revolusjonære bevegelsen i Norge ha tatt et betydelig skritt framover. Vi står kanskje over for den breieste og mest spennende studiebevegelsen i historia til norsk arbeiderbevegelse. Lykkes vi vil det uten tvil ha vidtrekkende betydning.

Pål Steigan

100 år etter
Marx død

Internasjonalt gjennombrudd for Marx-forståelsen

Av Per Lund

At Oktobers nytugivelse av Kapitalen skulle falle sammen med 100-årsdagen for Marx' dødsdag er sjølsagt helt tilfeldig, men en tilfeldighet ikke uten symbolsk betydning når vårt parti nå skal gi seg i kast med den politiske økonomien.

Men av ikke mindre betydning burde det faktum være at den internasjonale forskningen av den marxistiske politiske økonomien har hatt en særdeles oppløftende utvikling de siste 10 åra. Internasjonalt er det i ferd med å bryte fram en revolusjon av Marx-forståelsen. At dette har skjedd påvirka av den vestlige internasjonale ml-bevegelsens vekst og fall, er ikke egna til å forbause noen som veit hvilken ynkelig plass de fordomsfrie studiene av politisk økonomi har hatt i den maoistiske bevegelsen. Se i den forbindelse studiespalta lenger bak, der vi gir et innblikk i den internasjonale diskusjonen gjennom utdrag og litteraturhenvisninger.

I det store og hele har den interessante forskningen av politisk økonomi foregått utafor kommunistpartiene, og for den saks skyld revisjonistpartiene, sjøl om det også finnes hederlige unntak. Dette har fått følgende alvorlige konsekvens. Forskere i politisk økonomi er blitt skremt av dogmatismen og dermed definert seg i motsetning til kommunistpartiene og partienes politikk. De har skrevet og sagt mye bra om politisk økonomi, men svært ofte havna i politisk revisjonisme, trotskisme eller i beste fall likegyldighet. For kommunistpartiene har omvendt den politiske orienteringa til disse forskerne vært tilstrekkelig indisium på at det de sa i politisk økonomi var gærent. En var

både mot ortodoksien i pol.øk.-en og dertil trotskist i politikken. Det sjøloppfyllende motsetningsforholdet har virkelig vært svært skadelig. At det lille, men *virkelige* kommunistpartiet AKP(m-l) nå kanskje er i ferd med å rive seg løs fra denne ufruktbare tradisjonen og gå inn i den *virkelige* internasjonale diskusjonen om den marxistiske teorien, er særdeles oppmuntrende.

Hvorfor dette oppsvinget i politisk økonomi akkurat i de siste åra, og hva er det uttrykk for? Høyst forskjellige faktorer har spilt en høyst forskjellig rolle. Jeg skal nevne tre.

1) Studiene av Marx osthumt (1939) utgitte verk «Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie», et studium som i særlig grad bidro til å klarlegge *analysemetoden* til Marx.

2) Framveksten av den såkalte «ny-ricardianismen» i England, et glitrende utført forsøk på smelte sammen den klassiske borgerlige økonomen Ricardo og Marx, noe som i sin konsekvens førte til en forflatning av Ricardo og en forfalskning av Marx. Politisk var denne retninga en slags marxistisk forkledd venstresosialdemokratisme, med stor innflytelse på den teoretiske venstresida, særlig den anglosaksiske verden på 60-70-tallet. Ny-ricardianismen presenterte seg som en up-to-date versjon av marxismen. I realiteten sto den for det kanskje viktigste angrepet på den marxistiske verditeorien noensinne.

Denne utfordringa tvang marxistene, særlig i England, til å jobbe med å presisere innholdet i Marx' sitt verdi-begrep. De gikk tilbake til Marx og prøvde å klargjøre for seg sjøl hva Marx

mener når han sier at verdi, penger, kapital osv. er *uttrykk for samfunnsmessige forhold*.

3) Først den økende inflasjonen, og etter hvert den internasjonale økonomiske krise gjorde at Marx-forskninga ble tvunget til å orientere seg framover, til å utvikle den politiske økonomien i lys av den moderne kapitalismen og dens spesifikke motsigelser.

Ut av alt dette er det kommet uhyre viktige presiseringer og videreutviklinger. Det gjelder bl.a. betydninga av å forstå verdi og kapital som uttrykk for *enheten av produksjon og sirkulasjon*. Det har tidligere ikke vært uvanlig å karakterisere motsetninga mellom borgerlig og marxistisk økonomi ved begrepsparet *subjektiv* og *objektiv*. Den borgerlige teorien forklarte pris og verdidannelse ut fra tilbud og etterspørsel i sirkulasjonen, i siste instans ut fra behov eller «nytte», altså en reint subjektivistisk forklaring. Opp mot dette sto den objektive forklaringsmodellen som påviste hvordan verdi i siste instans er bestemt av arbeid og verdistørrelsen er målt gjennom arbeidstimer på et gitt teknologisk nivå, altså noe objektivt.

Når motsetninga ble stilt slik sto f.eks. Ricardo sammen med Marx som arbeidsverditeoretikere på den ene sida, mot den vulgære borgerlige «grensenytteteorien» på den andre. Problemet er bare at stilt slik, så dekkja dette over en annen minst like viktig motsetning. For Marx er egentlig ikke ute etter å påvise at det menneskelige arbeidet er kilden til rikdommen, men hvordan arbeid blir til *samfunnsmessig* arbeid i det kapitalistiske samfunnet.

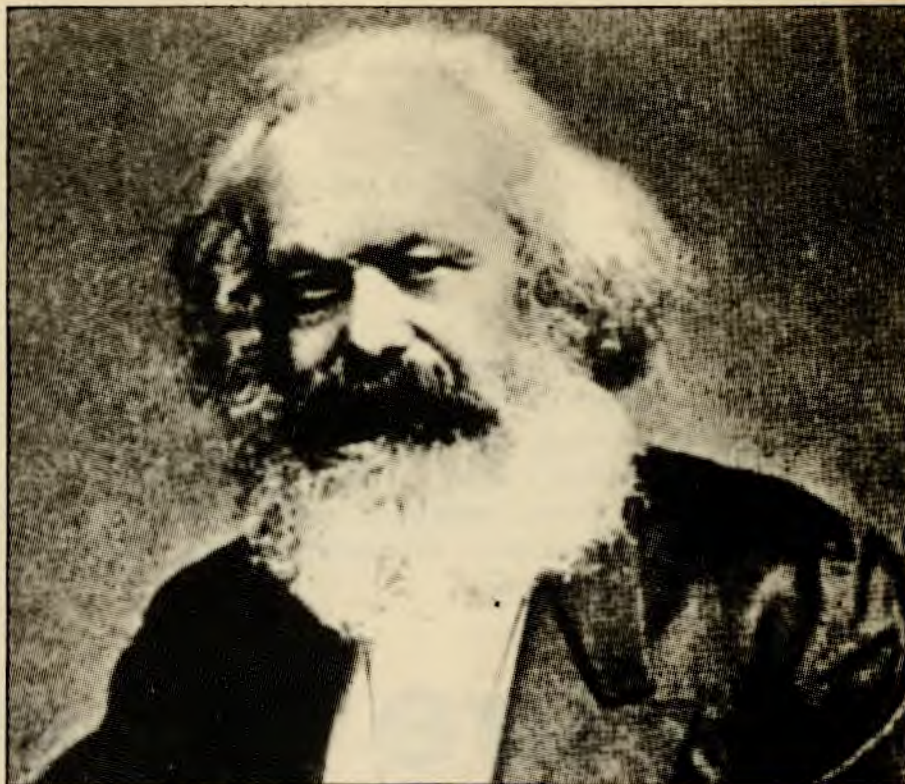
MARX-JUBILEET

Eller sagt på annen måte: Hvordan de tusener og millioner av uavhengige privatarbeider under kapitalismen blir gjort samfunnsmessig, altså realiserer seg som en del av det samfunnsmessige totalarbeidet. Marx viser at det skjer ved at arbeidet sirkulerer (og må sirkulere) i form av varer og penger. Dette er helt naturlig. Denne enheten av produksjon og sirkulasjon særkjenner arbeidet i kapitalistisk form.

Om en som de vulgære grensenytteteoretikerne bare ser på sirkulasjonen og abstraherer fra produksjonen, så abstraherer en fra det materielle grunnlaget overhodet og havner i subjektivism og idealisme. Men om en som Ricardo, og de moderne såkalte ny-ricardianerne, bare ser på produksjonen og abstraherer fra sirkulasjonen, så abstraherer en fra de historiske spesifikke *produksjonsforholda*, og reduserer således den politiske økonomien til en teknisk og ahistorisk vitenskap. Dvs. en tar de eksisterende kapitalistiske produksjonsforholda som en evig og naturlig produksjonsmåte.

Verdi eksisterer altså ikke «i produksjonen», uavhengig av sirkulasjonen, men blir til i enheten av begge. Verdi eksisterer følgelig heller ikke uavhengig av dens form, bytteverdien eller prisen, som en slags kantiansk «Ding an sich» uavhengig av dens framtreddelse, men blir tvert imot til nettopp gjennom sin framtreddelse, gjennom bl.a. prisenes uopphørlige bevegelser.

De nye tendensene i den politiske økonomien understreker med særlig kraft det *dynamiske, kritiske og revolusjonære* i denne vitenskapen. For Marx var den politiske økonomien i bunn og grunn en «kritikk av den politiske økonomien». Denne kritiske og offensive tradisjonen er det kommunistene i dag må knytte seg til. I alt for stor grad har den kommunistiske teoritradisjonen – kanskje fordi den har befunnet seg i en ideologisk defensiv posisjon – identifisert forsvaret av marxismen med det å klamre seg til en mekanisk materialistisk og forenkla historieoppfatning. (På dette punktet mener jeg Gramsci har et poeng: «Hvis du ikke har initiativet i kampen, og kampen sjøl kommer til å bli identifisert med en serie med nederlag, blir den mekaniske

M-L bevegelsen må gjennom Kapitalstudiene knytte seg til de beste tradisjonene i den internasjonale marxismen.

determinismen til en veldig kraft for den moralske motstanden, for sammenheng og for den tålmodige og halstarrige utholdenheten: 'Jeg er slått akkurat nå, men i det lange løpet arbeider historiens tidevann for meg'.) (Fra Fengselsbrevene)

En sjølkritisk og offensiv holdning må også omfatte en kritisk granskning av den kommunistiske teoritradisjonen sjøl. Samtidig er stor forsiktighet påkrevd.

Marx sin egen teoriforståelse var sjøl i kontinuerlig utvikling. Det fins elementer som trekker i forskjellige retninger i teoribygningen både til Marx og Engels: Marx brøt med den klassiske borgerlige økonomien, både i gjenstanden for undersøkelse og i metode, men han opererer likevel i det store og hele innafor den borgerlige økonomiens begreper som han derfor står i et slags problematisk avhengighetsforhold til.

For det andre: Den kommunistiske teoritradisjonen etter Marx har nok til

en viss grad neglisjert, eller ikke fullt ut forstått betydninga av å analysere produksjonsforholda og sirkulasjonen. Men den motsatte posisjonen innebærer også en fare: Nemlig at en ser fullstendig bort fra analysens teknologiske aspekt, produktivkreftene og produksjonen, og reduserer marxismen til en sosiologisk analyse, som en form for idealisme.

AKP(m-l) bør bli det naturlige sentrum i Norge for en åpen og fordomsfri debatt om politisk økonomi. Men vi må være tålmodige. Det er svært lett å bli «overrumplet» av noen nye oppdagelser – og entusiastisk proklamere den som *de endelige sannhetene!*

De obligatoriske Kapitalen-studiene er snart over. Det er å håpe at flest mulig fortsetter studiene i politisk økonomi, at det blir danna faste fora for diskusjoner i pol.øk., at mest mulig av den internasjonale debatten blir gjort tilgjengelig gjennom oversettelser og på annen måte.

Av Kjersti Ericsson.

Hva med verdilovens rolle under sosialismen? Verdien er bindeleddet mellom produksjonens private og samfunnsmessige side. Det samfunnsmessige totalarbeidet blir fordelt på de ulike delene av produksjonen spontant gjennom verdiloven. Under sosialismen må denne spontane fordelinga i stor grad erstattes med en bevisst plan. Markedet må vike. Men hva med en «markedssosialisme»?

Vare og verdi under sosialismen

VERDILOVEN – BINDELEDDET MELLOM PRODUKSJONENS PRIVATE OG SAMFUNNMESSIGE SIDE

Hva er en vare? En vare er et nyttig produkt, som kan tilfredsstillende et eller annet behov. Den har *bruksverdi*, som vi kaller det. Men ikke alle nyttige produkter er varer. Om et produkt er en vare eller ikke, avhenger av hvilke *produksjonsforhold* det er produsert under. Et produkts varekarakter avhenger ikke av hvordan produktet konkret framstilles. Håndbroderte duker og hjemmestrikkete gensere kan være varer, på samme vis som masseproduserte syntetiske tekstiler fra industrien.

Hva er det så som karakteriserer de produksjonsforholda som gjør produkter til varer? Det er at produksjonen er direkte privat, og bare indirekte samfunnsmessig. Hva betyr dette? Under vareproduksjonen er det ikke slik at det finnes en overordna samfunnsmessig

instans som bestemmer hvordan samfunnets arbeidskrefter skal fordeles for å sikre at samfunnsmedlemmenes behov for mat, klær, hus og andre produkter dekkes. Likevel så er det slik at det arbeidet samfunnsmedlemmene utfører, inngår i det totale, samfunnsmessige arbeidet, og på et eller annet vis blir jo arbeidet fordelt slik at noen produserer mat, andre klær, hus osv. Det vareproduserende samfunnet er sammensatt av en rekke uavhengige, private produsenter, som produserer ting for salg. Når de lager sine produkter, er imidlertid ikke drivkrafta bak produksjonen å tilfredsstillende et samfunnsmessig behov, men å oppnå fortjeneste for seg sjøl. Fortjeneste oppnår de imidlertid bare dersom varene de produserer, faktisk blir solgt. Hvis det ikke er noe kjøpekraftig behov for varene deres, og de blir liggende i lagerbygningen, så lider produsenten tap, eller går konk.

Det vareproduserende samfunnet blir altså forsynt med produkter av en rekke private produsenter som sitter hver for seg og produserer så å si på lykke og fromme, med privat fortjeneste som drivkraft. Slik er produksjonen *direkte privat*. Men disse private produsentene inngår likevel i den samfunnsmessige arbeidsdelinga, de rår til sammen over samfunnets samla arbeidskrefter og de skal tilfredsstillende samfunnets behov. Dermed er produksjonen *indirekte samfunnsmessig*. Det er en motsetning mellom produksjonens private og samfunnsmessige side.

Men hvordan formidles sammenhengen mellom det private og det samfunnsmessige? Hvordan unngår en at det blir totalt kaos og rot, hele tida, at f.eks. berget av sko vokser og vokser mens ingen produserer smør? Hvordan blir de samlede arbeidskreftene og produksjonsmidlene fordelt på de ulike sektorene på en slik måte at samfun-

nets samla behov for ulike produkter blir sånn noenlunde dekket, trass i at produsentene er uavhengige og private? Det som formidler sammenhengen, er varens *verdi*. Varens verdi er altså ikke en stofflig egenskap ved varen, som vekt eller farge. Ingen kjemiker har ennå vært i stand til å påvise verdisubstansen i varen, sier Marx. At varer har *verdi*, er et uttrykk for de *produksjonsforholda* de produseres under, som altså karakteriseres ved at produksjonen er direkte privat, og bare indirekte samfunnsmessig. *Verdien* er på en måte bindeleddet mellom det private og det samfunnsmessige. Verdien er altså ikke en egenskap ved varen, men et uttrykk for forholdet mellom mennesker under bestemte produksjonsforhold.

Hvordan er så verdien bindeleddet mellom den private og samfunnsmessige sida ved produksjonen? Vi vet at en vares verdi bestemmes av den samfunnsmessig nødvendige arbeidstida som trengs for å framstille den. Merk at den samfunnsmessig nødvendige arbeidstida kan være forskjellig fra den tida som er brukt for å framstille en konkret vare. En vareprodusent kan f.eks. rå over mer tilbakeliggende eller mer framskreden teknologi enn det som er vanlig – gjennomsnittlig i samfunnet. Han kan dermed bruke lengre eller kortere tid enn det som er vanlig for å framstille varen sin. Dette endrer imidlertid ikke varens verdi. En vares verdi bestemmes av den samfunns-

messig nødvendige arbeidstida – ikke av den konkrete tida som er brukt for å framstille et bestemt eksemplar av arten.

Videre er det viktig å gjøre et skille mellom *konkret* og *abstrakt* arbeid. Det arbeidet en snekker gjør er konkret forskjellig fra det arbeidet en baker gjør, det arbeidet en støperiarbeider gjør er konkret forskjellig fra det arbeidet en typograf gjør. Men dersom en abstraherer fra alle disse konkrete forskjellene, så er arbeidet til både snekkeren, bakeren, støperiarbeideren og typografen en del av den totale «potten» av samfunnsmessig arbeid. Dersom det skulle vise seg at det ble produsert altfor lite brød i et samfunn og snekret altfor mange møbler – så kunne ikke det konkrete snekkerarbeidet overføres til brødproduksjon. Men snekkernes abstrakte arbeid – arbeid rett og slett – kunne overføres. Det betinger riktignok at de skifter konkret arbeidsart, og kanskje omskolerer seg. Men vi veit at slike overganger fra en arbeidsart til en annen er helt vanlig i det mest utvikla vareproduserende samfunnet, nemlig det kapitalistiske. Det abstrakte arbeidet «flyter» nokså fritt rundt i samfunnet.

Det er bare *abstrakt arbeid* som skaper verdi. Grunnen til dette er at varens verdi er uttrykk for hvor mye av samfunnets totale arbeid, *samfunnsmessig arbeid* som er nedlagt i varen. Og det er gjennom verdien og verdiloven, at samfunnets totale arbeid blir fordelt på

de ulike sektorene slik at samfunnets behov for produkter av forskjellig slag blir sånn noenlunde dekket. På denne måten er verdien *bindeleddet* mellom produksjonens private og samfunnsmessige side.

Hvordan skjer så dette? Varer er produkter som produseres for salg, eller for bytte. I varebyttet byttes like verdier mot hverandre – i hvert fall som et samfunnsmessig gjennomsnitt. Når det er nedlagt like mye samfunnsmessig arbeid i to varer, så er verdien lik. Verdiloven er den økonomiske lov for vareproduksjonen, som går ut på at varene byttes innbyrdes i samsvar med den samfunnsmessige nødvendige arbeidsmengden som har gått med til å framstille dem, sier læreboka i pol.øk. Og det er nettopp på grunnlag av *verdiloven* at det samfunnsmessige arbeidet og produksjonsmidlene fordeles mellom de ulike greinene av vareøkonomien. Dette skjer ved at prisene pendler *rundt* vareverdien – de kan ligge lavere eller høyere. Dette er ikke en «feil» ved verdiloven – men den eneste måten denne loven kan sette seg igjenom på. Verdiloven er en samfunnsmessig, gjennomsnittlig *tendens*, ikke noe som gjelder i hvert enkelt tilfelle. Prisenes pendling over og under vareverdien, skyldes svingningene i tilbud og etterspørsel. Når etterspørselen etter en vare er større enn tilbudet, stiger prisen. Omvendt – når tilbudet er større enn etterspørselen, faller prisene. Under innflytelse av prissvingningene

SOSIALISME-DEBATT

søker vareprodusentene til de bransjene som virker mest innbringende i øyeblikket. Stiger prisene på sko på grunn av stigende etterspørsel, mens prisene på møbler faller på grunn av synkende etterspørsel, vil flere møbelfabrikanter gå over til å produsere sko. Det abstrakte arbeidet – dvs. samfunnsmessig arbeid – vil flytte fra møbelproduksjon til skoproduksjon. Slik blir det totale samfunnsmessige arbeidet omfordelt, til det er oppnådd en (midlertidig) balanse mellom tilbud og etterspørsel, både på sko og møbler. På dette viset regulerer verdiloven hvordan samfunnets totale ressurser av arbeidskraft og produksjonsmidler blir fordelt. Slik er verdien bindeleddet mellom produksjonens samfunnsmessige og private side.

Under vareøkonomien foregår også *utviklinga av produktivkraftene* på grunnlag av verdiloven. Jeg sa tidligere at den tida en konkret produsent bruker på å framstille varene sine, kan avvike fra den samfunnsmessige nødvendige arbeidstida. Den kan være kortere, eller lengre. I og med at varen byttes til sin verdi, vil den produsenten som klarer å produsere sin vare *under* den samfunnsmessige nødvendige arbeidstida – tjene ekstra i forhold til de andre vareprodusentene. Omvendt med den som blir hengende etter. Derfor søker produsentene hele tida å forbedre produksjonsmetodene og ligge

et hestehode foran de andre, for å høste en midlertidig fordel.

Jeg har sagt at verdien utgjør bindeleddet mellom produksjonens samfunnsmessige og private side. Men verdien er sjølsagt også uttrykk for *motsigelsen* mellom disse to sidene. Når Engels i *Anti-Dühring* sier at «i produktenes verdiform finner vi derfor i kimeform hele den kapitalistiske produksjonsmåten – motsetninga mellom kapitalister og lønnsarbeidere, den industrielle reservarmeen, krisene», så må han med dette mene at det nettopp er motsigelsen mellom produksjonens samfunnsmessige og private side som til slutt gir opphav til alle disse fenomenene. Slik argumenterer han:

«Verdibegrepet er det mest allmenne og følgelig det mest omfattende uttrykket for vareproduksjonens økonomiske forutsetninger. I verdibegrepet finnes derfor i kimeform ikke bare pengene, men også alle andre mer utviklede former for vareproduksjon og varebytte. Det faktum at verdien er et uttrykk for det samfunnsmessige arbeidet som er nedlagt i de private produktene, medfører muligheten for en differanse mellom dette og det individuelle arbeidet som inngår i samme produkt. Dersom en produsent fortsetter å produsere etter en foreldet metode mens den samfunnsmessige produksjonsmåten gjør framsteg, så kommer denne differan-

sen til å bli ikke så lite merkbar for ham. Det samme inntreffer så snart samtlige private fabrikanter innafor samme produksjonsgrein produserer så mange varer at det overstiger det samfunnsmessige behovet. Det faktum at en vares verdi bare uttrykkes i en annen vare og bare kan realiseres gjennom bytte med denne, medfører muligheten for forstyrrelser i byttet eller for at verdien bare delvis realiseres. Og sluttelig – når den spesifikke varen arbeidskraft opptrer på markedet, så bestemmes dens verdi, liksom enhver annen vares verdi, etter den samfunnsmessige nødvendige arbeidstida som går med til å produsere den. I produktenes verdiform finner vi derfor i kimeform hele den kapitalistiske produksjonsmåten – motsetninga mellom kapitalister og lønnsarbeidere, den industrielle reservarmeen, krisene.

Det sentrale her er altså produksjonens karakter av å være direkte privat, og bare indirekte samfunnsmessig. Det er nettopp denne motsigelsen sosialismen skal løse, ved at staten overtar alle produksjonsmidler, og produksjonen blir direkte samfunnsmessig ved at det samfunnsmessige arbeid fordeles etter en plan med sikte på å dekke folks behov. Det skal ikke lenger være slik at uavhengige, private produsenter sitter hver for seg og produserer, mens verdiloven spontant regulerer hvordan det samfunnsmessige arbeidet fordeles.

SOSIALISME-DEBATT

LØSER SOSIALISMEN MOTSIGELSEN MELLOM PRODUKSJONENS PRIVATE OG SAMFUNNMESSIGE SIDE?

Nå har det, i hvert fall ikke hittil, vært slik at sosialismen har vært i stand til å løse denne motsigelsen fullstendig. Jeg ser det slik at det å gjøre produksjonen direkte samfunnsmessig har to sider: Det ene er å endre eiendomsforholda, slik at en ikke lenger har med uavhengige eiere å gjøre. Det andre er å regulere fordelinga av det samfunnsmessige arbeidet og produksjonen etter en plan. Under sosialismen har det hittil ikke vært mulig for staten å overta alle produksjonsmidler. Småprodusentene har fått beholde eiendomsretten til produksjonsmidlene for ei tid, og deretter har en gått gjennom et mellomstadium med kollektivisering. Men også statseiendom og kollektiv eiendom er to forskjellige, og i prinsippet uavhengige former for eiendom. Nettopp fordi disse to ulike eiendomsformene eksisterer, er det nødvendig med vareproduksjon også i det sosialistiske Sovjet, sier Stalin i «Sosialismens problemer»:

«På det nåværende tidspunkt eksisterer det hos oss to hovedformer for sosialistisk produksjon: statsproduksjon — som er allmennfolkelig produksjon — og kollektivbruksproduksjonen, som ikke er allmennfolkelig produksjon. På statsbedriftene er produksjonsmidlene og produksjonsresultatet folkets eiendom. På kollektivbrukene er det riktignok så at produksjonsmidlene (jorden, maskinene) tilhører staten, men produksjonsresultatet eies av de enkelte kollektivbrukene, da arbeidet på kollektivbrukene såvel som såkornet er deres eget, og jorden som er overlatt til kollektivbrukene til evig bruk, faktisk disponeres av kollektivbrukene som deres egen eiendom, trass i at de ikke kan selge, kjøpe, bortforpakte eller pantsette den.

Denne omstendighet medfører at staten bare kan disponere over produktene fra statsbedriftene, mens kollektivbrukene alene disponerer over kollektivbrukenes produkter som sin eiendom. Men kollektivbrukene vil ikke gi fra seg sine produkter på annen måte enn i form av varer som de vil bytte for å skaffe seg de varer de trenger.

For tiden godtar ikke kollektivbrukene andre økonomiske forbindelser med byen enn vareforbindelser, enn bytte gjennom kjøp og salg. Derfor er vareproduksjonen og vareomsetningen hos oss for tiden like nødvendig som for la oss si, ca. tretti år siden, da Lenin slo fast at det var nødvendig å utvikle vareomsetningen på alle mulige måter.»

Når det gjelder den andre sida, nemlig planen, så har det også vært problemer med å tilfredsstille samfunnets behov ved å regulere den samfunnsmessige produksjonen via planen. Tron Øgrim tar opp dette i «Marxismen — vitenskap eller åpenbaringsreligion?»:

«Sosialistisk økonomi som utvikles etter en plan, skal i prinsippet kunne utnytte ressursene bedre og tilfredsstille menneskenes behov bedre enn en kapitalistisk økonomi som styres av profitt. I praksis er det ennå bare delvis lyktes å få det til. Jeg mener det kommer av svakheter i teorien og systemene for planlegginga, som til nå mest har bygd på det som blei utvikla under Stalin i Sovjet.

Den kapitalistiske produksjonen bestemmes av hva som gir stor fortjene-

ste. Der det fins et kjøpekraftig marked, blir produksjonen raskt endra og utvikla. Gamle pensjonister eller tuberkulose fattigbønder er ikke et kjøpekraftig marked under kapitalismen, derfor gjør ikke kapitalismen noe for dem. Og dessuten fører systemet med at markedet trekker til seg investeringer, til overproduksjonskrise og ødeleggelse av varer og produksjonsmidler. Det er den negative sida ved kapitalismen, hovedsida. Men det fins også ei positiv side: Når virkelige behov tar form av kjøpekraftig marked, så blir også produksjonen for dem utvikla raskt. Når ubrukelige varer blir budt fram, stopper produksjonen fordi markedet ikke tar imot dem.

Det staliniske planleggingsystemet mangler denne typen regulatorer av forholdet mellom produksjon og behov. I prinsippet forutsetter det egentlig at dette problemet ikke eksisterer. Det går nemlig ut fra at det er mulig å *berекne sentralt på forhånd* behovet for alle slags produkter mange år fram i tid, og så lage en detaljplan som sikrer at alle disse behova blir dekket. Altså: planlegginga er strengt sentralisert, svært detaljert og meget langsiktig.»

SOSIALISME-DEBATT

Når vi skal diskutere hva som er varer under sosialismen, om verdiloven virker eller ikke, om vareproduksjonen avler kapitalisme eller ikke, så tror jeg det er viktig å holde fast ved at hovedspørsmålet er i hvilken grad motsigelsen mellom produksjonens private og samfunnsmessige side er løst, i hvilken grad produksjonen er blitt direkte samfunnsmessig. Og da må vi ta både eiendomsforholda og planen med i betraktning — det nytter ikke bare å se på den ene sida. Et eksempel er Lenins påstand i «Om naturalskatten», der han sier om de økonomiske forholda i Sovjet på den tida: «Det er ikke statskapitalismen som er i krig med sosialismen, men småborgerskapet og privatkapitalismen som kjemper i lag mot statskapitalismen og sosialismen.» Med statskapitalisme mener Lenin her kapitalister som inngår i ulike typer samarbeid med staten, f.eks. gjennom konseksjoner. Lenin regner opp 5 ulike økonomiske strukturer som preger Sovjet på denne tida:

1. Patriarkalsk bondejordbruk.
2. Liten vareproduksjon.
3. Privatkapitalisme
4. Statskapitalisme
5. Sosialisme.

Når Lenin sier at kampen står mellom statskapitalisme og sosialisme på den ene sida, og småborgerskapet og privatkapitalismen på den andre sida, så begrunner han det på følgende vis: «Småborgerskapet går imot *all slags* statleg innblanding, rekneskapsførsel og kontroll, same om ho er statskapitalistisk eller statssosialistisk. Dette er ei udiskutabel kjensgjerning frå røyndomen, og mange økonomiske mistak skriv seg frå at ho er misforstått. Profitøren, handelsutpressaren, han som bryt monolet — dette er dei viktigaste «indre» fiendane, fiendane til dei økonomiske åtgjerdene sovjetmakta tek.» Og han sier vidare: «Statskapitalismen ville vera eit kjempesteg frametter *jamvel om vi betalte meir* enn vi betaler no. Det løner seg å betala for «opplæring». Dette er nyttig for arbeidarane. Siger over uorden, økonomisk ruin og likesæle er det som tel mest, for den største og mest alvorlege faren er at småeigararankiet held fram. Og det vil *tvillaust* føra til at vi vert knuste

(dersom vi ikkje vinn over det). Medan det å betala ein større tribut til statskapitalismen derimot, vil slett ikkje knusa oss, men leia oss den sikraste vegen mot sosialismen.»

Nøkkelordene hos Lenin her er nasjonal regnskapsførsel og kontroll — dvs. kontroll fra statens side over bruken av samfunnets ressurser. Både kapitalistene som samarbeider med staten og småeierne er private eiere som produserer for egen fortjeneste. Men «småeieranarkiet» er det umulig å kontrollere, statskapitalismen, derimot, lar seg lettere innordne i en plan, og kan dermed jobbe på lag med sosialismen under slike forhold som det var i Sovjet på den tida Lenin skreiv denne artikkelen.

Ut fra dette — at kjernepunktet er forholdet mellom produksjonens private og samfunnsmessige side, og at både eiendomsforhold og plan har betydning i denne forbindelsen, kan vi peke på ulike typer problemer som kan oppstå i en sosialistisk økonomi. Den ene typen problem kan vi kalle «kulakproblemet»: Grunnlaget for dette er at småprodusenter beholder eiendomsretten til produksjonsmidlene sine, og driver privat vareproduksjon. Verdilovens virkninger fører til at noen produsenter taper og ruineres, andre beriker seg og akkumulerer. Klasseforskjellene og klassemotsigelsene skjerpes, det oppstår en klasse som har tjent seg rik på privat vareproduksjon og ikke har noen interesse av sosialismen. Det var dette som var tilfelle i Sovjet før kollektiviseringa. Utgangspunktet her er den private eiendommen.

OM VAREPRODUKSJONENR UNDER SOSIALISMEN

Utgangspunktet for den andre typen problemer ligger i planen. For, som Tron Øgrim peker på, forsøkene på å gjøre produksjonen direkte samfunnsmessig gjennom planen, har jo ikke alltid vært like vellykka. Et problem, både med Stalins planleggingsmodell og den kinesiske, var at resultatet ofte var mangel på ting folk *ville* ha. Ett svar på disse problemene har vært å lansere den såkalte «markedsosialismen», som bl.a. den tsjekkosllovakiske økonomen Ota Sik står for. Han sier det slik:

«Helt til ganske nylig har sammenhengen mellom marked og plan blitt oppfattet på en feilaktig måte. Markedsbegrepet er blitt anvendt på en skamfull måte når det har vært snakk om sosialistiske økonomier. En har hatt den feilaktige forestillingen, at planlagt samordning i samfunnet og planlagt ledelse av produksjonen var absolutte motsetninger til markedsstyring, til å benytte seg av markedskrefter. En antok at planlegging bare forekom i sosialistiske systemer og produksjon for markedet bare i kapitalistiske. Disse urokkelige teoretiske forutsetningene gjorde stor skade. På grunn av disse holdt en fast ved en måte å planlegge økonomien og lede bedriftene på som medførte at produksjonen ikke godt nok kunne styres inn på det som er dens egentlige oppgave, å tilfredsstillе markedets etterspørsel innafor og utafor landets grenser. Det ledet også til at konsumentene ikke kunne utøve noen direkte innflytelse over produsentene . . . Planlagt sosialistisk produksjon bør hele tida forsøke å tilfredsstillе etterspørselen på markedet, og salget av varer på markedet bør være avgjørende for beregningen av den samfunnsmessige nytten av den arbeidskrafta som brukes i produksjonen.»

Det er klart at ett av måla med en planlagt sosialistisk produksjon må være å tilfredsstillе etterspørselen på markedet. (Men ikke all etterspørsel. Om det eksisterer en etterspørsel etter pornoblader eller narkotika, så bør ikke en sosialistisk planøkonomi prøve å tilfredsstillе den.) Men dette er sjølsagt bare ett av måla for en sosialistisk planøkonomi. Et annet må være å skape de økonomiske forutsetningene for ei utvikling fram mot kommunismen. Et tredje må være å tilfredsstillе viktige behov som *ikke* kan framstillе seg som kjøpekraftig etterspørsel på et marked. Et fjerde må være å skape trygge arbeidsplasser. Et femte må være å bygge ut landets økonomi på en slik måte at vi ikke er altfor sårbare for press fra en imperialistisk omverden, osv. osv.

Men hva betyr det egentlig å «benytte seg av markedskrefter»? Er ikke det vi kaller «markedskreftene» nettopp de mekanismene som spontant fordeler det samfunnsmessige arbeidet mellom

SOSIALISME-DEBATT

de ulike greinene av produksjonen, på grunnlag av prissvingninger som følge av svingninger i tilbud og etterspørsel? Dersom produsentene skal ha mulighet til å følge disse svingningene, så må de også ha mulighet til å la det samfunnsmessige arbeidet flyte dit etterspørselen for tida er størst. «Markedssosialismen» betyr derfor at formelt statseide bedrifter i praksis begynner å operere som uavhengige produsenter, med rett til å investere der det for tida virker mest lønnsomt, rett til å nedlegge der det for tida ikke lønner seg. En fullt utvikla «markedssosialisme» kan ikke være noe annet enn kapitalisme, sjøl om staten formelt eier produksjonsmidlene aldri så mye. I praksis har du gjenopprettet en tilstand der produksjonen faktisk er direkte privat, og bare indirekte samfunnsmessig.

Den kinesiske økonomen Xue Mu-

qiao snakker ikke om «markeds-sosialisme». Men mange av de praktiske løsningsforslaga han kommer med når det gjelder kinesisk økonomi går i retning av større markedstilpasning, større økonomisk frihet og uavhengighet for de enkelte bedriftene o.l. — m.a.o. å gjøre produksjonen mindre direkte samfunnsmessig. For å løse problemene i planøkonomien går en, i hvert fall delvis, tilbake til å ta omveien om markedet for å få fordelt det samfunnsmessige arbeidet på en slik måte at samfunnets behov blir tilfredsstillt (i hvert fall de behovene som kan framstå som kjøpekraftig etterspørsel).

Når vi skal vurdere en sosialistisk økonomi, og vurdere hvor stor faren er for at kapitalistiske forhold kan gjenoppstå på grunnlag av vareproduksjon, tror jeg vi må se på helheten, og ikke vurdere enkeltforhold i isolert. Stalin

uttaler seg nokså kategorisk om at vareproduksjonen i Sovjet på den tida han skrev «Sosialismens økonomiske problemer» ikke kunne gi opphav til kapitalistiske forhold:

«Vår vareproduksjon er følgelig ikke en vanlig vareproduksjon, men en vareproduksjon av et eget slag, en vareproduksjon uten kapitalister, en vareproduksjon som hovedsaklig har å gjøre med varer fra de forente sosialistiske produsenter (staten, kollektivbrukene, kooperasjonen) hvis virkefelt er begrenset til personlige forbruksartikler og som åpenbart ikke under noen omstendighet kan utvikle seg til kapitalistisk produksjon, og som sammen med sin «pengehusholdning» har til oppgave å tjene utviklingen og konsolideringen av den sosialistiske produksjonen.

Derfor tar de fullstendig feil de kamerater som sier at fordi det sosialistiske samfunnet ikke likviderer produksjonens vareformer, må alle de økonomiske kategorier som er typiske for kapitalismen angivelig gjenoppstå hos oss, nemlig arbeidskraften som vare, merverdien, kapitalen, profitten av kapitalen, den gjennomsnittlige profittraten osv. Disse kamerater forveksler vareproduksjon med kapitalistisk produksjon og tror at når det fins vareproduksjon, må det også finnes kapitalistisk produksjon. De skjønner ikke at det er grunnleggende forskjell mellom vår vareproduksjon og vareproduksjonen under kapitalismen.»

Mao er hjertelig enig med Stalin på dette punktet. Han sier, i sin kommentar til Stalins bok: «Dette punktet er fullstendig riktig. Vi har ikke lenger slike betingelser og omstendigheter. Det finnes folk som frykter varer. Uten unntak frykter de kapitalisme, de skjønner ikke at når vi har eliminert kapitalistene kan vi tillate oss å utvide vareproduksjonen voldsomt. Vi er fremdeles tilbakeriggende i vareproduksjon, bak Brasil og India. Vareproduksjon er ikke en isolert ting. Se på sammenhengen: kapitalisme eller sosialisme. I en kapitalistisk sammenheng er det kapitalistisk vareproduksjon. I en sosialistisk sammenheng er det sosialistisk vareproduksjon. Vareproduksjon har eksistert i uminnelige

Markedskreftenes frie spill under kapitalismen. Krakket på Børsen, New York 1929.

SOSIALISME-DEBATT

tider... I det kapitalistiske samfunnet er det ingen sosialistiske institusjoner som sosiale institusjoner betrakta, men arbeiderklassen og sosialistisk ideologi eksisterer under kapitalismen. Det som avgjør vareproduksjon er de omgivende økonomiske forholda. Spørsmålet er, kan vareproduksjonen ses på som et nyttig instrument til å fremme sosialistisk produksjon? Jeg tror vareproduksjonen vil tjene sosialismen svært snilt (quite tamely)».

Hvordan tenker Stalin og Mao her? Jeg lurer på om de først og fremst tenker på gjenoppretting av privatkapitalisme. For at vareproduksjon skal lede til utvikling av kapitalistiske forhold, må det være mulig at den økonomiske differensieringa som skjer på grunnlag av verdilovens virkninger, kan føre til at noen bruker sine akkumulerte midler til kapital – dvs. til midler til å utbytte menneskelig arbeidskraft. Et sosialistisk samfunn kan sette trange skranker for slikt, sjøl om en kanskje ikke kan hindre fullstendig at det skjer. Men er det her den største faren ligger? Jeg tror det ligger en større fare i at statsbedriftene i praksis begynner å opptre som uavhengige, private produsenter som først og fremst er opptatt av egen lønnsomhet, og produksjonen i hovedsak reguleres av markedskreftene. Derfor mener jeg vi hadde helt rett i vår skepsis overfor de økonomiske «reformene» som ble lansert av Liberman og andre etter Stalins død, og i vår avvisning av «markeds-sosialismen» til Ota Sik. Feilen var at vi ikke så de relle problemene i den stalinske modellen i øya, og at vi så på *alt* snakk om å bedre bedriftenes lønnsomhet, om å tilfredsstillte etterspørselen bedre osv., som uttrykk for revisjonisme.

Ett av argumentene som «markeds-sosialismen»s talsmenn har brukt, er som vi ser, hensynet til forbrukerne. Ved å gi markedskreftene større spillerom, skal en hindre slike tilstander som at folk står i uendelige køer for å få tak i varer det er produsert for lite av, eller at det bare finnes kjempespiker i butikkene når det de egentlig har bruk for, er små pappstift. Et annet argument har vært hensynet til produktiviteten. Under kapitalismen bidrar verdiloven til å «disiplinere» kapitalistene

økonomisk: Hvis de produserer en vare og bruker mer enn den samfunnsmessig nødvendige arbeidstida, så taper de i forhold til andre kapitalister, og de risikerer å gå over ende. De blir utsatt for «markedets domstol», som Gudmund Hernes kaller det. Dette gjør at kapitalistene hele tida søker å forbedre produksjonen, minske kostnadene, fordi dette er en livsnødvendighet. Slik er det ikke uten videre under sosialismen, og slik vil vi heller ikke at det skal være. Vi ønsker f.eks. ikke at arbeidsplassene i distriktene skal nedlegges sjøl om de kanskje ikke produserer like effektivt som bedriftene i sentrum. Men det at «markedets domstol» ikke virker, har også ei dårlig side: Den direkte, økonomiske drivkrafta til å utvikle produktivkreftene, utnytte ressursene og senke kostnadene, er ikke like effektiv. Dersom bedriften får tildelt råmaterialer og produksjonsmidler fra staten, produserer et planlagt kvantum til fastsatte priser, overleverer hele profitten til staten (hvis det er profitt) eller får hele tapet dekket av staten (hvis det er tap), så har det ingen direkte, økonomiske konsekvenser for bedriften om den sløser eller økonomiserer med ressursene. Men for det sosialistiske samfunnet *som helhet* har det sjølsagt stor betydning om det sløses eller økonomiseres med ressursene, om produktivkreftene utvikles raskt eller langsomt. Å finne andre mekanismer som erstatter verdilovens rolle som disiplinierende kraft overfor bedriftene, har vært et *hovedproblem* i den sosialistiske økonomien slik vi har sett den hittil. Løsningsforsøka kan kanskje grovt deles i fire:

– Plantekniske løsninger. Dette vil si å utvikle planmål som ikke bare dreier seg om kvalitet og kvantitet, men også om forholdet mellom utgifter og inntekter. Ett planmål blir altså at bedriften skal gå med overskudd.

– Politisk mobilisering av arbeidere og bedriftsledelse til å spare ressurser og utvikle produktiviteten.

– Materielle belønninger til arbeidere og særlig bedriftsledelse knyttet til bedriftens profitt.

– Større økonomisk sjølstendighet for de enkelte bedriftene, med større ansvar for egne utgifter og inntekter

Det er i første rekke profitten, ikke behovene so

(og egen vinning eller eget tap), større frihet når det gjelder produksjonsplaner, prispolitikk etc. Dvs. at bedriftene reelt fungerer mer som uavhengige, private produsenter.

Disse løsningsforsøka utelukker sjølsagt ikke hverandre – flere kan anvendes samtidig. Men jo mer en bruker den siste formen, jo nærmere kommer en en situasjon der «markedets domstol» faktisk er i funksjon.

VIRKER VERDILOVEN UNDER SOSIALISMEN?

Hva så med verdilovens rolle under sosialismen? Dette synes jeg er et vanskelig spørsmål. Jeg har tidligere sagt at verdien er bindeleddet mellom produksjonens private og samfunnsmessige side, og at det samfunnsmessige arbeidet blir fordelt på de ulike delene av produksjonen gjennom verdiloven. Dette er en spontan fordeling eller regulering som skjer ved at prisene så å si alltid avviker fra verdien, og forteller hvilke varer det er for lite eller for mye av i samfunnet. Når prisen er lik verdien, betyr det at det er balanse mellom tilbud og etterspørsel. Men dette er en svært ustabil og midlertidig balanse.

Under sosialismen er jo mye av vit-sen å erstatte denne spontane regule-

SOSIALISME-DEBATT

Bestemmer produksjonen i et kapitalistisk samfunn.

ringa med en plan som bevisst og direkte samfunnsmessig fordeler samfunnets samla arbeidskrefter på de ulike delene av produksjonslivet. Hvordan kan da verdiloven virke, hvis det da ikke i virkeligheten er en «markeds-sosialisme» vi har å gjøre med? La oss ta noen eksempler: La oss si at den sosialistiske staten lager en plan som sier at kollektivet «Solrenning» skal produsere et visst kvantum korn som de skal selge til staten for en bestemt, statlig fastsatt pris. «Solrenning» må samtidig kjøpe industrivarer fra statssektoren for de pengene de får for kornet de selger til staten. La oss si at staten har satt prisene sånn at det kollektivet Solrenning kan få kjøpt for de pengene de får for kornsalget, representerer en mindre mengde samfunnsmessig arbeid enn det kornet de har solgt til staten. Altså: Det er ikke like verdier som byttes mot hverandre, men det foregår en overføring til staten. Den spontane virkninga ville vært at kollektivbøndene flytta til byen for å finne seg et arbeid som var bedre betalt, eller at de slutta å produsere korn og begynte å produsere noe annet, som hadde en høyere pris. Ingen av delene får de lov til. Men det som sannsynligvis skjer, er at de i hvert fall ikke ser noen grunn til å jobbe livet av seg for å over-

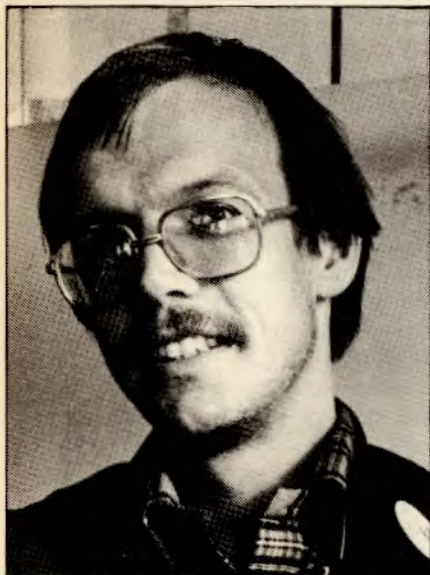
oppfylle planene. Kanskje underopptyller de dem i stedet. Og hvis de har en privat jordlapp, så bruker de kanskje mer tid på den enn på den kollektive kornproduksjonen for salg til staten, fordi arbeidet på den private jordlappen tross alt faller dem sjøl til gode.

Jeg tror det var noe slikt som skjedde under Stalin, med svært alvorlige virkninger for jordbruksproduksjonen. Det var bl.a. denne politikken som Mao kritiserte i «De ti viktigste forholda»: «Dere ønsker at hesten skal løpe forte-re, men gir den likevel ikke mat.» Slike ulike bytteforhold vil ha alvorlige virkninger på økonomien under sosialismen. Kineserne prøver nå å heve jordbruksproduksjonen ved å øke prisene på jordbruksprodukter til produsent — dvs. *bevisst* å bruke prismekanismen for å øke tilbudet på jordbruksvarer. Xue Muqiao går inn for økt bruk av slike prismessige virkemidler, i stedet for den administrative metoden som han kaller det.

Stalin har sjøl et eksempel i: «Sosialismens problemer» der de økonomiske lederne og planøkonomene kom med et forslag til fastsetting av priser, der prisen for et tonn korn var det samme som prisen for et tonn brød. Det er lett å tenke seg hva som ville skje med den kollektive brødfabrikken som måtte

kjøpe korn fra jordbrukskollektivet «Solrenning» under slike forhold. De ville ikke få noe betalt for arbeidet sitt, og kunne sjølsagt ikke fungere. Uansett hvor mange direktiver de fikk. Men la oss si at brødfabrikken var statlig. Da kunne den jo fortsette å bake brød og få staten til å dekke tapene, for brød er et nødvendig produkt som sosialismen sjølsagt må forsyne folk med, og gjerne til en lav pris. Men dersom prisene er satt helt vilkårlig på dette viset, uten noe forsøk på å gjenspeile den samfunnsmessige nødvendige arbeidstida som er nedlagt i produktene, så vil det f.eks. være helt umulig å finne ut hvilke bedrifter som arbeider godt og effektivt, og hvilke som sløser og er ineffektive. Om de går med overskudd eller underskudd vil i hovedsak være et resultat av hvordan prisene fastsettes, ikke av hvordan bedriften arbeider. Brødfabrikken som anvender korn til brødpriis, kan ikke under noen omstendigheter unngå å gå med store tap. Dette gir et dårlig grunnlag for å forbedre produksjonen og utvikle produktiviteten.

Under sosialismen kan en sjølsagt bevisst sette prisene på enkelte produkter over eller under det som representerer den samfunnsmessige nødvendige arbeidstida som er nedlagt i dem, for å oppnå en eller annen virkning som en ønsker. Eksempel: Heve prisene på jordbruksprodukter for å få bøndene til å produsere mer. Dersom verdiloven virket fritt og uhindret, ville en slik prisøkning skje spontant dersom etterspørselen på jordbruksprodukter steg over tilbudet. Under sosialismen kan en planmessig hindre en slik prisstigning, og en kan planmessig hindre at det samfunnsmessige arbeidet flyter dit det for tida er størst kjøpekraftig etterspørsel. Men en må likevel ta hensyn til hvilken mengde samfunnsmessig arbeid produktene representerer når en skal bestemme bytteforhold osv. Ellers vil en risikere alvorlige skadevirkninger i økonomien. Og sjølsagt går det an å slippe «markeds-kref-tene» løs i større eller mindre grad, slik at verdiloven faktisk virker spontant regulerende.

Av Pål Steigan

I AKP(m-l)s program fra 1976 blir teorien om kultur-revolusjonen gjort til en del av partiets teoretiske grunnlag. Programmet drøfter faren for kontrarevolusjon under sosialismen, og som motkraft mot denne faren stiller det opp bl.a. følgende: «Til visse tider vil motseiingane kvessa seg til og gje opphav til store klassestrider som kulturrevolusjonen i Kina og revolusjoneringskampanjane i Albania.» På partiets tredje landsmøte i 1980 blei denne formuleringa bevisst fjerna. Teorien om kulturrevolusjonen har altså vært en del av partiets teoretiske grunnlag, men er det formelt sett ikke lenger. Men dette har skjedd uten at det har vært gjennomført noen egentlig teoretisk kritikk av kulturrevolusjonsteorien. Det er derfor på høyt tid at vi tar opp en slik kritikk.

Et bidrag til en kritisk studie av kulturrevolusjonens teori

PROBLEMSTILLINGA

Å drøfte hele kulturrevolusjonen er et større stykke lerret enn hva jeg tar på meg å bleike. Jeg vil derfor avgrense meg til å drøfte den fra en helt bestemt synsvinkel, nemlig vurdert som et forsøk på et teoretisk bidrag til marxismen-leninismen: Var kulturrevolusjonen ei videreutvikling av marxist-leninistisk teori, eller var den et avvik fra denne teorien? Dette er det mulig å ta stilling til ved å drøfte kulturrevolusjonens teoretiske skrifter og programatiske vedtak i lys av marxismen-leninismen.

Noe ganske annet blir det å gå inn på det objektive grunnlaget for kulturrevolusjonen. I forordet til «Kritikken av den politiske økonomien» skriver Marx: «Like så lite som en bedømmer et men-

neske etter det det mener om seg sjøl, kan en bedømme en slik omveltningsepoke ut fra dens egen bevissthet, men en må tvert om forklare denne bevissthet ut fra motsetningene i det materielle liv, utfra den konflikten som er til stede mellom de samfunnsmessige produktivkrefter og produksjonsforhold . . .» (Sitert etter Lenin: «Marx-Engels Marxisme», s. 15. Forlaget Oktober 1977.) Om så kulturrevolusjonen hadde vært en religiøs vekkelse, ville det vært nødvendig å skille mellom en teoretisk kritikk av dens teologi på den ene sida og en studie av dens objektive materielle grunnlag på den andre.

Kulturrevolusjonen var en gigantisk massebevegelse som trakk inn et par hundre millioner mennesker alt i alt. Derfor er det umulig å ta som utgangs-

punkt at «kulturrevolusjonen var et produkt av at Mao var blitt gammel og hadde liten kontakt med virkeligheten». Sjøl om det skulle være riktig at Mao hadde ei subjektivistisk oppfatning av forholda i partiet, og derfor stilte uriktige paroler, så kan ikke det forklare en massebevegelse av kulturrevolusjonens omfang. Det er å tillegge det subjektive elementet og enkeltpersonen altfor stor plass i historia. Lenin sier: «Menneskene skaper sjøl sin historie, men hva det er som bestemmer menneskenes og især massenes motiver, hva det er som som framkaller konfliktene mellom de motstridende ideer og bestrebelser, ... alt dette gjorde Marx oppmerksom på, og viste veien til en vitenskapelig utforskning av historien som en enhetlig, en i hele

sin veldige mangfoldighet og motsetningsrikdom lovmessig prosess.» (samme sted)

En materialistisk og marxistisk analyse av årsakene til kulturrevolusjonen må derfor utforske det objektive grunnlaget for at massene gjorde som de gjorde. Sjøl om det skulle vise seg at kulturrevolusjonens teori var totalt gærn, så står det igjen å forklare hvorfor den likevel klarte å mobilisere millionmassene av studenter, fattigbønder og arbeidere. På en eller annen måte må den ha bygd på og tatt fatt i reelle sosiale og objektive motsigelser i Kina, virkelig misnøye, virkelige problemer. En slik analyse er ikke gjort, og jeg har heller ikke tenkt å forsøke meg på denne analysen her. Men stilt overfor et slikt krav til materialistisk analyse, er det i hvert fall lett å se at sentralkomiteen i KKP sin analyse faller totalt igjenom. (Beijing Review no. 27, 1981) Her legges Maos virkelighetsoppfatning og subjektivismen til grunn, mens objektive forhold i liten grad trekkes inn. Som hovedforklaring har dette ingenting med materialisme å gjøre. Det er å gjøre Mao til en «gud i maskinen» som er i stand til å sette igang masse-

bevegelser der intet objektivt grunnlag finnes.

Jeg vil ikke avvise at det er noe riktig i kritikken av Mao for subjektivismen, men sjøl om kritikken skulle være 100 prosent riktig (noe den ikke er), hadde det likevel ikke dugd som hovedanalyse. Likevel er ikke KKP-vedtaket helt verdiløst som en del av materialet til en marxistisk analyse. Det peker på visse sekundære objektive forhold som opplagt har spilt inn; slik som de sterke føydale tradisjonene i Kina og mangelen på demokratiske tradisjoner. Det er klart at dette kan bidra til å forklare hvorfor den mannen som mer enn noen annen satte massene i sentrum, endte opp med å bli dyrka som en keiser-gud. Slike forhold har vært undervurdert, og det er på tide at de kommer inn i analysen. Men KKP-vedtaket er kjemisk fritt for de sosiale problemene, motsigelsene mellom studentene og det autoritære skolesystemet, motsigelsen mellom stats- og partibyråkratiet og vanlige arbeidsfolk, motsigelsen mellom by og land, motsigelsen mellom fattig og rik, motsigelsen mellom arbeidere og arbeiderstaten. Det er bare studiet av slike sosiale motsigelser

som kan forklare hvorfor det var grunnlag for en så veldig massebevegelse som kulturrevolusjonen. Om kulturrevolusjons-teorien var riktig eller komplett ubrukelig så kan det ikke være tvil om at den må ha svart til virkelige stemninger og behov i folkemassene.

Oppgava mi er langt mer avgrensa enn å drøfte dette store spørsmålet. Jeg har heller ikke materiale til å gå inn i fraksjonskampen i KKP fra 1958 og framover til firerbandens fall i 1976.

Ved å stille meg kritisk til kulturrevolusjonens teori, er jeg klar over at jeg krenker en av de hellige kyr. Jeg er derfor forberedt på reaksjoner. Sjølsagt vil det være uenighet i partiet om det jeg tar opp. Men før en reagerer med «pigga ut», vil jeg oppfordre de som er uenige til å tenke over følgende: Partiet har nesten enstemmig tatt avstand fra noen av kulturrevolusjonens fremste teoretikere, nemlig den såkalte firerbanden. Flere av de teoretiske hovedartiklene blei skrivi av Yao Wen-yuan, Chang Chung-chiao og Chiang Ching. Når vi har avvist firerbanden, er det då så merkelig at vi tar opp også kulturrevolusjonen til kritisk gransking?

KILDENE

I arbeidet med denne artikkelen har jeg brukt noen av de aller viktigste kulturrevolusjonære dokumentene. Folk som ønsker å kikke meg i korta for å se om jeg har gjengitt dem riktig, bør avgjort gå til disse kildene. Ja, jeg vil faktisk anbefale alle som er interessert i dette spørsmålet å lese mest mulig av dette materialet. For å gjøre det litt lettere, vil jeg dele stoffet opp i hovedkilder og støttekilder.

Hovedkildene er:

- Sirkulære om den store proletariske kulturrevolusjonen 16. mai 1966. Finnes i mange utgaver.
- «Sekstenpunktsvedtaket» i KKP's sentralkomite om kulturrevolusjonen 8. august 1966. Inneholder retningslinjene og direktivet om kulturrevolusjonen.
- Important Documents on The Great Proletarian Cultural Revolution in China. Peking 1970. Inneholder for-

Fra kampanjen mot Lin Biao i 1974.

KULTURREVOLUSJONEN

Maos enke Ciang Ching som var ansvarlig for mye av det teoretiske arbeidet om kulturen, under kulturrevolusjonen.

- uten de to ovenstående også kulturrevolusjonens *kulturprogram*, en etter mitt skjønn tvers gjennom anti-marxistisk artikkel av Chiang Ching, Maos kone.
- Yao Wen-yuans kritikk av teaterstykket «Hai Jui avsatt fra sitt embete». Det var denne artikkelen som mer enn noen signaliserte starten på kulturrevolusjonen. Den retta seg mot krefter som ville gjeninnsette tidligere forsvarsminister Peng Teh-huai.
  - Lin Biaos beretning til den 9. kongressen i 1969. Lin blei der valgt som Maos vedtektsfesta arvtaker. Seinere forsøkte han å gjøre statskupp og døde i et flykræs under flukt til Sovjet. Men to år etter sa Zhou En-lai (1973) at beretninga til Lin var SKs beretning vedtatt i strid med Lins vilje.

Støttekilder:

- Den uoffisielle Mao-utgaven til det danske «Tiderne Skifter»-forlaget inneholder ei rekke Mao-artikler og samtaler som sikkert for en overveiende del er autentiske. Her er mye om kulturrevolusjonen, og en del av polemikken mot Peng Teh-huai.
- Mao: De ti viktigste forholda. (Partisinnlegg: Etter mi mening er denne stikk i strid med retningslinjene for Det Store Spranget fra samme mann ett år seinere.)
- Liu Shao-chi: How to be a good Communist. Også kalt «den svarte boka». Var KKP's viktigste organisasjonsstudiebok fra 1939 til 1966. Finnes i nyutgave: Three Essays on Party Building, Beijing 1980.
- Yao Wen-yuans og Chang Chung-chiaos artikler om det sosiale grunnlaget for Lin Biao-klikken og om å utøve atomfattende proletarisk diktatur.
- Beretning til den 10. kongressen i 1973 og den 4. nasjonale folkedkongressen i 1974.
- William Hinton: A hundred day war. Om kulturrevolusjonen på Tsinghua-universitetet.

NOEN PUNKTER TIL KRITIKKEN AV KULTURREVOLUSJONEN

1 Det er ingen tvil om at det var kulturrevolusjonen som mer enn noen annen begivenhet bragte marxismen-leninismen Mao Zedongs tenkning til Norge og Vesten. Kulturrevolusjonen starta kort etter bruddet mellom Sovjet og Kina og ga støtet til opprettelsen av et stort antall ml-grupper og partier over hele verden. Kulturrevolusjonen har derfor hatt ei enorm betydning ideologisk og politisk for hele vår generasjon av revolusjonære. En vitenskapelig og marxistisk kritikk av kulturrevolusjonen er derfor ei meget sentral teoretisk oppgave for vårt parti. Uten det vil vi ikke kunne rykke framover på sentrale områder innafør teorien.

(Dermed har jeg *ikke* slutta meg til ideen om at kulturrevolusjonen var årsaken til ml-partienes framvekst. Den var en utløsende faktor, mens sjølve årsaken til framveksten av revolusjonære partier alltid vil ligge i det kapitalistiske samfunnet sjøl.)

2 Vår tilknytning til kulturrevolusjonen har direkte sammenheng med vår analyse av kontrarevolusjonen i Sovjet. I en lederartikkel i Folkets Dagblad 18. mai 1967 er dette formulert presist på denne måten: «Det faktum at den revisjonistiske klikken har usurpert ledelsen over stats- og partiapparatet i Sovjet, det første sosialistiske landet, er den største lærdommen i historia til proletariatets diktatur. Dette har også skjedd i et stort

antall andre sosialistiske land. Og nettopp ved å oppsummere de historiske lærdommene fra proletariatets diktatur i verden, har vår store leder formann Mao reist hundrevis av millioner mennesker til å gjennomføre den store proletariske kulturrevolusjonen, en bevegelse som er uten sidestykke i verdenshistorien ...»

Kulturrevolusjonens oppgave var altså ifølge seg sjøl og ifølge oss å løse det dilemmaet som kontrarevolusjonen i Sovjet hadde stilt, nemlig hvordan hindre en fredelig kontrarevolusjon.

Denne teoretiske og praktiske oppgava er helt sentral for all vettug sosialismestrategi.

At kulturrevolusjonen er over, endrer ikke dette behovet: Enten er for eller mot kulturrevolusjonens teori og praksis, står det fast at den har mislykkes.

Hvis kulturrevolusjonens definisjon av fienden var korrekt, så har borgerskapet kommet til makta i Kina. Hvis dens definisjon ikke var korrekt, var hele bevegelsens hovedstrategi forfeila.

Kulturrevolusjonens sammenbrudd har skapt et politisk vakum der det er mulig å servere all slags borgerlig og reformistisk teori. Anarkistisk inspirerte strømninger om at «makt korrumpere» får ny styrke. Ideen om at det aldri var noen kontrarevolusjon i Sovjet fordi Sovjet aldri blei noe egentlig sosialistisk land, og som direkte motstykke til den: Det var ikke noen kontrarevolusjon i Sovjet, ergo er Sovjet fortsatt et sosialistisk land. osv. osv. Pluss sjøl-sagt ideer om at det er partimodellen eller teorien om proletariatets diktatur det er noe gærnt med.

En løser ikke disse teoretiske problemene ved å være «for» kulturrevolusjonen. Dilemmaet gjenoppstår da som en annen fugl Fønix i form av følgende: Hvis kulturrevolusjonen hadde rett, finnes det ingen sosialistisk stat i dag, og dermed er det ikke bevist i praksis at sosialistiske stater kan overleve mer enn en viss tid uten at et nytt borgerskap får makta!

3 På tross av at kulturrevolusjonen var en kaotisk periode med flo og ebbe og mange ulike retninger, så finnes det en del programmatisk

KULTURREVOLUSJONEN

kulturrevolusjons-dokumenter som det er mulig å vurdere for seg som det teoretisk-ideologiske grunnlaget for kulturrevolusjonen. De viktigste av disse har jeg allerede oppgitt som kilder.

I sekstenpunkts vedtaket er kulturrevolusjonens hovedoppgave definert slik:

1. Kjempe mot og styrte de personer i maktposisjoner som tar den kapitalistiske veien,
2. Kritisere og gjendrive de borgerlige og reaksjonære akademiske «autoriteter» og borgerlig og reaksjonær ideologi,
3. Omforme utdanning, litteratur og kunst og alle andre deler av overbygninga som ikke er i samsvar med den sosialistiske basisen, for å konsolidere sosialismen.

To av de tre målsetningene er faktisk ideologiske og «akademiske» oppgaver. Det betyr sjølsagt at kulturrevolusjonens linje for akademiske og kulturelle spørsmål ikke blir noen liten eller underordna del av diskusjonen om kulturrevolusjonen som helhet. Målsetninga fremmer også et spesielt syn på forholdet mellom basis og overbygning som må diskuteres for seg.

Men hovedpunktet i målsetninga er sjølsagt punkt 1, nemlig kampen for å styrte «de personer i maktstilling som vandrer den kapitalistiske vei». Hvis den oppgava var riktig stilt, er det underordna om de to neste i hovedsak var uriktig stilt.

Maos analyse må ha vært at et betydelig sjikt i partiets ledelse på alle plan, i statsbyråkratiet og andre organer for proletariatets diktatur var i ferd med å bli eller hadde blitt et nytt borgerskap. Dette sies også uttrykkelig i «Sirkulæret» i form av et Mao-sitat. («Det er mange av dem i Sentralkomiteen, i partiet, regjeringa og andre avsnitt, så vel sentralt som på provins-, kommune- og autonom regions-nivået.»)

I dette perspektivet må kulturrevolusjonen oppfattes som en desperat maktkamp mellom to store grupper i partiet, der den ene angivelig representerte borgerskapet.

4 Derfor må vi gå inn på definisjonen av fienden. Gir kulturrevolusjonen en riktig definisjon av fienden, og gir den djupere teoretisk

innsikt i grunnlaget for gjenreising av kapitalismen innafor et sosialistisk samfunn?

Definisjonen av fienden henger på to punkter: a) personer i maktstilling som b) vandrer den kapitalistiske vei. Hadde kulturrevolusjonen bare brukt ledd a), ville den vært anarkistisk. Derfor blir neste ledd helt avgjørende. Hvis vi studerer Lenins klassedefinisjon, så er den helt fremmed for subjektive elementer. Den definerer folk objektivt etter tre objektive kriterier.

Nemlig:

- forholdet til produksjonsmidlene
- deres rolle i den sosiale organisering av arbeidet, og følgelig
- den andelen de får av den samfunnsmessige rikdommen og måten de erverver den på.

(Lenin: «A Great Beginning», Coll. Works, b. 29, s. 421.)

Legg merke til at Lenins definisjon av klassene overhodet ikke snakker om deres politiske bevissthet eller subjektive vilje. Det gjør derimot den kulturrevolusjonære definisjonen, ved at det springende punktet i hele definisjonen ikke er folks objektive plassering, men om de «vandrer på den kapitalistiske vei». Tolka bokstavelig betyr denne definisjonen at en person endrer

Aktivist fra Frigjøringshæren deltar i kampanjen mot Deng Ziaoping i 1976.

klassetilhørighet dersom han endrer politisk oppfatning. Det sier seg derfor sjøl at dette ikke kan være en vitenskapelig definisjon i strengt materialistisk forstand.

Det betyr ikke at jeg automatisk vil avvise den, for sjøl om den ikke er strengt vitenskapelig, inneholder den et viktig element: Sosialismen har objektive klasseskiller, f.eks. mellom industriarbeidere og høyere statsfunksjonærer. Dersom det siste sjiktet begynner å opptre (subjektivt, aktivt) som en klasse *for seg*, så er det umiddelbar fare for kontrarevolusjon. Dette er et av de viktigste teoretiske spørsmåla å avklare for å skille mellom ekte og falsk sosialisme og for å skille mellom en sosialistisk og en statskapitalistisk byråkrat. Inntil det foreligger en streng vitenskapelig definisjon av dette forholdet, kan kulturrevolusjonens definisjon oppfattes som et foreløpig forsøk.

Men nettopp fordi den hviler så sterkt på det subjektive, er den meget sårbar. Den avhenger fullstendig av at den er i stand til å definere den politiske linja korrekt. Altså: Hva er den kapitalistiske veien? Er det å oppløse traktorstasjonene en kapitalistisk vei, slik Stalin hevda i 1952? Tja, kanskje, for Krustsjov oppløste dem jo seinere. Men da må også Mao ha vært en «vandrer på den kapitalistiske vei» fordi han så dette punktet som et uttrykk for Stalins mistillit til bønda. (Se piratutgaven «Mao Tsetung: A Critique of Soviet Economics», Monthly Review Press, 1977, s. 136).

Det er lett å gi hundre liknende eksempler på at veien ut i det absurde er meget kort med en så «politisk» definisjon av klasseforholda. Hvis definisjonen svikter når det kommer til å klargjøre hva som er en kapitalistisk og en sosialistisk vei, så ramler hele definisjonen som et korthus. Hvis vi studerer kulturrevolusjonens praksis, ser vi at det å være en «vandrer» fikk høyst forskjellig innhold til ulike tider og steder. Det er kanskje ikke så rart. Men nettopp fordi hele bevegelsen sto og falt med en teoretisk og politisk avklaring av forskjellen på de to veiene, er det oppsiktsvekkende at diskusjonen om nettopp dette spørsmålet blei så grunn, ja den blei nesten definert ut.

KULTURREVOLUSJONEN

Fra studiekampanja om proletariatets diktatur i 1975. «Firerbanden» brukte denne kampanjen for å konsolidere sin makt.

Her vil jeg vise til Sirkulæret som uttrykkelig avsetter Peng Chen, leder for den første kulturrevolusjonsgruppa, fordi han ville at kulturrevolusjonen skulle «ikke begrense seg til politiske spørsmål, men gå fullt og helt inn på de forskjellige akademiske og teoretiske spørsmåla det dreier seg om». Dette var gærnt, het det i Sirkulæret, fordi kjernepunktet i kulturrevolusjonen var spørsmålet om «gjeninnsettelse», altså gjeninnsettelse av Peng Teh-huai. Kampen skulle derfor ikke føres på villspor inn i teoretiske og akademiske irrganger, men føres som en politisk kamp mot de kreftene i partiet som ønska å gjeninnsette Peng Teh-huai. At linja hans var gærn, var gitt apriori, så den skulle ikke diskuteres.

Hvis vi ser på Yao Wen-yuans artikkel mot «Hai Jui»-stykket, så går hele artikkelen ut på å bevise at det er et fordekt og skummelt forsvar for å gjeninnsette Peng. Men den er nesten kjemisk fri for en virkelig kritikk av linja til Peng. Det eneste som skulle til for å vippe Yaos artikkel av pinnen, var at noen reiste seg opp og sa: «Ja sjølsagt er det det vi mener, Peng hadde rett.»

Jeg har ikke nok materiale til å vurdere alt Peng sto for, og at jeg ikke har det, må kulturrevolusjonen i hovedsak ta skylda for. De kulturrevolusjonære hadde hele Kinas propagandaapparat til rådighet i mange år, men evna verken å gi ei troverdig framstilling av linja til Peng eller noen vitenskaplig kritikk av den. Dersom kulturrevolusjonen hadde rett i at faren for kontrarevolusjon lå i linja til Peng, så måtte det jo ha vært ei vesentlig oppgave å gå i dybden i kritikken av Peng, få fram hans argumenter og avsløre innholdet i dem, altså gjøre det som Peng Chen fikk sparken for å hevde, nemlig å gå inn på de akademiske og teoretiske spørsmåla i sin fulle bredde. Ved å ikke gjøre det, og til og med *bevisst og erklært* ikke gjøre det, så avskar kulturrevolusjonen massene fra en virkelig innsikt i den «kapitalistiske veien»s innhold, hvis det var det den var, og avværna dem dermed effektivt mot å kunne avsløre eventuelle ny-pengianere.

Altså: allerede her avslører kulturrevolusjonen sin store ideologiske og teoretiske svakhet. Dens metoder blir i strid med dens erklærte mål. Og særlig

når definisjonen av fienden har en så subjektiv karakter, blir det jo en kardinalfeil når definisjonen av nettopp det subjektive forblir uopplært gjennom hele kulturrevolusjonen.

Vi veit at det blant annet var diskusjonen om plan og marked, om folkekommunene, om Det store spranget, om forholdet mellom basis og overbygning, produktivkrefter og produksjonsforhold osv. som lå i debatten med Peng. Men kulturrevolusjonen brakte *ingen ny teoretisk avklaring* av disse motsigelsene. Den kom heller ikke lenger i å fastlegge det objektive grunnlaget for klassemotsigelsene under sosialismen.

5 Kulturrevolusjonen hevder at det var *overbygninga* som slepte etter den sosialistiske basisen i Kina, og at det derfor var ei akutt oppgave å revolusjonere overbygninga for å utvikle basis. Jeg kan ikke skjønne dette. Sjølsagt fantes det deler av overbygninga som slepte etter. Men overbygninga som helhet? En sosialistisk grunnlov, et kommunistparti i ledelsen, forbud mot utbytting, kommunismen som samfunnets erklærte lovfesta mål, ekteskapslovgivning, eiendomslovgivning, hærens karakter, osv. Sammenlikna med brudekjøp på landsbygda, småproduksjon, tilbakeligende produktivkrefter, tilbakeligende transport og distribusjonsapparat, osv. osv. Alt i alt må basis ha vært et større problem, og den avgjørende hindringa for å rykke videre mot kommunismen måtte før ligge i basis enn i overbygninga.

Her skjærer kulturrevolusjonen ut i rein subjektivismen. *Og dette kan ikke skyldes firerbanden.* At firerbanden seinere skar enda lengre ut i subjektivismen, må settes i samband med at det teoretiske fundamentet var subjektivistisk, altså en brist i bærebjelken.

Kulturrevolusjonen hevda også det synet at for å utvikle produktivkreftene var det nødvendig *først å revolusjonere folks tenkning*, og at en stadig revolusjonering av produksjonsforholda ville skape stadig mer utvikla produktivkrefter. «Den store proletariske kulturrevolusjonen er en mektig drivkraft for utviklinga av de samfunnsmessige pro-

KULTURREVOLUSJONEN

duktivkreftene» (sekstenpunktsvedtaket) og forholdet mellom ideologi og produksjon stilt opp slik: «Målet med den store og proletariske kulturrevolusjonen er å revolusjonere folkets ideologi og som en følge av det (min uth.) å oppnå større, raskere, bedre og mer økonomiske resultater på alle felter ... » (samme sted)

Jeg vil ikke avskrive at ideologien har en viktig innflytelse på folks arbeidsinnsats. Men hvis jeg skal fløtte på en hundreogfemtikilos pall, så foretrekker jeg ei jekketralle eller en truck framfor store bunkre med ideologi. Det vedtaket heller ikke tar opp, er at ideologi også er ei gjenspeiling av objektive forhold. Eksistensen av borgerlig ideologi kunne i et slikt perspektiv blitt brukt som et spor på veien til å avdekke de borgerlige forholda i et slikt land som *objektivt* måtte produsere borgerlig ideologi. Her kom kulturrevolusjonen svært kort.

6 Hva med partiet? I sekstenpunktsvedtaket heter det at 95 prosent av kaderen er bra. Men i resten av kulturrevolusjonen blir partiorganisasjonen i realiteten satt ut av spill. Partiets demokratiske sentralisme blei satt ut av spill. Det mindretallet som støtta Liu i ledelsen, blei fratatt sine rettigheter. (Det er også ei skummel side ved den politiske definisjonen av borgerskapet/fienden, for de er dermed definert utafør demokratiet, og det blir bare munnsvær når det i sekstenpunktsvedtaket heter at mindretallet skal beskyttes og få komme til orde.) Fra og med sekstenpunktsvedtaket var Liu og mesteparten av hans fløy fratatt alle demokratiske rettigheter. Partiorganisasjonen var satt under administrasjon. Dette rimer bra med det som var sagt i punkt 3 i vedtaket, som faktisk peker ut et flertall av de lokale partilederne som råtne, dårlige eller vaklende, mens det rimer dårlig med punkt 8 om at de bra og ganske bra utgjorde det store flertallet.

Reint maktpolitisk var kulturrevolusjonen en fraksjonskamp der et knapt flertall i toppledelsen alliert med folkehæren og skoleelevene og studentene gjorde kupp mot noe innpå halvparten av sentralkomiteen, flertallet av de lo-

kale partilederne og mye av partiets grunnplan. Fagbevegelsen, ungdomsorganisasjonen, kvinneorganisasjonen og en rekke andre masseorganisasjoner blei forbudt og oppløst.

Maos forhold til den demokratiske sentralismen er et kapittel for seg. Under kulturrevolusjonen blei den demokratiske sentralismen stort sett satt til side. Ordinære partikanaler fungerte ikke, ledende partiorganer blei satt til side. Sentralkomiteens kollektive ledelse blei til dels erstatta av Maos personlige ledelse, og tildels blei sentralkomiteens makt overført til et ikke-valgt organ utafør sentralkomiteen, nemlig kulturrevolusjonsgruppa med Chiang Ching, Yao Wen-yuan, Chang Chung-chiao o.a. Dette var uten tvil ei grov krenking av leninistiske partinormer.

Den viktigste innvendinga mot dette er nødretten: «i krig og kjærlighet er alt tillatt». Sosialismens skjebne sto på spill, da må formalismen vike. Dette er ei viktig innvending. Men den forutsetter to ting: for det *første*: var virkelig alle muligheter til å reise kampen innafor partiet uttømt? For det *andre*: var det virkelig en nødssituasjon? jeg skal ikke drøfte det sistnevnte spørsmålet her, det faller utafør ramma av disse punktene. Men jeg vil understreke at spørsmålet om det faktisk var en nødssituasjon er viktig, fordi bare en ekstrem nødssituasjon kan forsvare den typen tiltak som blei tatt overfor partiet. Det kan ikke være sånn at en partiformann eller hvem som helst som er djupt uenig med andre deler av partiet, etter eget skjønn og vilkårlig kan sette seg ut over den demokratiske sentralismen. Det er grunnleggende organisatoriske og demokratiske prinsipper som står på spill.

Til det første spørsmålet: var det virkelig ikke mulig å reise kampen innafor partiets organer, innafor den demokratiske sentralismen? Jeg tillater meg å stille meg tvilende til at disse mulighetene var oppbrukt. Riktignok blei det hevda under kulturrevolusjonen at noen av Maos initiativer blei sabotert, blant annet av partikomiteen i Peking. Det er antakelig riktig. Men sjøl ikke under kulturrevolusjonen blei det hevda at Mao faktisk hadde forsøkt å reise

kampen på ordinær måte gjennom plenumsmøter i sentralkomiteen eller gjennom partiorganisasjonen. Det virker heller som om partiorganisasjonen blei spilt ut over sidelinja, også fra Maos side. Det tok 12 år fra den åttende til den niende partikongressen, og det var også mange år mellom plenumsmøtene i sentralkomiteen.

Dersom partiet hadde ført et normalt liv, skulle det ha vært en partikongress i 1962. Dette ville også vært på sin plass for å summere opp Det store spranget, justere den økonomiske politikken og samle partiet foran den avgjørende styrkeprøven med det russiske partiet. Hvorfor skjedde ikke dette? Var Mao redd for å gå på et nedrelag etter problemene under Det store spranget? Var det andre i partiet som holdt igjen? Dette veit jeg ikke, men det viser i det minste at den demokratiske sentralismen til partiet ikke fungerte slik den skulle og at den normale beslutningsprosessen i partiet blei suspendert. Dette svekker troverdigheten til argumentet om at alle utveier innafor den demokratiske sentralismen var prøvd før en gikk til et så drastisk skritt som å sette partiet under administrasjon og ta fra den ene fløya alle demokratiske rettigheter.

7 Kulturrevolusjonen som kulturpolitisk linje. Det verken Mao eller KKP kan løpe fra, er at kulturrevolusjonens kulturpolitiske linje blei utforma av Chiang Ching og sto ved lag fra 1966 og fram til firerbandens fall i 1976. Når to av de tre hovedmåla med kulturrevolusjonen var av kulturpolitisk art, jfr. punkt 3, så er dette ei stor sak.

Kulturrevolusjonens hovedlinje er uttrykt i Referatet fra Chiangs kulturforum i hæren, og det er et tvers gjennom venstrerevisjonistisk dokument.

Dette dokumentet er slakta etter alle slaktekunstens regler i Røde Fane tidligere, nemlig av Tron Øgrim i Røde Fane 1/2-77. Han oppsummerer der Chiang Chings linje slik:

«'Firerbanden' var *mot* den kommunistiske kinesiske kunsten og litteraturen fra før kulturrevolusjonen.

'Firerbanden' var *mot* den revolusjo-

KULTURREVOLUSJONEN

nære og kommunistiske kunsten fra land utafor Kina.

'Firerbanden' var *mot* den klassiske kunsten og kulturen fra borgerskapets progressive periode og fra andre historiske perioder da progressive klasser reiste seg mot reaksjonære klasser.

... Denne linje strir mot det Marx, Engels, Lenin, Stalin og Mao lærer oss om kunst og litteratur – den er anti-marxistisk.» (RF 1/2-77, s. 23.)

Dette er ei presis og nøktern sammenfatning av den kulturpolitiske linja til Chiang Ching.

Det som må tilføyes, er at dette samtidig var det *kulturelle programmet* til kulturrevolusjonen. Det var på grunnlag av disse retningslinjene kulturrevolusjonsgruppa og kulturdepartementet jobba. Det betyr ikke at jeg mener at Mao slutta seg til dette anti-marxistiske programmet. Det fantes andre linjer. Men de var aldri på noe tidspunkt sterke nok i perioden 66 til 76 til å rive ned linja til «firerbanden» fra dens dominerende posisjon. Først etter Maos død og «firerbanden»s fall fikk kritikken av denne anti-marxistiske linja fritt løp.

Når vi veit hvor sentralt kampen i kultur, vitenskap og utdanning sto i kulturrevolusjonen, får *det* store konsekvenser når vi kan slå fast at på dette området var hovedlinja totalt gærn. Med ei sånn linje som teoretisk hovedkurs, er det ingen grunn til å bli overraska over treets frukter: overgrep, fengslinger, bokbål osv.

ISTEDENFOR EN KONKLUSJON

Jeg har reist en del prinsipielle og teoretiske innvendinger mot kulturrevolusjonens teori. Jeg har ikke gjennomført ei politisk eller klassemessig vurdering av denne svære bevegelsen eller gjennomført noen helhetsvurdering av de grunnleggende drivkreftene i det kinesiske samfunnet som utløste en slik massebevegelse. Derfor er jeg heller ikke i stand til å trekke noen helhetlig konklusjon om kulturrevolusjonen.

Men etter å ha studert den teoretiske sida av kulturrevolusjonen, studert den som et forsøk på et bidrag til marxistisk-leninistisk teori, er jeg tvunget til å trekke følgende foreløpige konklusjon:

Teorien om kulturrevolusjonen er ikke noen videreutvikling av marx-

Arbeiderne på Shanghaiskipsverft vedtar en skarp fordømmelse av Deng Ziaoping i 1976.

ismen-leninismen. Den inneholder betydelige subjektivistiske og idealistiske elementer og løser ingen av de vesent-

lige teoretiske spørsmåla som den utgir seg for å skulle løse.

KULTURREVOLUSJONEN

Utdrag fra «sekstenpunktsvedtaket om kulturrevolusjonen»

I.

EN NY ETAPPE I DEN SOSIALISTISKE REVOLUSJON

Den store proletariske kulturrevolusjonen som nå utfolder seg er en stor revolusjon som berører folket helt inn i sjelen. Den er en ny etappe i utviklingen av den sosialistiske revolusjon i landet vårt, en etappe som griper dypere og er meget vidtrekkende.

På det tiende plenums møte i partiets åttende sentralkomité sa kamerat Mao Tse-tung: For å kunne styrte en politisk makt er det bestandig nødvendig at det først og fremst skapes en folkeopinion, og å utføre arbeid på det ideologiske felt. Dette gjelder både for den revolusjonære og den kontrarevolusjonære klassen. Denne læresetning av kamerat Mao Tse-tung har vist seg helt ut riktig i praksis.

Selv om borgerskapet er blitt styrtet, prøver det fremdeles å bruke utbytterklassens gamle idéer, kultur, skikker og vaner til å korrumpere massene, få et grep over deres sinn og gjøre alt de kan for å gjøre et come-back. Proletariatet må gjøre akkurat det motsatte: Det må straks møte enhver utfordring fra borgerskapet på det ideologiske område og bruke proletariatets nye idéer, kultur, skikker og vaner til å omdanne det åndelige livssyn i hele samfunnet. For tiden består vårt mål i å bekjempe og knuse de personer i maktstillinger som slår inn på den kapitalistiske vei, kritisere og tilbakevise de reaksjonære borgerlige akademiske «autoriteter» og borgerskapets og alle andre utbytterklassers ideologi og legge om undervisningen, litteraturen og kunsten og alle andre deler av overbygningen som ikke står i samsvar til det sosialistiske økonomiske grunnlaget, for på denne måten å gjøre det lettere å befeste og utvikle det sosialistiske system.

V.

FØLG PARTIETS KLASSELINJE BESLUTTSOMT

Hvem er våre fiender? Hvem er våre venner? Dette er et spørsmål av den største betydning for revolusjonen, og det er også et spørsmål av den største betydning for den store kulturrevolusjonen.

Partiledelsen må være dyktig til å oppdage venstrekreftene og utvikle og styrke rekkene av venstreinnstilte, og den må stole fast på det revolusjonære venstre. I løpet av bevegelsen er dette den eneste måten til grundig å isolere de mest reaksjonære høyreelementene, vinne over mellomlagene og forene seg med det store flertall, slik at vi når bevegelsen er fullført, skal ha oppnådd enhet i over 95 prosent av kadrene og i over 95 prosent av massene.

Konsentrer alle kreftene om å rette slag mot den lille håndfull av ultrareaksjonære borgerlige høyreelementer og kontrarevolusjonære revisjonister, og avslør og kritiser til bunns deres forbrytelser mot partiet, mot sosialismen og mot Mao Tse-tungs tenkning, slik at de blir isolert mest mulig.

Hovedskyteskiven for den bevegelsen som nå pågår er de folk i maktstillinger innen partiet som slår inn på den kapitalistiske vei.

En må være omhyggelig med å skjelne skarpt mellom de partifiendtlige, antisosialistiske høyreelementer og de som støtter partiet og sosialismen, men som har foretatt seg et eller annet som ikke er riktig eller som har skrevet noen dårlige artikler eller andre skrifter.

En må være omhyggelig med å skjelne skarpt mellom de reaksjonære borgerlige lærde despoter og «autoriteter» på ene side og folk med alminnelige borgerlige akademiske idéer på den annen side.

VIII.

KADERSPØRSMÅLET

Kadrene inndeles stort sett i følgende fire kategorier:

1. Gode.
2. Forholdsvis gode.
3. Folk som har begått alvorlige mistak, men ikke er blitt partifiendtlige, antisosialistiske høyreelementer.
4. Det lille antall partifiendtlige, anti-sosialistiske høyreelementer.

I ordinære situasjoner er de to første kategoriene (gode og forholdsvis gode) i stort flertall.

De partifiendtlige, antisosialistiske høyreelementene må avsløres til bunns, rammes hardt, fjernes og fullstendig diskrediteres, og det må gjøres slutt på deres innflytelse. Samtidig må de vises en utvei, slik at de kan vende om på et nytt blad.

XIV.

FÅ ET FAST GREP OVER REVOLUSJONEN OG STIMULER PRODUKSJONEN

Målet for den store proletariske kulturrevolusjon er å revolusjonere folkets ideologi og som et resultat av dette oppnå større, raskere, bedre og mer regningssvarende resultater på alle arbeidsområder. Hvis massene vekkes fullt ut og de rette tiltak treffes, blir det mulig å fortsette både kulturrevolusjonen og produksjonen uten at det ene hindrer det andre, samtidig som god kvalitet i alt vårt arbeid blir garantert.

Den store proletariske kulturrevolusjon er en mektig drivkraft i utviklingen av de samfunnsmessige produktivkrefte i landet vårt. Enhver tanke på å sette den store kulturrevolusjonen opp mot utviklingen av produksjonen er uriktig.

KULTURREVOLUSJONEN

Utdrag fra sirkulær fra sentralkomiteen i Kinas kommunistiske parti

Kommentar fra oversetteren

I 1959 blei den tidligere forsvarsministeren Peng Teh-huai avsatt og fordømt fordi han hadde kritisert det Store Spranget Framover og kritisert Mao Zedong. Det blei satt i gang en svær kampanje mot høyreavvik, på grunnlag av kritikken av Peng Teh-huai. Lin Biao blei pekt ut som ny forsvarsminister. I første halvdel av sekstiåra utvikla det seg et krav blant en del folk om at Peng skulle gjeninnsettes. Dette kravet blei framsatt i kunstnerisk form i et skuespill av Wu Han med tittelen «Hai Jui avsatt fra sitt embete». Som så ofte før (og seinere) i kinesisk politikk er dette et stykke som tilsynelatende handler om keisertida, men som i virkeligheten er et innlegg i den aktuelle samfunnsdebatten. De som så stykket var neppe i tvil om at den keiserlige embetsmann Hai Jui, som så urettmessig var blitt avsatt, i virkeligheten skulle forestille Peng Teh-huai. Stykket var derfor ei utfordring mot Mao Zedong, som dermed blei anklagd for å ha tatt feil i 1959 og samtidig ei utfordring mot forsvarsminister Lin som jo kom til makta gjennom Pengs fall.

En av de framstormende kulturrevolusjonære fra Shanghai, Yao Wen-yuan, skreiv så en kritikk av Wu Han. Denne kritikken viste tydelig at innholdet i stykket var et dårlig kamouflert forsvar for Peng Teh-huai. Visstnok skal daværende borgermester i Beijing, Peng Chen (leder av «Gruppa på fem»), ha hindra at artikkelen blei trykt i Beijing-pressa. Mao skal så ha stått bak at den i stedet blei publisert i Shanghai. Da Peng Chen blei avsatt som leder for kulturrevolusjonsgruppa, blei det oppretta ei ny gruppe. I den nye gruppa deltok bl.a. Maos enke Chiang Ching og Yau Wen-yuan. Disse to blei seinere kjent som medlemmer av «firbanden» og stilt for retten for forsøk på statskupp.

Peng Teh-huai er nå rehabilitert i Kina. Det sies at kritikken hans av Det Store Spranget i hovedsak var riktig, og at han gikk fram på en korrekt måte da han fremma kritikken. Hans arvtaker Lin Biao hadde en kometaktig karriere fra 1965 til 1969 da han avanserte til Maos vedtektsfesta etterfølger. To år etterpå forsøkte Lin å gjøre statskupp, og da det mislyktes flykta han med fly i retning Sovjet. Flyet falt ned over Mongolia og Lin blei drept.

Sentralkomiteen har beslutta å trekke tilbake «Utkast til rapport om den pågående akademiske diskusjonen» utarbeida av «Gruppa på fem med ansvar for kulturrevolusjonen».

Rapporten var godkjent for utsending 12. februar 1966. Nå har sentralkomiteen vedtatt å oppløse «Gruppa på fem med ansvar for kulturrevolusjonen» og kontorene dens, og å opprette

ei ny Kulturrevolusjonsgruppe direkte under den stående komiteen i Politbyrået. Det såkalte rapportutkastet til «Gruppa på fem» er grunnleggende feilaktig. Det stiller seg i motsetning til den linja for den sosialistiske kulturrevolusjonen som er framlagt av sentralkomiteen og kamerat Mao Zedong og i motsetning til de prinsippene som blei formulert på det 10. plenumsmøtet

i den åttende sentralkomiteen i 1962 i spørsmålet om klasser og klassekamp i det sosialistiske samfunnet.

På tross av at den later som den støtter, går rapporten virkelig imot og yter innbitt motstand mot den Store Kulturrevolusjonen som kamerat Mao Zedong personlig tok initiativet til og som han leder. Rapporten går også imot de instruksene kamerat Mao ga når det gjaldt kritikken av Wu Han på arbeidskonferansen i sentralkomiteen. (Det vil si på den sesjonen i Politbyråets stående komitee der også ledende kamerater fra alle sentralkomiteens regionale byråer deltok.)

Det såkalte rapportutkastet fra «Gruppa på fem» er i virkeligheten Pen Chens egen rapport. Han klekte den ut i tråd med sine egne ideer, bak ryggen på kamerat Kang Sheng, som også var medlem av «Gruppa på fem» og andre kamerater. Under behandlinga av et dokument av denne typen som dreide seg om så viktige spørsmål og som påvirka utviklinga av den sosialistiske revolusjonen, holdt Peng Chen ingen diskusjon eller meningsutveksling i «Gruppa på fem». Han spurte ingen lokal partikomite om dens mening og han gjorde det heller ikke klart at dokumentet ville bli sendt til sentralkomiteen for å bli godkjent som et offisielt dokument. Og han fikk heller ingen godkjenning fra kamerat Mao Zedong, formann i sentralkomiteen.

Ved å utnytte de mest uærlige metoder, har han opptrådt vilkårlig, misbrukt makta si og sentralkomiteens navn, og i stort hastverk sendt ut rapportutkastet til hele partiet.

KULTURREVOLUSJONEN

Peng Teh-huai

Hovedfeila i rapportutkastet er som følger:

1) Det går ut fra et borgerlig standpunkt og en borgerlig verdensanskuelse. Rapporten forveksler fienden og oss sjøl og den feilvurderer dermed situasjonen og karakteren av den nåværende akademiske kritikken. Landet vårt er nå i et oppsving i den Store Proletariske Kulturrevolusjonen. Kulturrevolusjonen slår mot alle de dekadente ideologiske og kulturelle posisjonene som fortsatt er i henda på borgerskapet og levningene av feyodalismen. I stedet for å oppmuntre hele partiet til å modig reise de breie massene av arbeidere, bønder og soldater og forkjemperne for proletarisk kultur, slik at de kan fortsette angrepet, gjør rapporten sitt beste for å vri bevegelsen over til høyre. Ved å bruke uklart, sjølmotsigende og hyklerisk språk, tilslører den den skarpe klassekampen som finner sted på den kulturelle og ideologiske fronten. Særlig tilslører den målet med denne store kampen som er å *kritisere og avvise Wu Han og det betydelige antallet av*

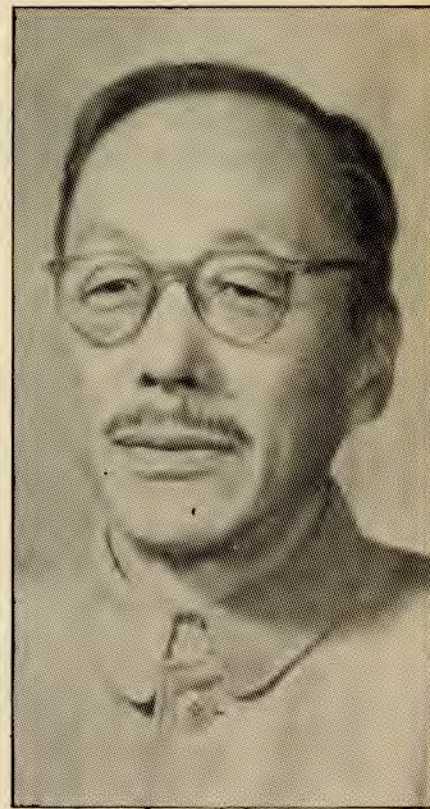

Peng Chen

andre anti-parti og anti-sosialistiske representanter for borgerskapet. (Det er mange av dem i sentralkomiteen og i partiet, i regjeringa og andre departementer på det sentrale nivået så vel som på provins-, kommune- og autonom regions nivå.

Rapporten unnlater fullstendig å nevne det faktum som gjentatte ganger ble understreka av formann Mao, nemlig at kjerna i Wu Hans drama «Hai Jui avsatt fra sitt embete» er spørsmålet om avsettelse fra embetet. Ved å unnlate å nevne dette dekker rapporten over den alvorlige politiske kjerna i kampen.

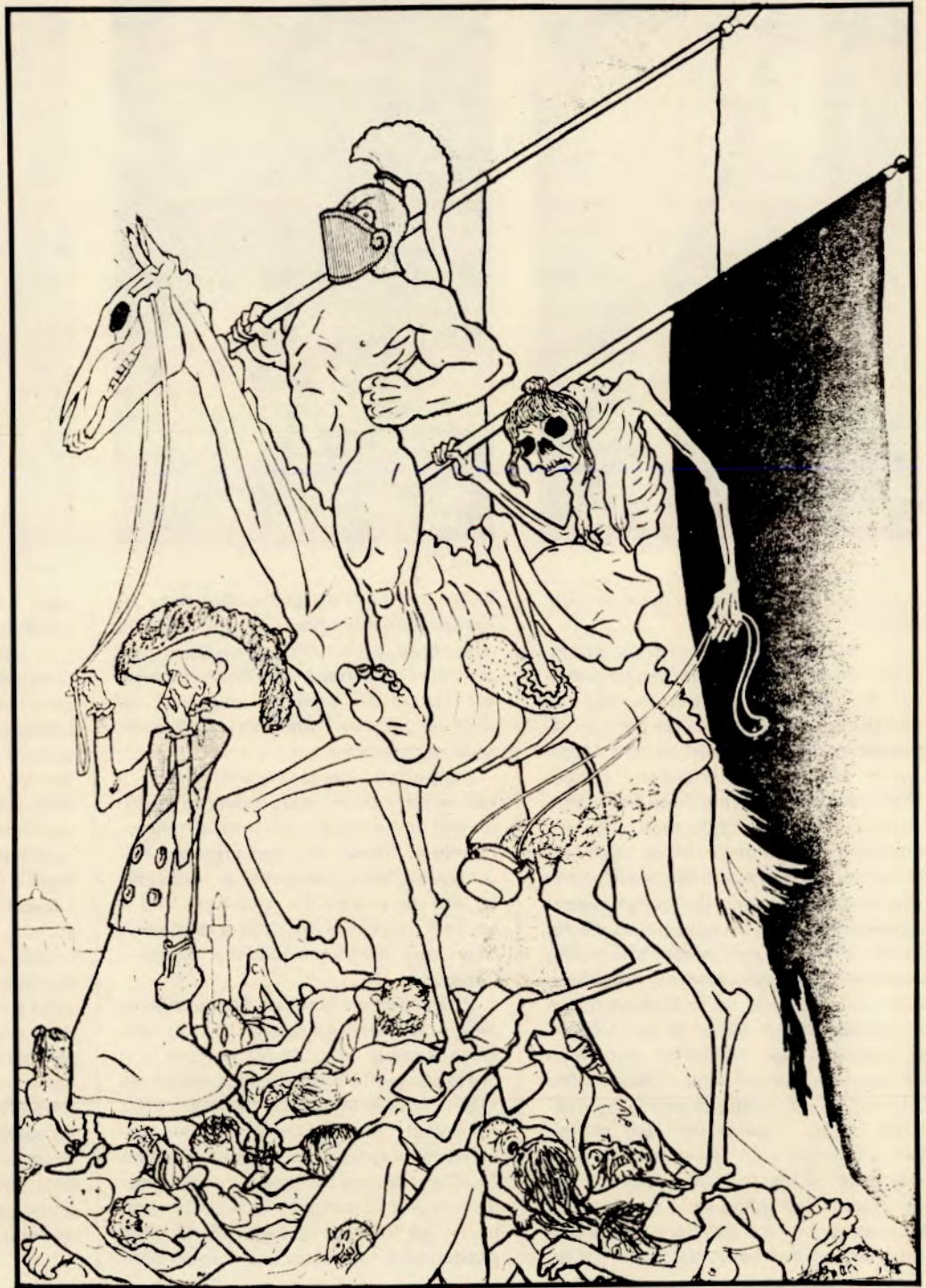
2) Rapporten krenker den grunnleggende marxistiske tesen om at alle klassekamper er politiske kamper. Da pressa begynte å ta opp de politiske temaene som er involvert i Wu Hans «Hai Jui avsatt fra sitt embete» gikk forfatterne av rapporten så langt som til å si: «Diskusjonen i pressa burde ikke avgrense seg til politiske spørsmål, men burde gå fullt og helt inn på de ulike akademiske og teoretiske spørsmåla

Kang Shen

som dette dreier seg om.» Når det gjaldt kritikken av Wu Han, erklærte de ved ulike anledninger at det var utillatelig å ta opp kjerna i saka, nemlig avsettelsen av høyreopportunistene på Lushan-møtet i 1959 og Wu Hans og andres motstand mot partiet og sosialismen. Kamerat Mao Zedong har ofte lært oss at den ideologiske kampen mot borgerskapet er en langvarig ideologisk kamp som ikke kan løses ved å trekke forhasta politiske konklusjoner. Likevel spredde Peng Chen rykter og fortalte mange folk at formann Mao trudde at det var mulig å trekke politiske konklusjoner av kritikken av Wu Han etter to måneder. Peng Chen sa også at de politiske teamene kunne diskuteres to måneder seinere. Hensikten hans var å avspore den politiske kampen på det kulturelle området og lede den inn i en såkalt rein akademisk diskusjon, slik borgerskapet så ofte går inn for. Dette betyr helt tydelig å gi forrang for borgerlig politikk og å motsette seg den proletariske politikens forrang.»

Havet, døden og kjærligheten

Th.Th. Heine. «Krig og kolera. Sivilisasjonen inntar Tripolis». Tegning fra *Simpli-cissimus* 1911. Er dette en urealistisk framstilling av imperialismen?

eller jorda, livet og kampen?

To bidrag til diskusjonen om AKP(m-l)s kunstpolitiske manifest

I dette nummeret trykker vi to innlegg som fra hver sin tid og på hver sin måte griper inn i debatten om AKP(m-l)s kunstpolitiske manifest.

Det første er skrevet av maleren Morten Krohg. Det er ingen artikkel men et redigert utvalg av endel kritiske bemerkninger han har til manifestet. Synspunktene hans på den sosialistiske realismen og avsnittet om kommunistisk kunst gir et utgangspunkt for en videre diskusjon om hvilke krav som

må stilles til kunstnere som regner seg sjøl som kommunister.

Det andre er utdrag fra en artikkel Bertolt Brecht skrev i landflyktighet fra det nazistiske Tyskland. Det er et bidrag til diskusjonen om utviklingen av en anti-nazistisk kunst i Europa i trettiåra. På denne bakgrunnen er det interessant, men ikke overraskende å se at han snakker om en folkelig kunst i stedet for en sosialistisk. Mer overraskende er kanskje de skarpe grensene han

setter for denne kunsten. Grunnen er kanskje at artikkelen er skrevet i en tid da det var nødvendig at den progressive kunsten hadde stor bredde og svært klare standpunkter.

Grunnen til at det trykkes er selvfølgelig at jeg mener at vi lever i en tid da det er nødvendig at den progressive kunsten har stor bredde og klare standpunkter.

Klaus Hagerup

Kommentarer om sosialistisk realisme

Av Morten Krohg

For en del kunstnere fortøner den sovjetiske sosialrealismen seg som en trussel. Fordi den representerer et ensidig meningsdiktatur som faktisk også kostet noen utmerkete kunstnere livet. Innvendingen er at den sovjetiske sosialrealismen ikke er identisk med sosialistisk realisme. På den andre siden er det slik at sosialistisk realisme ikke er hva som helst med sosialistisk innhold. Sier vi sosialistisk realisme mener vi ikke bare sosialistisk, men også realistisk. Og skal vi være realister i vår tolkning av hva som er realisme, er det ganske mange saker som vi neppe kan forsvare som realistiske. Realisme er ikke bare en måte å skildre på, men også en form som har historisk referanse. Virkelighetskravet i realismen er selvfølgelig ikke så snevert som i Sovjet eller hos Lukacs, men likevel såpass definerbart at det skjærer vekk en rekke former/retninger som vi etter mitt

skjønn har bruk for under kapitalismen. Hva sosialismen vil bringe vet vel ingen av oss.

Misforstå meg ikke, jeg har intet imot realister, og slett ikke sosialistiske slike. Jeg har stor respekt for folk som Sonja Krohn og Marit Wiklund, som jeg definerer som sosialistiske realister i billedkunsten. Jeg har stor respekt for Groven også, selv om jeg ikke vil definere ham som realist. Folk som Per Kleiva, Victor Lind kan vanskelig defineres som realister, selv om de er aldri så mye sosialister. Jeg har faktisk også stor respekt for endel av de sosialrealistiske kunstnerne i Sovjet (Guerrasimov, Plastov, Deineka f.eks.)

Jeg er for Lenins tese om ikke-favorisering. Jeg er mot at enkeltkunstnere eller retninger/stiler/metoder blir nevnt som eksempler eller prioriteringer i manifestet. Dette mener jeg til tross for at jeg er fullt klar over at sosialistisk realisme ikke er identisk med sovjetisk eller albansk sosialrealisme. Dersom den nevnes spesielt i manifestet (slik som nå) vil det bli tatt for en priorite-

ring, i verste fall favorisering, nettopp fordi den nevnes spesielt som noe partiet er for. Og vi kan selvsagt ikke lage noen spesiell omdefinering av et begrep som har så klare historiske referanser når det gjelder de to ordene det er satt sammen av. Derimot er det en selvfølge at et sosialistisk parti prioriterer en kunst med sosialistisk innhold eller en kunst som tar standpunkt mot undertrykking, imperialisme etc. Det er et spørsmål om klassestandpunkt i kunsten.

KOMMENTARER TIL KULTURMANIFESTET

Jeg vil først få takke de kameratene som har gått i spissen og arbeidet med dette manifestet. Selv om jeg har mange innsigelser, selv om jeg håper mange andre har mange innsigelser, selv om jeg ser det som helt uferdig, er det et viktig arbeid som kan legge grunnstenen for arbeidet med marxistisk teori på dette feltet. Det vil angi retning når det er ferdig. Derfor er det svært viktig. Hovedsiden når det gjel-

KULTUR

der dette arbeidet er bra — og lykkes vi med et manifest som er laget for virkeligheten under kapitalismen og samtidig har klart klassestandpunkt — som ikke favoriserer enkeltretninger og er presist nok til å demme opp for liberalisme og innflytelsen fra borgerlig tankegods, så vil vi ha en slik grunnsten.

KRIK AV MANIFESTET SLIK DET ER NÅ, PUNKT FOR PUNKT

Vårt prinsipielle syn på kunst og kunstnerisk arbeid. «Kunst som medfødt livsbehov hos menneskene.» «Kunsten er et medfødt behov for mennesket som biologisk art.» Dette blir misvisende. Kunsten i seg sjøl er neppe noe medfødt behov. Derimot er evnen til kommunikasjon ganske sikkert medfødt for mennesket som biologisk art. Kunsten er ikke selve behovet, men resultatet av et behov. Kunsten representerer et meddelelsesbehov og tilsvarende menneskerasens intellektuelle og samfunnsmessige nivå. Når Cro Magnon-mannen malte de sannsynligvis første eksisterende billedframstillingene var det for å gi en type meddelelse. Det dreier seg ikke om tilfeldige tegninger, men om bilder rettet til «stammen». Hulene som utgjør boplass er «dekorert» over lengre tid. På et tidspunkt må det altså ha oppstått behov for en meddelelse/kommunikasjon som utfylte eller dekket et annet område enn f.eks. tegn, lyd, berøring. Bildet (kunsten) er ikke selve behovet, men et «middel» for behovet, og behovet springer ut av menneskenes materielle samkvem.

«Klasser som står for framskritt fremmer en kunst som er realistisk og kritisk.» Hva menes med realistisk her? Dersom det menes formen, så er dette ikke nødvendigvis riktig. «Bryte ned det tradisjonelle reisverket.» Hva menes her? Vil vi bryte ned det tradisjonelle reisverket, eller vil vi bruke det som er forenlig med marxismen og folks behov? Her lukter det litt firerbande.

FOR EN FOLKELIG KUNST

«Vi vil også forsvare . . . tar sikte på å gjøre kunsten tilgjengelig for stadig større deler av samfunnet.» Dette er litt «betingelsesløst» og derfor også litt defensivt. Ideen om spredning av

kunst er opprinnelig en humanistisk borgerlig idé. Arbeiderpartiet har ført den videre i sosialdemokratisk innpakning. På den ene siden er det klart at vi er for at kunst mest mulig skal bli folks «eie» (gjøres tilgjengelig for folk). På den andre siden er vi ikke for en ukritisk spredning av borgerlig ideologi over land og strand. For å sette det på spissen: Er vi for at folk på Ytre Senja skal være evig takknemlige fordi borgerskapet i hovedstaden velger ut hva de skal få se og forholde seg til? Kunst under kapitalismen er også et undertrykkelsesmiddel. Går det an å skrive om dette slik at vi på den ene side tar vare på kravet om at kunsten skal gjøres tilgjengelig for folk, og på den andre siden stiller krav til at kunstspredningen er meningsfylt for folk?

FOLKELIG KULTUR

Hva mener vi med folkelig kunst? Bør defineres. Hva mener vi med arbeiderkunst? Bør defineres. Hva er det for tendenser som stempler dette som mindreverdig? Dette er en kamp mellom klasser, og tendensen har et ganske annet alvorlig grunnlag enn en allmenn tendens i samfunnet e.l.

IMPERIALISMEN

«De store internasjonale selskapene fyller det norske markedet med masseproduserte, reaksjonære «kunstverk» etc.» Dette er en drøy og forenklet påstand. Det samme når det gjelder at «det skal fylle det norske folket med fordommer, overtru og reaksjonære ideer. Det dreier seg først og fremst om et marked og om profitten på en bestemt type varer. Det medfører at fordommer og reaksjonære ideer spres, fordi dette er det enkleste «programmet» for markedsføring i land hvor de samme ideene understøttes på «hjemmemarkedet».

På slutten av kapitalet: «Bare om den norske kulturen blir brukt og utviklet i folkets daglige liv etc.» Dette er ikke mulig under kapitalismen. Det står i skarp motsetning til kapitalismens varemarked når det gjelder kunst. Derfor bør det stå at det bare er sosialismen som helt ut kan gjennomføre dette.

Generelt bør kapitlet skrives om og gjøres mer presist.

KOMMUNISTISK KUNST

Hva er det? Lenin: «Ikke finne opp en ny proletarisk kultur, men utvikle de modellene, tradisjonene og resultatene av den eksisterende kultur som er de beste ut fra den marxistiske verdensanskuelsens synspunkt og arbeiderklassens livs- og kampvilkår i perioden med proletariatets diktatur.»

«Uten revolusjonær kunst ingen revolusjon.» Dette kan umulig være riktig. Det er klart det kan bli revolusjon uten revolusjonær kunst. Like sikkert er det at revolusjonen i så fall vil frambringe revolusjonære kunst. Fordi kunsten er avhengig av og påvirkes av samfunnsutviklingen. Revolusjonen i 1917 (Sovjet) frembrakte revolusjonær kunst. Det var, så vidt jeg vet, ikke en definert revolusjonær kunst til stede på forhånd. Det fantes sterke progressive tradisjoner og en høyt utviklet kunstnerisk radikal kunst med progressive tendenser. (Progressive tradisjoner: Tolstoj, Rjepin og «vandrerne», den nasjonale musikken: Rimskij-Korsakov etc. — Radikal kunst/progressive tendenser: Deler av konstruktivistene, futuristene etc. etc.)

«Vårt parti bruker kommunistisk kunst . . . » igjen — hva er det? Og hvis det er det — er det da slik at vårt parti bare bruker kommunistisk kunst? Det var snevert. Vi bruker og knytter til oss en vid skala av progressiv kunst.

Derimot bør det inn noe om at vi er mot at partiets allmenne politiske linjer overføres til kunsten uten særegen innretning på de forskjellige kunststartene. Altså sånn: mal tariffoppgjøret, som var populær parole en gang, er ikke nødvendigvis måten å gjøre det på med en produksjon som vanligvis tar lengre tid enn tariffoppgjøret.

Om sosialistisk realisme. Dette bør sløyfes. Realismen har klare historiske referanser som gjør at formen blir bundet. Selv om vi ikke slutter oss til ensidigheten og dogmatismen i store deler av den sovjetiske sosialrealismen, innebærer prioriteringen den samme faren som i Sovjet i 1934: Favoriseringen av realismen som form. Det bør stå: «Vi vil forsvare kunst med sosialistisk

KULTUR

innhold, som tar sikte på å klarlegge motsigelsene i samfunnet og gjøre det mulig å se alle sider ved klassekampen klarere.»

KUNSTKRITIKK

Dette kapitlet mener jeg må skrives helt om. Bortsett fra siste avsnitt kunne innholdet godt ha prydet Aftenposten, Dagbladet eller en annen borgerlig avis. Det står ingenting om kunstkritikken i *folkets* tjeneste, i *klassekampens* tjeneste. Dersom det første kapitlet omhandler kritikk av kunst generelt, og ikke kunstkritikk som fag, er innholdet i første avsnitt fornuftig.

Dersom det dreier seg om spesialisert, faglig kunstkritikk stemmer det ikke med historiske erfaringer at kunsten utvikler seg tilfeldig og uten perspektiver uten denne. Kunstkritikken er en form for vitenskapelig arbeid/kunstteoretisk arbeid som ikke gir retning til kunsten men faktisk mottar retning fra den. Den er meget viktig som virksomhet f.eks. når det gjelder analyse, oppsummeringer av erfaringer etc. Det er derfor viktig at dette kapitlet blir klart. Kritikk av kunst er viktig slik det beskrives, og dikteres av behovene som folk har. Kunstkritikken (som institusjon) er diktert av behovet for kunst-

teoretisk analyse, oppsummering etc. Begge disse formene for kunstkritikk må settes i klassemessig sammenheng.

MINORITETERS KULTUR

Samisk kultur. Omformes når det gjelder setningen: «Den må bevares, og bruk og utvikling av samisk kultur etc. . . .» Det må framgå at samene sjøl må få mulighetene til å bevare og bruke kulturen sin. Hindre norsk imperialisme mot samene.

PUNKTER SOM MÅ MED ELLER BELYSES STERKERE

Manifestet må gå imot *heltedyrking/ elitedyrking* i kunsten. Slike tendenser er tilstede, selv om de var kraftigere i midten og slutten av 70-årene. Bl.a. kan man finne slike tendenser i Klassekampen. Dette er borgerlig tankegods. Heltedyrking erstatter dialektisk analyse.

Spørsmålet om kunstnerens *klassestandpunkt* må få en sentral plass.

Kunsten som *ideologisk undertrykkelsesmiddel* må behandles mer utførlig. Det er ikke nok å si at borgerskapet bruker kunsten som ideologisk undertrykking. Det trengs forklaring på hva dette vil si, gjerne historiske eksempler. Selv om vi ikke er for kunst som undertrykkelsesmiddel, er det klart at vi også fremmer en kunst som forsvarer/uttrykker vår ideologi. Vi må trekke et klart skille der. For folk/mot folk. Redskapet for borgerskapet er varemarkedet. Ved hjelp av det er det mulig å gjøre en stram seleksjon og grenseoppgang mellom egnet og uegnet, «stor kunst» og «mindreverdig». På det har man dannet en ideologisk overbygning om kunsten som en særegen skapningsprosess som bare kan bedømmes ut fra sine egne, «iboende verdier». Dette er vi imot. Vi mener kunsten er avhengig av/utvikler seg i forhold til samfunnsforholdene. Den står i et dialektisk forhold til omgivelsene.

Kunsten må plasseres i forhold til *overbygning og basis*.

Det bør med noe om at kunsten endrer seg i forskjellige historiske epoker (historiske epoker: kapitalismen — sosialismen) som følge av de forskjellige

Opptinner—forsker—kunstner Richard Buckminster Fuller betrakter en av sine modeller: «Jeg undres om dette er folkelig realisme?»

KULTUR

behovene slike epoker dikterer. Dette innebærer f.eks. at en progressiv kunst under kapitalismen ikke kan danne noe mønster for en progressiv kunst under sosialismen og omvendt.

Det bør skilles mellom *subjektivt og objektivt* når det gjelder kunstens verdi for arbeiderklassen/folket. Kunst som fremmer folks objektive interesser er ikke nødvendigvis det samme som kunst som folk subjektivt blir glad i, ønsker seg i hverdagen, etc.

Motsigelsen: Kunstens karakter som *samfunnsrettet* produksjon og den private tilegnelsen under kapitalismen, bør med. Ideelt er kunsten rettet til samfunnet på grunnlag av erfaringer hentet fra samfunnet. Under kapitalis-

men blir den underlagt privat tilegnelse i forhold til økonomisk evne, eller tilegnelse/bruk bestemt av den klassen som har den politiske og økonomiske makten. Uansett utvikling av formidling o.l. er denne motsigelsen uløselig under kapitalismen.

Det er bra at det står klart at vi er imot *favorisering* av retninger/stiler. Det bør også stå hvorfor vi er det.

Det mangler idag en sammenfattet arbeiderklassens *historie*, vi mangler historie sett fra massenes side, vi mangler en marxistisk kunsthistorie, vi mangler kvinne-historie, etc. — på norske forhold.

Det bør vurderes om det bør lages et eget kapittel om kunstens historie,

med utgangspunkt i et materialistisk historiesyn.

Har følgende kommentar fra en annen kamerat når det gjelder «kunsten som medfødt biologisk behov»:

«Kunsten og kulturen er et historisk uttrykk for at mennesket er kreativt, og alltid vil utvikle og forbedre ting. Dette skjer ikke bare innen kunsten, men også på andre områder. Det er det som gjør at alt går framover, også innen teknologi og vitenskap.»

Utdrag fra folkelighet og realisme

Av Bertolt Brecht

Hvis man vil stille paroler for dagens tyske litteratur, må man ta hensyn til at det som vil ha pretensjoner om å kalles litteratur, bare kan trykkes utenlands og nesten også bare leses utenfor landet. Parolen *folkelighet* i litteraturen får derfor en eiendommelig klang. Forfatteren skal skrive for et folk som han ikke lever sammen med. Når vi ser nærmere på det har likevel ikke forfatterens distanse til folket øket så mye

som man skulle tro. I dag er den ikke fullt så stor som den virker, og tidligere var den ikke fullt så liten som den virket. Den dominerende stetikken, bokprisene og politiet har alltid skapt en betydelig avstand mellom forfattere og folk. Likevel ville det være uriktig, dvs. urealistisk å betrakte den økende avstanden utelukkende som et «ytre» fenomen. Det kreves uten tvil spesielle anstrengelser for å kunne skrive folkelig i dag. På den andre siden har det samtidig blitt lettere, lettere og mer på

sin plass. Folket avtegner seg tydeligere mot sitt oversjikt, dets utsugere og undertrykkere har gestaltet seg konkret og innviklet seg i en blodig og åpenbar kamp med det. Det er blitt lettere å ta parti. Man kan si at «publikum» har havnet i åpent slagsmål.

Det er heller ikke så lett å avfeie kravet om en realistisk skrivemåte. Et sånt krav er nesten blitt selvsagt. De herskende sjiktene benytter seg åpnere enn noen sinne av løgner, og av grove løgner. Å si sannheten framstår som en

KULTUR

stadig viktigere oppgave. Lidelsene er blitt større og de som lider er blitt flere. Sett i forhold til massenes store lidelser, er det begynt å føles latterlig, ja foraktelig, å sysselsette seg med mindre ubehageligheter eller sånt som er til ubehag bare for mindre grupper.

Mot det økende barbariet finnes det bare en forbundsfelle: folket som lider så mye under det. Det er bare av folket man kan vente seg noe. Derfor er det naturlig å vende seg til folket og nødvendiggere enn noengang å snakke dets språk.

Derfor forenes nå på en naturlig måte parolene *folkelighet* og *realisme*. Det ligger i folkets, de brede arbeidende massenes interesse og av litteraturen få avbildninger av livet som er trofaste mot virkeligheten, og avbildninger av livet som er trofaste mot virkeligheten tjener også bare folket, de brede arbeidende massene, og må derfor ubetinget være begripelige og anvendelige for dem, dvs. folkelige. Likevel må dette begrepet rengjøres ordentlig før man stiller opp paroler der de inngår og smelter sammen. Det ville være et mistak å betrakte disse begrepene som fullkomment klare, entydige, ukompromitterte og historieløse. («Vi vet jo alle hva vi snakker om, la oss ikke drive med flisespikkeri.») Selve begrepet *folkelig* er for eksempel ikke spesielt folkelig. Å innbille seg noe sånt er ikke realistisk. Det finnes en hel rekke med «ligheter» som må betraktes med mistro. Man trenger bare å tenke på skikkelig, kongelig, hellig, så vil man se at også folkelig har en helt spesiell, høytidelig og mistenkelig klang som vi må være på vakt mot. Vi må være på vakt mot denne mistenkkelige klangen fordi vi ubetinget har bruk for begrepet *folkelig*.

Det er nettopp i såkalt politisk sammenheng at «folket» blir framstilt på en særlig overnaturlig måte, eller rettere sagt på en måte som skaper overnaturlige forestillinger. Her har folket sine spesielle uforanderlige egenskaper, sine hellige tradisjoner, kunstformer, skikk og bruk, sin religiøsitet, sine arvefiender, sin uovervinnelige kraft osv. osv. Det er en merkelig blanding av plager og plaget, av utnytter og utnyttet, av løgner og den som det blir

løyet for, og det viser oss aldri noen motsetninger mellom de mange «små» arbeidende menneskene og det øvre sjiktet.

Historien om de mange forfalskningene som er foretatt med dette begrepet, er en lang og innviklet historie og en historie om klassekamp. Vi skal ikke fordype oss i den her, vi skal bare være bevisste om denne forfalskningen når vi snakker om at vi trenger en folkelig kunst og dermed mener en kunst for de brede massene, for de mange som trykkes ned av de få, «folket selv», hele den massen av produsenter som så lenge har vært politikens objekt og som må bli politikens subjekt. Vi skal huske at dette *folket* lenge er blitt holdt tilbake fra sin fulle utvikling av mektige konvensjoner og institusjoner, at det har blitt bragt til taushet med vold og at begrepet *folkelig* er blitt omgjort til et historisk, statisk og utviklingsløst begrep. Og med den tolkningen av begrepet vil vi ikke ha noe å gjøre, eller rettere sagt, det er den vi må bekjempe.

Vårt begrep *folkelig* står for et folk som ikke bare tar fullt del i utviklingen, men som også direkte overtar den, gir den fart og bestemmer den. Vi mener et folk som skaper historie, som forandrer både verden og seg selv. Vi snakker om et kjempende folk og en kjempende betydning av *folkelig*.

Folkelig er da: Det som er forståelig for de brede massene, opptar og beriker deres uttrykksformer/inntar deres standpunkt, befester det og korrigerer det/ representerer den mest avanserte delen av folket på en sånn måte at det kan forstås også av andre deler av folket/ knytter an til tradisjonene og fører dem videre/ formidler landevinningene til det nåværende lidende sjiktet til den delen av folket som arbeider for å overta ledelsen.

Og så kommer vi til begrepet *realisme*. Ettersom også dette er et gammelt begrep som blir brukt mye av mange og med forskjellig hensikt, så må også det renskes før vi anvender det. Dette er nødvendig fordi det å overta et arvegods må skje som en ekspropriering fra folkets side. Litterære verker kan ikke overtas på samme måte som fabrikk, litterære uttrykksformer ikke på sam-

me måte som fabrikkasjonsplaner. Også en realistisk måte å skrive på, som litteraturen kan vise mange ulike eksempler på, er alltid preget, inn i minste detalj, av måten den blir brukt på: hvordan, når og for hvilken klasse osv. Med et kjempende folk i sikte, et folk som forandrer virkeligheten, må vi ikke klamre oss fast til «ferdigprøvet» regler for hvordan vi skal fortelle, ærverdige litterære forbilder eller evige estetiske lover. Vi kan ikke trekke ut en riktig form for realisme av bestemte eksisterende verk, tvert imot må vi utnytte alle midler, gamle og nye, prøvete og uprøvete, sånne som stammer fra kunsten og sånne som stammer fra andre steder, for å gi menneskene virkeligheten i hånden så de kan mestre den. Vi må passe oss for å utnevne en bestemt romanform fra en bestemt periode til realistisk, f.eks. Balzacs eller Tolstoys, og på den måten sette opp utelukkende formelle, utelukkende litterære kriterier på realisme. Vi bør snakke om realistisk skrivemåte ikke bare der man f.eks. kan lukte, smake, fornemme «alt», der det finnes en «atmosfære» og fabelen leder til sjelelige eksposisjoner av personene. Vårt realismebegrep må være bredt og politisk suverent i forhold til konvensjonene.

Realistisk er: det som blottlegger de samfunnsmessige årsakssammenhengene/ avslører de herskende synspunktene som herskernes synspunkter/ inntar samme standpunkt som den klassen som har de bredeste løsningene på samfunnets mest brennende problemer/ betoner momentet av utvikling/ er konkret og muliggjør abstraksjon.

Dette er nødvendige anvisninger, og de kan utvides ytterligere. Og da må vi tillate kunstneren å satse hele sin fantasi, originalitet, humor og oppfinnsomhet på oppgaven. Vi må ikke slå fast altfor detaljerte litterære forbilder, vi må ikke binde kunstneren til altfor fastlagte fortellervarianter.

(Artikkelutsnittet er hentet og oversatt fra «Det galler realismen — en 30-talsdebatt rekonstruerad av Lars Bjurman.» Bo Cavefors Bokförlag 1975.)

OFMLs (Færøyane) brudderklæring med AKP(m-l)

Røde Fane trykker her et brev fra den færøyske organisasjonen OFML (Oyggjaframi-ml) der organisasjonen tar skarpt avstand fra AKP(m-l). OFML er en organisasjon som AKP(m-l) har hatt kontakt med i ei årrekke. OFML deltok blant annet på de nordiske ml-organisasjonenes fellesmøte i 1975. I dette brevet erklærer organisasjonen at den bryter forbindelsene med AKP(m-l). Et av argumentene for bruddet er at AKP(m-l) har fordømt det albanske Arbeidets parti. Til informasjon vil vi bare nevne at AKP(m-l) brøt forbindelsene med det albanske partiet i 1977.

I et følgeskriv til dette brevet krever OFML at brevet blir offentliggjort i Norge, ellers vil de sjøl sørge for at det skjer. Denne truselen er ikke grunnen til at Røde Fane trykker brevet. AKP(m-l) har ingen problemer med å gjøre denne kritikken kjent, men ser det tvert imot som en fordel. Partiets kritikk av de albanske standpunktene er tidligere offentliggjort i Klassekampen og andre steder, og bruddet med det albanske partiet blei i sin tid foretatt på grunnlag av en grundig intern debatt.

Der har før været meget gode forbindelser mellom AKP og OFML. OFML har haft stor respekt for den prinsippfasthed og styrke, som har kendetegnet AKP før i tiden. Desværre har de sidste møder mellem vores organisationer vist, at AKP har forkastet det solide politiske grundlag, som vores forbindelser blev bygget på. En lang række punkter viser dette.

Et nyt borgerskab har magten i Kina i dag. Når et af krustjofiternes første tiltag var vedtaget om at hele folkets stat havde afløst proletariatets diktatur, var det ikke tilfældigt. Valg til kongresser, centralkomiteer og ledende organer på alle niveauer er af afgørende betydning for enhver revisionistisk kontrarevolution i dens første fase. Når arbejdsfolk skal udrenses af byrokrater og teknokrater er parolen om «hele folkets stat» et uundværligt våben og samlingsmærke for det nye borgerskab. De kinesiske revisionisters parole om hele folkets stat har fået en mere avanceret form end krustjofiternes, gennem at de i ord fastholder proletari-

atets diktatur, men regner intelligensien og dermed enhver byrokrat, ja selv resterne af de gamle overklasserne til proletariatet. Denne anderledes form forandrer ingenting i sag. Klassekarakteren i denne nye kinesiske teori er tydelig nok. De kinesiske revisionister mener at Jugoslavien er et socialistisk land, og at Tito var en stor marxist-leninist. AKP har undersøgt det jugoslaviske spørgsmål nøje, og det er unødvendigt for os, at belære AKP om klassekarakteren i de kinesiske leders nyvurdering af Jugoslavien. Akkurat det samme gælder de partiforbindelser som KKP nu knytter til de eurokommunistiske partier. Vi må bede AKPs medlemmer erindre, at da Krustjof blev afsløret, skete det de første år udelukkende på grundlag af hans revisionistiske teorier og deres umiskendelige borgerlige klassekarakter. Først flere år senere fik vi materiale om kapitalismens genoprejsning i det sovjetiske samfund. Den kinesiske revisionisme fremfører i dag alle de samme teorierne som Krustjof i 1960-erne, alle uden

undtagelser. Den opfattelse som klamrer sig til håbet om en indre kamp og et kommende magtskifte i KKP er i bedste fald utilladelig naiv, særlig efter at både «venstrefløj» og «centrum» i KKP's ledelse «frivilligt har frasagt sig sine hverv». Af og til træffer man unge socialdemokrater med store visioner om et kommende magtskifte i deres partier. Engang var der enighed mellem OFML og AKPs ledelse om, hvordan man skulle karakterisere sådanne mennesker. Men alt tyder på, at AKPs nuværende ledelse bygger sin stilling nettop på sådanne folk. Selv ikke Deng Xiaopings «afblæsning af klassekampen» i Kina har kunnet standse AKPs vrøvl om «socialister som gør fejl». OFML må beklage dette stærkt, for vi må ud fra alt dette drage nye slutninger om AKPs klassekarakter.

Modsat Jugoslavien, Sovjetunionen og nu også Kina, har Albanien holdt fast ved socialismen. De socialistiske produktionsforhold, udvekslings- og fordelings-

forhold undergår i Albanien en stadig og meget interessant revolutionering. På møder mellem OFML og AKP har vi påvist dette, som for marxister er et afgørende bevis for at arbejderklassen har magten i Albanien, men AKP legger i dag tydeligvis større vægt på Finn Sjues sladderhistorier end på marxismen. Arbejderklassens hegemoni over hele samfundet bliver i Albanien udøvet på en inspirerende og nyskabende måde. Forholdet mellem de højeste og laveste lønninger, de stadige nedskæringer af de højeste lønninger, mindskningen af det offentlige kontorvæsen, afskaffelsen af alle skatter og prisstigninger — alt dette og mere til har været til diskussion mellem AKP og OFML. Det er virkelig svært for os at forstå AKPs logik, når i vil gøre alt dette til en ny overklasses værk. Dette må da være en forunderlig overklasse, enestående i hele verdenshistorien. Hvordan vil AKP-ledelsen forklare de imponerende økonomiske resultater som Albanien opnår, imens hele resten af verden, inklusiv Kina, er kriseram? Krustjof forsøgte at undgå landbrugsproblemer med at udnævne toplønnede chefer for kollektivbrugene, men hans magre resultater er velkendte. Albanerne, som tværtimod nedskærer de højeste lønningerne, har et landbrug i meget stor og jævn vækst. For AKP må de albanske vækststal, som i virkeligheden er beviset for det arbejdende folks store initiativ under en socialistisk planøkonomi, fremstå som et uforståeligt mysterium. De få og små argumenter med et skin af anstændighed, som AKP fremfører mod Albanien, har også været til diskussion mellem AKP og OFML. Vi har erfaret, at i enhver åben diskussion med folk som har undersøgt albanernes standpunkter, vil disse argumenter fremstå som forvrængninger af albanernes syn. På vores møder har AKPs repræsentanter klogeligt holdt sig fra at benytte Finn Sjues bog om Albanien. Hans argumenter er af en sådan standard, at bogen er en provokation imod enhver selvstændigt tænkende læser. Den sætter virkelig søgelyset på et svig. I første omgang Finn Sjues svig, og i anden omgang Forlaget Oktober og dermed AKPs svig.

Heller ikke den virkeliggjorde socia-

Repræsentanter fra OFML med Røde Fane og andet AKP-materiale. Svært revisjonistisk i følge OFML. (Foto: Leif Gabrielsen, Klassekampen)

lisme i Sovjetunionen under Stalins ledelse undgår AKPs hets. Øgrim indledte dette i sin bog fra 1979, og hans stil er blevet brugt i AKPs senere behandling af Stalin. Når opportunisten som i årevis har afsløret den borgerlige Stalin-hets som løgn, selv bliver svage i knæerne, og ønsker at vige for det pres som borgerskabets medier udøver i Stalin-spørgsmålet, har de ikke noget andet valg. De må opfinde nogle «nye argumenter». Når deres argumenter lider af den svaghed, at de ikke kan underbygges med fakta, må man prøve at hjælpe på situationen ved at fremstille påstande stakkevis, helst om små historiske detaljer, som det er meget tidkrævende for Stalins forsvarere at skaffe oplysninger om. Det eneste (ja eneste) «bevis» Øgrim bruger i sin Stalin-hets, er at han sætter et «Jeg tror» foran

sine talrige påstande. Dette i en bog som påstås at være et opgør med åbenbaringsreligioner. Røde Fane anvender samme «bevis» i sin behandling af Stalin, med variationer som «en kan trygt gå ud fra» og «mange forfattere hævder». I stedet for marxismens videnskabelige metode med konkret undersøgelse af konkrete problemer bruger AKP borgerskabets almindelige gøbbelsmetode: Enhver løgn kan gøres til en sandhed, bare den gentages tilstrækkeligt ofte og i tilstrækkeligt mange variationer. Røde Fane nr. 8 1981 er i sandhed et tragisk eksempel på at de herskende klassers ideer er de herskende ideer. På møder mellem OFML og AKP har vi lagt stor vægt på spørgsmål om konkrete oplysninger, som eventuelt kunne underbygge Øgrims og AKPs påstande. Vi har erfaret, at sådanne spørgs-

OFMLs BRUDDERKLÆRING

mål har en mærkelig effekt på AKPs repræsentanter: De mister fuldstændig talens brug. Udenfor Tron Øgrims menighed vil hans luftige åbenbaringer ikke kunne sætte en eneste skræmme på Josef Stalins udødelige værk, Røde Faner behandling af Stalins stilling til det nationale spørgsmål følger borgerskabets sladdermetode: Fremfør konkrete beviser for et fjer, og drag derudfra konklusioner om fem høns. Et eneste undtagelse fra disse metoder findes i Røde Fane nr. 8 1981, men en undtagelse som til gengæld viser, at de som prøver å slå ud efter Stalin, kommer til at give sig selv braktud. Den gambler som har gjort denne konkrete undersøgelse har glemt at bruge sit viskeleder på *datoen* for den omtalte tinaftale mellem Sovjetunionen og Sinkiang: 26. november 1940, to måneder efter Warshavas fald! Hvornår kommer en artikel fra Jan Myrdal, hvor tallene for dræbte under slaget om Stalingrad bruges som «bevis» for at Stalin var en kynisk massemander?

Et spørgsmål som AKPs ideologer har prøvet at vinde poeng på er klassekampen under socialismen. Mere eller mindre åbent påstås at Josef Stalin skulle have erklæret klassekampen i Sovjetunionen for overstået i 1936. Faktum er at Josef Stalin har sagt lige nøjagtigt det modsatte. I sin tale af 3. mars 1937 på sentralkomiteens plenums møde erklærer Stalin det for en falsk teori, at klassekampen uddør, efterhånden som socialismen skrider frem. «Dette er ikke kun en falsk teori, men også en farlig teori, da den får vores folk til at falde i søvn.» I denne serdeles interessante videreudvikling af teorien om klassekampen under socialismen siger Stalin at klassefejden bliver ikke tammere, men tværtimod mere rasende. Stalin erklærer det for falske teorier, at trotskisterne nu har indsat sine sidste reserver, og at personer som ofte kan udvise fremgang og store resultater i deres arbejde, ikke kan være skadegørere. Stalins teorier om klassekampen under socialismen er klare og utvetydige, og det må have været meget ubehageligt for alle borgerlige elementer, at disse teorier blev fremdraget igen i den skærpede klassekamp i Sovjetunionen, de sidste måneder før Stalins død.

Det som Stalin faktisk har sagt i 1936 er at der ikke længere fandtes fjendtlige

klasser i Sovjetunionen. Ifølge de marxist-leninistiske klassekriterier er dette en ubestridelig sandhed. I et virkeligt socialistisk samfund, hvor arbejderklassens magt ikke udarter til en frase, men håndhæves overalt, hver dag og hver time, har særlige grupper som virksomhedsledere, officerer eller fagforeningsfunktionærer ingen mulighed for at etablere sig som klasse. I et land hvor hele den samfundsmæssige produktion følger en plan som folkets repræsentanter har vedtaget efter grundige diskussioner, og hvor produktionens ledelse kontrolleres af en aktiv og myndig arbejderkontrol, vil ingen gruppe kunne opnå nogen selvstændig magt over produktionsmidlerne. I et land hvor det arbejdende folks store initiativ driver og leder samfundets produktion, udveksling og fordeling vil ingen gruppe kunne opnå nogen særlig betydningsfuld og magtskabende rolle i den samfundsmæssige organisering af arbejdet. Ingen gruppe vil få mulighed eller adgang til at skaffe sig en urimelig stor, udbytende del af samfundets rigdom. På møder med OFML har AKPs repræsentanter påstået at man ikke kan have klassekamp uden klasser, men vi har svaret med at vise til AKPs egen opfattelse af at kampen mellem marxismen-leninismen og revisionismen indenfor AKP er en form for klassekamp på ideologiens område, og vi har dog ikke kunnet få nogen beskrivelse af hvordan «borgerskabet indenfor AKP» konkret opfylder de marxist-leninistiske klassekriterier. Så længe som et socialistisk samfund ikke er gået over til det kommunistiske overflodssamfund, vil der lov-mæssigt fremkomme enkelte personer, klikker og skjulte organisationer som vil stræbe efter kontrarevolution, men disse skadegørere vil ikke have nogen etableret klasse at støtte sig til. Kun politiske falsk-spillere eller folk som har den uvane at vrøvle om sager de ikke har undersøgt, kan nægte at Stalins teorier om klassekampen under socialismen er et skarpt redskab i arbejderklassens uafbrudte klassekamp imod den kontrarevolutionære fare. Videreudviklingen af hans teorier, på grundlag af de senere historiske erfaringer, findes i det materiale som Albanians Arbejders Parti har udgivet de sidste år. Praktisk-politisk har Stalin altid, konsekvent og på alle områder bekæmpet den kontrarevolutionære fare, og

udviklinger i Sovjetunionen i 1952 og 1953 viser at han lige før sin død havde vejret og indledt kampen imod de skadegørere, som efter hans død fik etableret den nye overklasse, der hersker i Sovjetunionen i dag. Netop hans store konsekvens i den fortsatte klassekamp under socialismen har gjort Stalin så forhadet blandt borgerskabet, og dets sladreklælinger som Øgrim og Myrdal.

Teorien om at borgerskabet eksisterer under hele den socialistiske periode har derimod ingen forbindelse med virkeligheden, og er uforenlig med marxismen-leninismen. At udlægge denne ændemaner-teori som dialektik er lige forvovlet som at erklære at vand i en kold kogekedel er damp. Praktisk-politisk vil en teori om at et borgerskab eksisterer i det socialistiske samfund føre til en skadelig antagonisering mellem arbejderklassen og andre grupper i samfundet. Erfaringen viser, at hvor arbejderklassen håndhæver sin magt og opnår gode resultater på alle områder, kan kontrarevolutionen tværtimod kun mønstre en forsvindende minoritet af skadegørere, som alle samfundsgrupper vil afvise. At Mao Zedong har fremført denne teori må ses i forbindelse med hans livsvarige samarbejde med det nationale kinesiske borgerskab. Også indenfor sit eget parti har Mao altid vist seg rede til samarbejde med fraktioner som aktivt og åbenlyst har virket for etableringen af et nyt borgerskab i rød frakke, kun på den betingelse, at de har afliret en «selvkritik», når de af og til i for høj grad har overhalet Mao selv, på hans titoistiske kurs.

Enhver som bruger sine øjne og ører kan forstå, at den kommunistiske bevægelse i dag står foran enorme og afgørende opgaver. OFML kan i Røde Fane læse om den såkaldte krise i den marxist-leninistiske bevægelse. Vi må erklære, at i vores egen organisation har vi ikke set nogle spor af denne krise. Opportunistiske sladreklælinger og panikmagere har fået en korrekt behandling i vores organisation. Først har vi udfordret dem til åbne og frie diskussioner, hvor de har lidt samme ynkeligt nederlag, som alle de repræsentanter AKP har sendt til Færøerne. Siden har de oplevet, at OFMLs eksklusionsparagraf ikke er beregnet til pynt. Vi har aldrig accepteret Mao Zedongs behandling af sine Deng

OFMLs BRUDDERKLÆRING

Fra valgene i Albania i april 1980. Som vanlig var det 100% valgdeltakelse og den Demokratiske fronten fikk 99,99% av stemmene. OFML har fortsatt stor tillit til det albanske systemet.

Xiaoping'er. Vi har planmessigt og roligt utviklet OFMLs politiske linje til de spørsmål som er opstået i den internasjonale marxist-leninistiske bevegelse i de sidste år. Nogle vil måske kalde vores politiske utvikling langsom. Vi vil svare, at vores politiske utvikling først og fremmest har været grundig. Vi har taget et skridt ad gangen, og vi har ikke som AKP slået en kolbøtte for hvert skridt, for vi har brugt metoden med at gøre grundige og konkrete undersøgelser før man tager en beslutning. OFMLs stilling er stærk, indenfor som udenfor organisationen. Til venstre for socialdemokrater og republikanere er vi eneste virkelige alternativ, og vi mener at vi er i stand til at påtage os de kommende store opgaver.

OFML har brug for stærke internationale forbindelser, og vi har haft stor nytte af vores omfattende forbindelser med AKP, i den tid dette parti var et af marxismen-leninismens bolværker. Efter at AKP er gået over til ideologisk aggression mod det politiske grundlag og vores erfaringer med AKPs repræsentanter, der mister mælet hver gang de skal forsvare AKPs opportunistiske udskejelser, taler sit tydelige sprog. Vi har noteret os Reiulf Steens bemærkning om AKP, og må erkende, at på dette ene punkt er vi enige med denne socialdemokrat. AKP er faldet for borgerskabets pres, og søger nu efter en plads i rækken av socialdemokratiske partier. Efter vores mening er AKPs nuværende ledelse alt for klodset

og talentløs til at partiet kan opnå nogen fremtid, selv i dette selskab. Vi som har kendt AKP i partiets bedre dage, og som kender en række AKP'ere, som vi har stor respekt for, må nu stille os spørgsmålet: Bestod *hele* denne bevegelse, som en gang udviste så stor prinsippfasthed og fremgang, af ryggesløse personer?

OFML, som er fast besluttet på at gøre socialistisk revolution på Færøerne, må meget stærk beklage dette tilbageskridt i vores nabolation. Som alle virkelige kommunister afbryder vi alle forbindelser med AKP. Vi vil i den nærmeste fremtid søge nye kontakter i Norge.

OFMLs styrelse

Med USA mot begge

Det var kanskje ikke til å unngå, når jeg skrev et innlegg som tok sikte på å understreke hvor viktig det er å ta utgangspunkt i interessene og situasjonen til folkene i den tredje verden, at jeg fikk et polemisk motinnlegg som påstår at jeg undervurderer krigsfaren. Krigsfaren har vært ensidig i fokus i flere år nå, og noe av bakgrunnen for innlegget mitt var fornemmelsen av en tendens til å glemme andre store spørsmål. Egil Bergans svar til meg er av typen «goddag mann, økseskaft», og bekrefter forsåvidt at min fornemmelse var riktig. Ellers kvalifiserer ideen hans om en enhetsfront med USA mot begge supermaktene til ettertanke.

Av Eirik Rossen

På en måte kunne jeg nøyd meg med to ting. For det første å gjenta min tese om at den som skal vurdere verden i dag må ta utgangspunkt i situasjonen og interessene til de som virkelig rammes og holdes nede av imperialismen, nemlig de store folkemassene i den tredje verden. Dette utgangspunktet burde være like selvfølgelig for en kommunist som det å ta utgangspunkt i arbeiderklassens interesser når hun ser på situasjonen i kapitalistisk land. Bergan gjør ikke noe forsøk på å vurdere verden med utgangspunkt i folkene i den tredje verden, selv om supermaktene og krigsfaren er et åpenbart internasjonalt spørsmål.

For det andre kunne jeg nøyd meg med å vise til innlegget mitt, og peke på som sant er at jeg *ikke* undervurderer krigsfaren. Dette faktum gjenspeiles i innlegget til Bergan ved at han ikke gjør noe forsøk på å vise at jeg faktisk skulle gjøre det.

MED ELLER MOT USA?

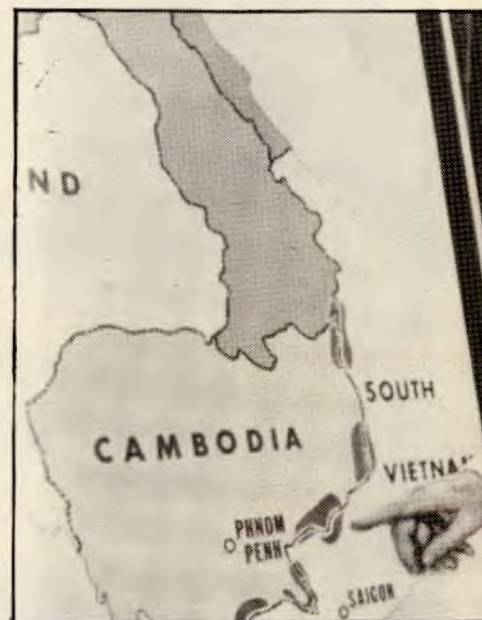
Når jeg likevel velger å gå videre med en polemikk mot Bergan, så er det fordi han roter til også andre spørsmål. Først og fremst gjelder dette frontpolitikken. Jeg har aldri før vært borte i noen som i fullt alvor legger opp til å *få USA med i en en-*

hetsfront rettet mot begge supermaktene, og som i neste setning bruker utropstegn til å framheve at noe slik skulle være *logisk*. For dette skriver Bergan, nærmest som en konklusjon på hele motinnlegget:

«Mitt syn: Vi må bygge en internasjonal front mot begge supermaktene og krigsforberedelsene. Er det plass for USA innafor en slik enhetsfront? JA! Er dette ulogisk? NEI!»

Dette er jo ikke noen polemikk mot meg. Og det er videre umulig å ta opp noen front-diskusjon med Bergan før han klargjør overfor seg selv hva det er han egentlig mener, og hva slags premisser han tar utgangspunkt i når han skal prøve å gjennomføre et resonnement. Bergan har et dilemma, med eller mot USA, og jeg forventer at han gir et tilfredsstillende svar. Mitt er allerede gjengitt i Røde Fane.

En annen grunn til å gå videre med debatten er at jeg vil markere meg offentlig mot Bergans *stil*. Skjellsordene hagler: «latterlig», «kynisk og urealistisk», «tydeligvis fortørna». Det kryr av misforståelser og forvrengninger — ifølge Bergan skal jeg mene at verdenskrigen er en mindre viktig sak fordi flertallet av jordas befolkning bor i sør og antakelig ikke blir så hardt rammet, og jeg skal videre for eksempel mene at det ikke er forskjell på de to supermaktene. Mot dette vil jeg

oppfordre Røde Fanes redaksjon til å prioritere motinnlegg som griper fatt i ting jeg faktisk mener og skriver, og som argumenterer mot mitt syn.

SKJEMATENKING

Visse trekk ved Bergans tanker oppfatter jeg som typiske for en tendens til skjematenkning uten fotfeste i virkeligheten. Jeg skal nøye meg med å ta opp noen eksempler.

Bergan skriver: «I forhold til motsigelsen mellom imperialismen og undertrykte nasjoner og land er *all* kamp mot imperialismen likeverdig.» (Bergans utheving.) Noen setninger lenger ned går det fram at bare når Bergan ser kampen mot imperialismen i forhold til motsigelsen mellom supermaktene vil han innrømme noen forskjell: «De som kjemper mot USA svekker USA-imperialismen. Vi må støtte den kampen, men vi må ikke glemme at det også styrker Sovjet.» Hvordan står dette i forhold til virkeligheten?

supermakter, Bergan?

Nixon forklarer invasjonen i Kampuchea i 1970.

Debatt:

Sovjettropper i Afghanistan.

Jeg har nemlig store problemer med å innse at all kamp mot imperialismen skulle være likeverdig, sett i forhold til motsigelsen mellom imperialismen og undertrykte nasjoner som Bergan uttrykker det. For eksempel var EF-striden i Norge for over ti år siden også en anti-imperialistisk kamp. Men det er åpenbart feilaktig å oppfatte denne kampen som likestilt med datidens frigjøringskriger i Sørøst-Asia.

Jeg tror det er viktig å ta utgangspunkt i at den fremste formen for seier over imperialismen er *revolusjon*, og at de ulike anti-imperialistiske kampene i verden stiller seg nokså forskjellig i forhold til denne målsettingen, både objektivt og subjektivt. Det er stor avstand mellom den anti-imperialistiske kampen som føres på internasjonale konferanser om ny økonomisk verdensordning, og den som føres på slagmarkene i El Salvador, Namibia, Eritrea, Kampuchea og Afghanistan. Jeg tror Bergans syn her gjenspeiler to ten-

denser: For det første, å ikke se det revolusjonære potensialet som ligger i kampen mot imperialismen, særlig i den tredje verden. For det andre, å ikke oppfatte bredden i det som foregår av anti-imperialistisk kamp verden over.

Bevegelser som konsentrerer seg om å sette freden i høysetet er i beste fall en underordnet del av den anti-imperialistiske kampen. I den grad anti-imperialistisk kamp, som for eksempel i Afghanistan, også har en fredsskapende eller krigsutsettende virkning, så er dette underordnet. Det det gjelder er å styrte imperialismen, ikke leve i fred med den.

TJENER DE SOVJET NÅR DE KJEMPER?

Bergans syn som går ut på at den ene supermakta automatisk tjener på all kamp mot den andre supermakta, er nokså utbredt. En ting er at de prøver å gjøre det. Noe annet er hva de får til i praksis.

Jeg vil igjen tilbake til Sørøst-Asia i årene 1970 til 1975. Her ble det ført væpnet nasjonal frigjøringskamp i tre land, og alle tre rettet seg mot USA. At Sovjet tjente på seirene i Laos og Vitenam er klart. Men det skyldes helt spesielle ting i forholdet mellom Sovjet og Vietnam, og

3. VERDEN-DEBATT

Sandinister på oppdrag i grenseområdet mot Honduras våren 1983.

et slikt stempel saklig sett korrekt. Når man er med på et rustningskappløp så er det ettergiveness å trekke seg. Dette rammer DNA. Men det rammer ikke AKP(m-l) som avviser hele atomrustningskappløpet.

Men også for oss har «ikke-ettergiveness» sine begrensninger. Absolutt «ikke-ettergiveness» er åpenbart uforenlig med full satsing på å utsette krigen. Samtidig er ikke full «ikke-ettergiveness» noen mulig politikk for Norge så lenge den ikke bygger på reell evne til å forsvare seg i tilfelle landet velger konflikt framfor å gi seg.

CHAMBERLAIN OG CHURCHILL

Chamberlain forsvarte freden og utsatte krigen ved å la fienden få det han ville ha uten krig. Chamberlains motsetning (i borgerskapet) var Churchill, som ikke ville la fienden få det han ville. Dermed ble det krig.

Argumentet *mot* en slik Churchill-holdning i dag oppfatter jeg som ganske gangbart. Det består i å peke på det faktum at Reagan, Thatcher og Kohls «ikke-ettergiveness» vil utslette Europa i tilfelle krig. Under slike omstendigheter er *folkets* valg i Europa begrenset til to onder: Utslettelse eller okkupasjon. AKP(m-l)s krav om å bygge opp et konvensjonelt forsvar er er den eneste måten å innføre et tredje alternativ for folket i tilfelle krig: Muligheten for å overleve, kjempe, og til slutt drive okkupanten ut. Dette kravet er videre det eneste som kan sikre et grunnlag for en «ikke-ettergiveness-politikk» som ikke går ut på å ofre vårt folk i forsvaret av USA og den vestlige imperialismens interesser.

Jeg kan med andre ord ikke se at Bergans valg mellom hauker og duer er relevant for den fedspolitikken AKP(m-l) har lagt seg på. Det eneste Bergan oppnår ved å ta stilling for haukene mot duene — og jeg er nødt til å oppfatte han slik siden han i det minste åpner for en front med USA under Reagan — er å plassere seg selv i politikkenes borgerlige dimensjon.

POLITISK ARBEID I DAG

Til slutt vil jeg ta opp en del momenter rundt hva slags politisk arbeid små bevegelser av typen AKP(m-l) og Rød Ungdom har muligheter for å drive. Bakgrunnen for det er disse setningene hos Bergan:

mellom Vietnam og Laos. I tilfellet Kampuchea, der slike forhold ikke fantes, tjente ikke Sovjet spesielt på seieren over USA.

Heller ikke i Latin-Amerika er det noen automatisk eller naturgitt sammenheng mellom en seier over USA og en styrking av Sovjet. Anti-USA frontene i Latin-Amerika er som regel meget breie. Bare unntaksvis har pro-Moskva organisasjoner innflytelse som monner. I flere tilfeller har marxist-leninistiske partier forholdsvis mye innflytelse. Politisk preges bevegelsene av borgerlige og småborgerlige liberalere, landsbygdpopulister, radikale prester og sosialdemokrater. Den sovjetiske overtakelsen av Cuba skyldes helt særegne omstendigheter i en periode da skiftet i maktforholdet mellom supermaktene ennå ikke hadde funnet sted. Den kom flere år etter revolusjonen og var på ingen måte naturgitt.

Når det gjelder Nicaragua beviser det ingenting at Sovjets innflytelse i landet i dag er større enn under Somoza. Hva skulle man ellers ventet? Poenget er at argumentene for tesen om at landet skulle være i ferd med å bli et nytt Cuba ikke beskriver reelle forhold. Det er bare krampetrekninger fra de kreftene revo-

lusjonen i landet var rettet mot. På den andre siden er det å ikke støtte Nicaragua i dag, eller prøve å få landet med i en front med USA mot Sovjet, en sikker oppskrift for å bidra til å gjøre landet til nettopp et nytt Cuba.

ETTERGIVENHET OG «IKKE ETTERGIVENHET»

Bergan skriver at ettergiveness er den største faren i Europa. Grunnen til at han tar det opp har å gjøre med frontpolitikken hans, så akkurat den siden av saken må ligge til Bergan får bestemt seg om han er for eller mot USA. Men det er en tendens i dag til å tro at man har tatt et klart standpunkt bare man går mot ettergiveness. Og det er dette jeg vil ta opp, fordi «ikke-ettergiveness» i praksis spriker i flere motstridende retninger.

AKP(m-l) har for eksempel tatt klare standpunkter mot Sovjet, og er ofte den eneste norske røsten som hever seg i protest mot sovjetiske overgrep. På den andre siden har partiet tatt standpunkt *mot* utplassering av atomraketter i Vest-Europa. Forhåpentligvis vil DNA også komme til å gjøre det. Reagan, Kohl og Thatcher vil antakelig stemple dette som «ettergiveness». Fra deres synspunkt er

3. VERDEN-DEBATT

Reagan, Kohl, Thatcher: å ta standpunkt mot utplassering av atomraketter i Vest-Europa blir stemplet som «ettergivenhet». Men AKP(m-l) faller ikke i den grøfta, i følge Rossen.

«E. Rossen skriver at 'den politiske hensikten med fredsarbeidet faller bort' (Bergan setter hermetegn fordi han tror dette er et sitat) om vi får en enhetsfront med USA mot Sovjet. Til det er bare å si at man legger ikke opp sin utenrikspolitikk etter hva folk skal lære av den, men etter hvilke interesser den skal fremme, og det er resultatene som teller.»

Utgangspunktet for Bergans utfall er denne passusen i innlegget mitt: «Er utgangspunktet en enhetsfront mot USA synes jeg det er vanskelig å få folk til å

forstå hvilken rolle rivaliseringen spiller, og hvorfor USA og Sovjet på mange måter er så like. Da faller mye av den politiske hensikten med fredsarbeidet bort.»

Jeg skriver altså *ikke* at fredsarbeid er ingen vits dersom det går slik at vi, Norges revolusjonære, en gang i framtida vil stå på samme side som USA mot Sovjet.

Det jeg skriver er at *mye* av hensikten med *dagens* fredsarbeid, utført av AKP(m-l)s aktivister og sympatisører i Norge, blant arbeidere, fredsaktivister osv. i Norge, faller bort dersom *vårt ut-*

gangspunkt i dag er å stå sammen med USA mot Sovjet, rett og slett fordi jeg ikke tror at vi innenfor en slik ramme kan forklare hverken årsakene til krig eller behovet for et sterkt konvensjonelt og norsk-kontrollert forsvar. Resultatet vil bli at vi ikke når fram med vår politikk, og at vi derfor ikke kan vente at den vil få noen resultater. Det bekymrer meg virkelig at Bergan ikke er i stand til å innse dette, og at han ikke vil ta massearbeid blant de som er opptatt av fredsarbeid alvorlig.

Mange svakheter i Christopher Bratts Fossum-kritikk

Christopher Bratt har i siste nr. mange kritiske merknader til min artikkel om Stalin i Røde Fane 8/81. Han har også grepet meg i en elementær feil: Stalins tale om krigsfare var i 1931 og ikke i 1929 som jeg skrev. For øvrig må jeg si meg uenig i Bratts innvendinger, og jeg vil ta for meg noen av dem.

Av Egil Fossum

Debatt:

BUKHARINS ROLLE

La oss først se litt på Bukharins rolle på slutten av 20-tallet. Jeg tror det vil være vanskelig å unngå å karakterisere den som «høyre» i den situasjonen som forelå. Bukharin brukte faktisk uttrykket industrialisere i «sneglefart» og argumentet for det gir Bratt, nemlig i Bukharins vekt på en balansert utvikling av økonomien, «opprettholde den økonomiske likevekten», med Bratts ord. Dette måtte i første rekke bety likevekten mellom industri og jordbruk, men med Sovjets stagnerende jordbruk, kunne dette selvsagt ikke være en linje for et industrielt gjennombrudd i et noenlunde kort perspektiv. Jeg har oppfattet det slik at partiflertallet ønsket et slikt gjennombrudd — en slik omlegging av den økonomiske politikken, men at de støtte mot det bukhariniske høyre i partiet. At de også måtte regne med å støtte mot det dominerende høyre på

landsbygda — kulakkene — anser jeg for like sikkert. (1)

Bratt hevder at Bukharin fikk rett i og med alle de store problemene som plaget Sovjet-økonomien på slutten av den første femårsplanen. Dette er en feiltolkning. Med Bukharins linje ville man kanskje ikke hatt disse problemene, men man ville heller ikke ha reist den nye tungindustrielle basis som først og fremst skjedde i løpet av første femårsplanen.

BØNDENE

Jeg har aldri lagt skul på at det var bøndene som i hovedsak finansierte den industrielle oppbygginga av Sovjet, men jeg har behandlet det knapt. Jeg har også uttrykt meg meget kritisk om måten kollektiviseringen ble gjennomført på, og jeg utelukket ikke engang at partiledelsen bærer et tungt ansvar for hungersnøden som fulgte. Samtidig mener jeg at Bratt gjør feil her. Han later som om det virkelige fantes en enhet by/land lenger. Etter min oppfatning ble den enheten som NEP-politikken gjorde så mye for å skape, brutt i og med at bøndene holdt kornet tilbake. Det var en indikasjon på at det ikke lenger var noen enhet, og det stilte partiledelsen overfor vanskelige valg. De måtte ha korn. Ja de måtte ha en agrarrevolusjon for å industrialisere. I motsetning til i Vest-Europa var det ingen agrarrevolusjon som gikk forut for industrialiseringen. I sin tur forutsatte det større produksjonsenheter enn det som

'Bukharin representerte det viktigste alternativ til Stalin på slutten av 20-tallet. Hans linje vil neppe ha ført til noe industrielt gjennombrudd. Her som en slagen mann midt i 30-åra.

fantes i Sovjet, men skulle de være *sosialistiske eller kapitalistiske*? Det var etter min oppfatning bolsjevikenes valg, men det forstår ikke Bratt.

MORDET PÅ KIROV

Bratt berører et annet spørsmål som ofte går igjen i diskusjonen om Stalin, nemlig mordet på Kirov. Jeg ser ikke at han svekker min argumentasjon. Han kan ikke bevise Stalins skyld i dette, og det hevder han forsåvidt heller ikke. Derimot sier han at en ikke kan utelukke motsigelser mellom Stalin og Kirov. Sikkert ikke. Det ville vært rart om det ikke var det gjennom en slik gigantisk omveltning, og med de ulike utsiktspunktene Stalin og Kirov hadde fra henholdsvis Moskva og Leningrad. Jeg utelukker ikke at enkelte så på Kirov som et lederalternativ, men at han virkelig var det, og kanskje opptrådte som utfordrer, forblir i spekulasjonenes rike.

Når det gjelder Kirovs drapsmann Nikolajev, så har ikke jeg hevdet at han opptrådte alene. Kanskje han representerte den betydelige gruppa av forbitrede tilsidesatte (ikke nødvendigvis utstøtte) Sinovjev-tilhengere i Leningrads partiorganisasjon, som nettopp Kirov fikk i oppdrag å holde i øra da han i 20-åra overtok ledelsen av Leningradpartiet etter Sinovjev.

NOK EN GANG MOSKVA-PROSESSENE

Moskvaprosessene var et politisk oppgjør, hvor Stalin og politbyråflertallet rundt ham benyttet sin makt til å kriminalisere sine motstandere, og bruke den hardeste straff mot dem. Etter å ha lest min artikkel på nytt, så kan jeg ikke se annet enn at jeg uttaler meg meget kritisk om prosessene, så jeg har ikke tenkt å gå noe mer inn på den siden av saken.

Det er samtidig mye som ikke er klart når det gjelder voldsomheten i oppgjøret, og dets omfang. Her forsøkte jeg å antyde noen konflikter i min artikkel. Bratt på sin side synes ikke å interessere seg noe særlig for hva det egentlig dreide seg om. Jeg tillater meg derfor å fremkaste den påstanden at Moskva-prosessene først og fremst dreide seg om hvem som skulle ha

Stalin og Kirov. Kirov ledet Leningrads partiorganisasjon og var et framstående politbyråmedlem. Noen har forsøkt å gjøre Stalin ansvarlig for mordet på ham i 1934.

makten i Sovjet, og om hvilken vei Sovjet skulle gå. Et brennpunkt i denne konflikten er partiets rolle i økonomien. Det fantes visstnok sterke krefter i parti- og statsledelsen som ønsket partiets vekk fra bedriftene, som ønsket andre prioriteringer i oppbygginga. Partiet vekk fra bedriftene stilte med en gang maktspørsmålet sentralt. Og hvem kunne tjene på det annet enn direktørene, lederne i planorganene, deler av den tekniske intelligentsiaen m.v. (2)

Det samme maktspørsmålet så en i kampen om hæren. Det er et faktum at mesteparten av hærledelsen var bitre motstandere av systemet med partikontroll over hæren — hele kommissærsystemet — så lenge de ikke selv kontrollerte det. Altså også her: skal partiet styre? Det er rundt disse momentene en må lete for å finne grunnlaget for prosessene.

Jeg har ikke tenkt å ta opp spørsmålet om hvor mange som omkom i denne omgang. Jo mer jeg leser om det, jo mer skeptisk og usikker blir jeg. At det dreier seg om et meget stort antall er sikkert. At dette var svært skadelig er like sikkert.

Prosessene åpnet veien for den nye røde tekniske intelligentsiaen. Mange av disse gjorde også karriere i partiet, og fikk ledende roller der. Jeg har fått den oppfatning at en av Stalins store feil var hans syn på hvem det nye ideelle Sovjetmennesket var: nemlig ingeniøren med arbeiderbakgrunn og partimedlemskap.

SOSIALISMENS NEDERLAG

Bratt stiller meg et godt spørsmål mot slutten: *Var sosialismens nederlag uavvendelig innebygd i Stalins system?* Jeg er

foreløpig ikke i stand til å gi et fullgodt svar på dette spørsmålet fordi det er for mange ting jeg ikke forstår ennå, først og fremst hva som virkelig var handlingsalternativer, og hvor det *ikke* fantes alternativer.

Jeg mener at Sovjet var sosialistisk i hele perioden vi snakket om. En del av borgerskapet gikk under i 1917 og de nærmeste årene. NEP-mennene og borgerskapet på landsbygda ble undertrykt og knust rundt 1930. Det sosialistiske partiet og den sosialistiske staten la en tungindustriell basis for sosialismen, og besluttet seg for *ikke* å bruke profitten og markedet som ledetråd, ved å erklære at verdiloven ikke eksisterte i Sovjet.

Alt dette var omstendigheter som pekte så definitivt i retning av å konsolidere det sosialistiske systemet, *med en stor mangel, nemlig at arbeiderklassen ikke blei mobilisert som herskere, men bare som produsenter*. I og med at dette ikke blei stilt på programmet, så var det noe uavvendelig i utviklingen av Stalins system. Det var dømt til nederlag. Stalins røde eksperter skulle vise seg å få «andre verdier i livet», og da Stalin oppdaget det var det for seint. Han prøvde å terrorisere dem i slutten av 40-åra og i begynnelsen av 50-åra, men han var blitt avhengig av dem. Arbeiderne på sin side var blitt vant til å arbeide og lystre, og på den måten forsvant det politiske grunnlaget for Sovjet-sosialismen.

NOTER

1. Se Per Nybakks artikkel i nr. 1-2 1983.
2. Se bl.a. Kendall E. Bailes: *Technology and Society under Lenin and Stalin*. Princeton Univ. Press 1978.

Debatt!

Stalin og hegemonismen

Kommentar til Pål Steigan og signaturen j.b.h.

Av Jarl Hellesvik

Jeg har tidligere skrevet i Klassekampen at mitt formål med å ta opp Stalin og det nasjonale spørsmålet, ikke var å gi en dialektisk analyse av Stalins politikk i dette spørsmålet, men å påvise omfattende feil og udåder som Stalin og co. sto for i det nasjonale spørsmålet. At dette er tilstrekkelig til å slutte å ha Stalin som politisk forbilde og gallionsfigur. Det er altså spørsmål om en toleransegrense. Verken j.b.h. eller Pål Steigan kan imøtegå meg i de faktiske opplysningene.

Når Pål Steigan i Røde Fane 1-2 1983 skriver «At slike hegemonistiske trekk fantes under Stalin, er det vel bare en mening om. Men at de utgjorde hele bildet eller er en altoverskyggende del av det, er det hittil bare Jarl Hellesvik som har gitt uttrykk for i Røde Fane.» så tillater jeg meg å komme med en liten kommentar.

Steigan kaller Stalins utenrikspolitikk for en politikk som inneholder visse hegemonistiske trekk. Ja, det spørs. Hvis vi ser på hvordan Stalin og Co. opptrådte overfor Øst-Europa etter andre verdenskrig, med kampen mot Tito som høydepunkt, så ser vi følgende: Stalin og co. krevde politisk/ideologisk underdanighet under Kreml. Der tendenser til sjølstendighet i partiledelsene i de forskjellige land oppsto, eller at Stalin og co. innbilte seg at slike fantes, der kom det straks advarsler. Dersom dette ikke nyttet, sørget man for at politiske prosesser ble satt i gang. Da Tito nektet å bøye seg overfor Stalins politisk/ideologiske overhøyhet, ble det skarpt brudd med Jugoslavia. I kjølevannet av dette ble det satt igang politiske prosesser i de andre øst-europeiske landene med dødsstraffer og lange fengselsstraffer. Om det fantes «Titoister» eller ikke, spilte mindre rolle. Det viktigste var å markere at ønsket om

sjølstendighet overfor Kreml ikke lønner seg.

Den som ønsker å vite mer om dette kan f.eks. lese eksiltsjekkeren Karel Kaplans bok «I sentralkomiteens hemmelige arkiv».

At de russiske troppene ikke ble brukt, beror etter min mening ikke på Stalin og co. sin ikke-hegemonistiske utenrikspolitikk, men på det faktum at det ikke fantes noen sterk bevegelse i de andre øst-europeiske landene som kjempet for sjølstendighet fra det sovjetiske overherredømmet.

At vi ikke får se mer hegemonisme fra Stalin og co. etter andre verdenskrig enn

det vi ser overfor Øst-Europa, beror etter min mening ikke på at det fantes en politisk vilje til å unngå dette, men på at *evnen* til å sette en hegemonistisk politikk ut i livet overfor andre land manglet.

Den som til tross for sine kunnskaper om Stalin og co. sin behandling av Øst-Europa etter andre verdenskrig, kan karakterisere Stalin og co. sin utenrikspolitikk som en politikk som har et visst innslag av hegemonistiske trekk, den person må sjøl være en stalinist.

Stalin og co. sin utenrikspolitikk var iallfall etter andre verdenskrig en hegemonistisk utenrikspolitikk.

Sosialistisk matimport fra Sør-Afrika?

Debatt:

Replikk til Kjersti Ericsson:

Av Jalmar Torp

Kjersti Ericsson tar et oppgjør med drømmesamfunnet «et sosialistisk Norge med hovedsakelig sjølberging» (RF 6/82). Sjølbergingsdrømmen utvikla seg sterkt under den store kampen for nasjonal sjølråderett mot EEC-imperialismen. Som et svar på den samme tida, tok Ernest Mandel standpunktet for «de forente sosialistiske europeiske stater», bygd på sosialistisk internasjonal arbeidsdeling.

Sjølbergingssamfunnet hadde ideologiske røtter fra kulturrevolusjonen i Kina, fra Albania, og Nord-Koreas juche-idé. Et problem for alle disse landa har vært at sjølberging lett fører med seg isolasjonisme og et skeptisk forhold til andre land, som kan nærme seg fremmedhat. Mest ekstrem isolasjon ble vel utvikla i Kampuchea under Pol Pot, men Nord-Korea og Albania ligger ikke langt etter. Alle disse sjølbergingslanda har hatt et kronisk problem med utvikling av

produktivkreftene. Både produksjon og levestandard har vært lav, og økninga har gått alt for sakte, på sikt må (måtte) det true sosialismen.

For Norge som ikke er et jordbruksland i 3. verden, ville sjølberging føre til et så stort krakk i teknisk nivå, og dermed i produksjon og levestandard, at store deler av befolkninga ville kreve dette «sosialistiske» tilbakeskrittet fjerna på dagen. Norge er langt integrert i verdensmarkedet, og derfor må starten på sosialismen bety stor deltakelse i den internasjonale geografiske arbeidsdeling, ikke bare med sosialistiske, men også imperialistiske land. Helt enig, på dette punktet må alle materialister kvitte seg med sjølbergingsdrømmen.

Men på den andre sida er økonomisk uavhengighet grunnlaget for nasjonal sjølråderett. Sosialismens historie er full av eksempler på overgrep mot sjølråderetten. Jugoslavia og Sovjet mot Albania, Sovjet mot Kina, Vietnam mot Kampu-

chea. Et land som er økonomisk avhengig av andre land, kan lett bli pressa inn i rolla som nykoloni. Spesielt skummelt er det å bli for mye avhengig av et land, enda det kaller seg sosialistisk.

Et sosialistisk Norge må ha mye høyere sjølbergingsgrad enn den som er i dag når det gjelder mat. Dette er ikke en siste skanse i et urealistisk forsvar av sjølbergingsdrømmen. Men det er et biologisk faktum at menneskene dør ganske raskt uten mat. Dette gjelder både Kjersti Ericsson og det folket hun skal tjene. Derfor kan mat brukes som press for okkupasjon og kontrarevolusjon. Det er uansvarlig for et sosialistisk Norge å importere så mye matkorn og kraftfor som i dag. Sukker og kaffe og tobakk har litt mer karakter av luksus. Er du enig, Kjersti Ericsson? Sosialismen må også investere på tvers av maksimalprofitt, mer enn det som er mulig under kapitalismen. Et sosialistisk Norge må ha som strategisk mål å bygge opp en allsidig tungindustri, produksjonsmiddelproduksjon, datastyringsindustri, osv. fordi utviklinga av dette trengs for at sosialismen skal bli overlegen kapitalismen i framtida. Under sosialismen bør Norge prøve å plassere seg på et kompromiss mellom sjølberging og åpen økonomi. Dersom store deler av Europa er rasert av tredje verdenskrig, så blir vel Norge mer tvunget til å klare seg sjøl, enn hvis den internasjonale teknologiske standarden er som nå.

Sjølbergingsideologien hadde sine røtter i kulturrevolusjonen og Albania – på bildet ser vi albanske bønder.

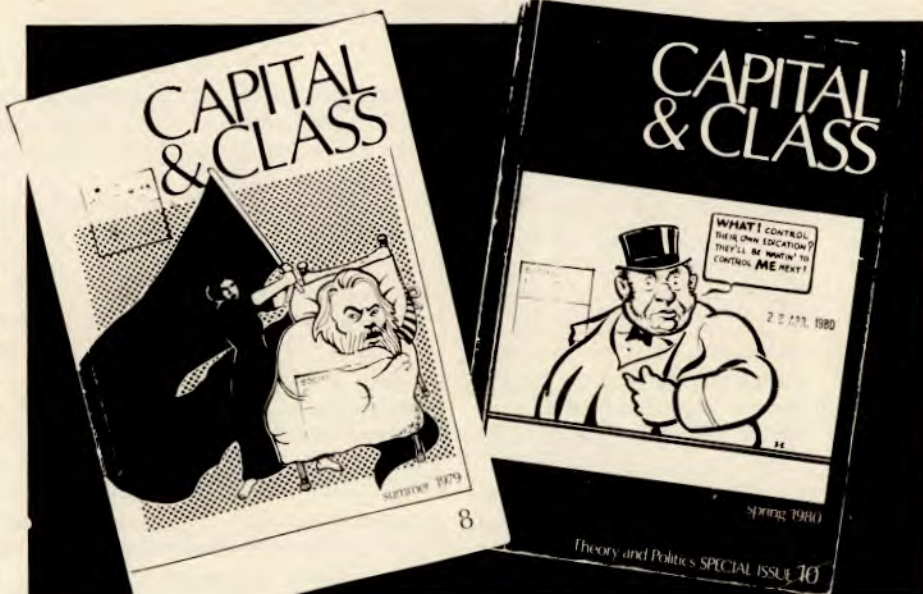
STUDIER

Kapitalstudiene: Et innblikk i debatten i England

Per Lund

Som nevnt annet sted i dette bladet (se s. 4), så har det under de seinere åra skjedd en betydelig oppblomstring i diskusjonen om marxismens politiske økonomi. I studiespalta skal vi denne gang forsøke å gi leserne et lite innblikk i denne diskusjonen gjennom en kort oversettelse og henvisninger til forskjellig litteratur.

Situasjonen for den marxistiske politiske økonomien etter krigen kan kort skisseres slik: på den ene sida den ortodokse marxismen, slik den f.eks. er framstilt i den sovjetiske Lærebok i politisk økonomi fra 1954. Dette synet ble utfordra først gjennom framveksten av venstrekeynesianismen, en radikal utløper av teorien til den borgerlige økonomen Keynes. Representanter for denne retninga var f.eks. Baran og Sweezy med det populære verket «Monopolkapitalen». En egen strømning av venstrekeynesianismen, også kalt ny-ricardianismen (fordi den bygger på den klassiske borgerlige økonomen Ricardo) vokste fram med sentrum i Cambridge i England. Den viktigste representanten for denne varianten var Pierro Sraffa, med verket «Production of Commodities by means of commodities» (Produksjon av varer ved hjelp av varer) fra 1962. En annen retning, de såkalte kapitallogikerne eller fundamentalistene, gjorde seg særlig gjeldende i Tyskland, men også i Danmark og andre land gjennom 60-åra. Begge disse retningene, både ny-ri-

cardianismen og kapitallogikerne utgjorde en alvorlig utfordring til den ortodokse marxist-leninistiske teorien, både fordi denne hadde en åpenbart for snever, mekanisk materialistisk forståelse av Marx' teori, og fordi den i liten grad var i stand til å inkorporere kapitalismens nyere utviklinger. Dermed ikke sagt at ny-ricardianismen eller kapitallogikken representerte sannheten!

En interessant og fruktbar tendens oppsto i kjølvannet av danninga av organisasjonen «The Conference of Socialist Economists», CSE, i England i 1970. Fra 1976 utgir denne organisasjonen tidsskriftet Capital & Class, som kommer 4 ganger i året. Denne organisasjonen legger vekt på å utvikle den marxistiske teorien allsidig og er svært sammensatt, både hva politisk og teoretisk orientering (inneholder både marxister og reformister), og interessefelt angår. Diskusjonen innfor denne organisasjonen har derfor vært

prega av stor åpenhet og dristighet, og har ført til ei rekke bidrag av teoretisk interesse.

Som representant for den etter hvert rådende tendensen innfor CSE, bringer vi under utdrag av en artikkel av Simon Clarke. Det dreier seg egentlig om en lengre bokanmeldelse, men vi nøyer oss i denne omgang med den delen som drøfter de motsigelsene som har stått innfor CSE, hvordan debatten etter hvert har utvikla seg, og problemene på det tidspunktet da denne artikkelen ble skrevet (1980). Ikke minst viktig er hans påpekning mot slutten av dette utdraget, nemlig faren for å gjøre overslag. Til å gå fra en ytterlighet til en annen. Til å gå fra den altfor overflatiske og empiristiske varianten over til helt å glemme og studere overflata. Han nevner også hvordan dette innfor CSE sjøl har skapt uheldige barrierer mellom grupper av ulike oppfatning og tilnærming til den politiske økonomien.

***

STUDIER

Fra artikkelen «The value of value», av Simon Clarke (Capital & Class nr. 10, 1980):

«Debatten innenfor CSE om betydninga av Marx' økonomiske teori ga (til å begynne med) viktig avklaring på tekniske økonomiske problemer, skjønt de mer grunnleggende spørsmålene om teoriens natur ikke ble reist så direkte, og forble uløste. Debatten førte også til en sementering av posisjonene, da forskjellige grupper begynte å tro at de hadde funnet sannhetens nirvana. Ny-ricardianerne nådde sin nirvana først. For dem er marxismen i beste fall en teori for den sosiale og politiske omverden utenfor den kapitalistiske økonomien, men marxismen som økonomisk teori var blitt forbigått gjennom utviklinga av matematikken og den borgerlige økonomien. Marx' teori var ikke dårlig som en ikke-matematisk begynnelse, men de som fortsatt prøvde å forsvare Marx, ble sett på som sterile dogmatikere som stengte for utviklinga av den økonomiske vitenskapen.

Den ny-ricardianske fortolkningen ble imøtegått fra forskjellige hold innenfor CSE. For det første, ut fra et teknisk-økonomisk syn ble det hevda at en med Marx' kategorier kunne framstille en gyldig pristeori og at loven om profittrens tendensielle fall kunne gis en meningsfull fortolkning. For det andre, ble det framlagt mange forskjellige argumenter for nødvendigheten av å beholde Marx sitt verdibegrep, skjønt det var liten enighet om innholdet i dette begrepet. Noen (gammel-ricardianere) forsto med verdi en mengde legemliggjort (embodied) arbeid. Liksom ny-ricardianerne bygde de på Ricardos fysikalske teori basert på produksjonsteknologien, men de beholdt Ricardos begrep om verdi som legemliggjort arbeidstid (embodied labour time), et begrep som ny-ricardianerne forkasta. (...) Gammel-ricardianerne argumenterte for at verdibegrepet måtte beholdes, for bare slik kunne kilden til merverdien, og således kapitalismens klassekarakter, bli begrunnet. Nå er dette vesentlig et ytre politisk argument, snarere enn et indre økonomisk argument, og for ny-ricardianerne var

det rett og slett en porsjon dogmatisk mystifikasjon.

En annen retning (kalt «fundamentalister/kapitallogikere», enten som en fornærmelse eller et kompliment) nøyde seg med å understreke at verdi-kategorien var nødvendig for å kunne analysere akkumulasjonens dynamiske prosess, idet de i det store og hele viste til de grunnleggende tekstene hos Marx. Denne posisjonen hadde den

store fortrinnet at den stimulerte til et grundig studium av Marx' skrifter, og snudde derfor opp ned på den ny-ricardianske utfordringen: Istedenfor å kreve at marxismen skulle forsvare seg overfor den borgerlige økonomiens begreper, insisterte den på at den borgerlige økonomien skulle stå til rette i lys av marxismens kategorier. Fundamentalistene nådde sin nirvana idet de viste til de hellige tekstene. De tenderte i retning av å se på marxismen som et spørsmål om tro, og ikke som et utgangspunkt for en vitenskapelig påvisning av gyldigheten av Marx' påstander. Den dogmatismen som dette førte til gjorde fundamentalistene ute av stand til å utvikle Marx' analyse, slik at den kunne gjøres relevant for analysen av den nåværende kapitalismen. Den førte også til en nokså mekanisk overføring av Marx' kategorier på aktuelle økonomiske fenomener (...)

Den tredje tendensen var mer diffus og mindre påståelig enn de ovenfor nevnte. Det er fristende å kalle den «klassisk» i den forstand at den fulgte fundamentalistene i kravet om å bygge på Marx egen analyse i Kapitalen. Men den viste også, for den første, at denne analysen ikke kan anvendes mekanisk, og for det andre, at analysen måtte utvikles til å ta hensyn til de faktorene

som Marx enten bare hadde gått raskt over, eller som uttrykte forandringer i kapitalismen gjennom de siste hundre årene. Denne tendensen så ikke på tekstene som hellige. Den reiste således grunnleggende spørsmål: For det første om metoden Marx hadde brukt i Kapitalen, hvilken status har Marx' begreper hvis de ikke kan anvendes direkte på kapitalismen slik den framstår i dag? Og for det andre, karakteren av den nåværende kapitalismen. (...)

Debatten mellom ny-ricardianerne og ortodokse marxister reiste ikke bare spørsmålet om karakteren av Marx' økonomiske teori, men også om statusen til den økonomiske teorien som sådan. Dette spørsmålet ble reist gjennom undersøkelsen av Marx' verdibegrep, men det ble aldri tatt opp på noen tilfredsstillende måte under den første fasen av CSE.

For ricardianere (gamle og nye) er verdi et teknisk økonomisk begrep. Det klargjør det materielle grunnlaget for økonomien og definerer således økonomisk teori som en mekanisk materialistisk og kvantitativ vitenskap. Verdi i denne betydningen blir uttrykt kvantitativt som mengden arbeidstid legemliggjort i en vare. For ricardianerne vil denne oppfatninga uttrykke klassegrunnlaget i den kapitalistiske utbyttinga. For ny-ricardianerne er den rett og slett en overflødig teknisk størrelse.

Den mer radikale oppfatningen av verdibegrepet ga det et mer bestemt økonomisk innhold. Marx verdibegrep uttrykker ikke bare det materielle grunnlaget for den kapitalistiske utbyttinga, men nødvendigvis knytta til dette, også dens samfunnsmessige form. Innafor marxistisk økonomisk teori innebærer dette at verdi ikke bare er en teknisk størrelse. Det innebærer at prosessen med produksjon, tilegnelse og sirkulasjon av verdi danner en samfunnsmessig prosess der de kvantitative størrelsene blir samfunnsmessig bestemt, i løpet av klassekampen og gjennom kampen innenfor klassene. Således kan verdisummen som blir utrykt i en bestemt vare ikke bli identifisert med den mengden arbeid som er legemliggjort (embodied) i den, siden verdibegrepet refererer seg til den sam-

STUDIER

funnsmessig nødvendige arbeidstida som er nedlagt, dvs. til abstrakt og ikke konkret arbeid. Og denne mengden kan bare fastslås når private arbeidsytelser blir samfunnsmessig anerkjent gjennom sirkulasjonen av varer og kapital. Verdibegrepet kan derfor bare analyseres i forhold til hele kapitalens kretsløp, det kan ikke analyseres bare i forhold til produksjonen. (...)

Det mest slående uttrykket for den andre fasen i utviklingen av CSE, som startet med Coventry-konferansen og ble beseglet gjennom offentliggjøringen av *Capital and Class* (1976) har opplagt vært innflytelsen fra ikke-økonomer og frafallet av mange akademiske økonomer. Denne utviklingen oppsto som et direkte resultat av den teoretiske framgangen som ble gjort i den første fasen av CSEs liv. Utviklinga av debattene i CSE gjorde det helt klart at Marx' Kapitalen ikke rett og slett er en økonomisk tekst. Den er livsviktig for alle som er engasjert i den intellektuelle og politiske kampen mot kapitalens tyranni, og analysen av akkumulasjonen kan ikke bli overlatt til de tekniske ekspertene på økonomisk teori.

Marx' Kapitalen ble frigjort fra de profesjonelle økonomene i og med at det ble klart at Marx' analyse gir oss et intellektuelt redskap som gjør det mulig å forene alle de konkrete og forskjellige kampene som blir ført mot kapitalen i dens forskjellige former, til en enhetlig bevegelse for å styrte kapitalen. For: Hele Kapitalen handler om hvordan de forskjellige konkrete handlingene i samfunnet blir underlagt kapitalakkumulasjonens kommando idet kapitalen går gjennom sitt kretsløp med verdiøkning. Denne forståelsen av Kapitalen som ble utvikla kollektivt innafør CSE har åpna for en vei mellom dogmatismen, som vil redusere enhver særskilt klassekamp til et umiddelbart uttrykk for den evige kampen mellom arbeid og kapital som abstrakte størrelser, og den eklektiske pluralismen, som bare har en tilfeldig og opportunistisk forståelse av enheten mellom de særskilte kampene. (...)

Forandringene i CSE under de siste få årene har ført til at svært få av de medlemmene som i dag er aktive, deltok i debatten under den første fasen,

og de som var med, snakker i dag mest med hverandre. Det har derfor vært liten mulighet for nye medlemmer av CSE å tilegne seg lærdommene fra tidligere debatter. På den måten har det åpna seg en avgrunn mellom «økonomer» og «ikke-økonomer». Mens CSE under den første fasen tenderte til å neglisjere den kritiske dimensjonen i Marx' Kapitalen og operere på nivået av fetisjerte (overflatiske) økonomiske kategorier, har det under den andre fasen vært en tendens til å slå over i den motsatte ytterlighet: En har latt være å gjennomføre en seriøs analyse av akkumulasjonens og krisas økonomiske uttrykksformer, gjennom å avvise slike uttrykksformer som fetisjisme. Dette underminerer forsøket på å forstå sammenhengen mellom krisas økonomiske og andre samfunnsmessige dimensjoner, dvs. en underminerer til sjuende og sist forsøket på å forstå krisa konkret som en kapitalistisk krise. Skillet mellom økonomer og ikke-økonomer er særskilt skadelig under den nåværende fasen av krisa. Staten forsøker nå å innskrenke sin direkte rolle i forsøket på å løse krisa, idet den kaster det direkte ansvaret for å løse krisa tilbake på kapitalen. Det er derfor presserende nødvendig å gjenoppta og utvikle forståelsen for det bidraget som Marx' Kapitalen kan ha for å forstå krisa, og hvordan røttene til krisa ligger i de motsigelsene som blir uttrykt gjennom kapitalens kretsløp. Det er nødvendig å bygge på framgangene vi gjorde under den første fasen av CSEs utvikling og gjøre dem tilgjengelige for dem som er aktive i CSE i dag ...»

***

Det er all grunn til å anbefale tidsskriftet *Capital & Class* for dem som vil fordype seg i politisk økonomi, og særlig analysen av den kapitalistiske krisa. Tronsmo bokhandel har nå begynt å ta inn dette heftet.

Når det gjelder den diskusjonen om Marx' verdibegrep som Clarke snakker om over, så skal her nevnes to antologier: 1) «Value — The representation of labour in capitalism» (red. D. Elson) og 2) «The Value-controversy». Begge er å få på Tronsmo bokhandel. Den

første er den beste, men begge er relativt tunge og egner seg dårlig til innføring i stoffet. Da egner seg faktisk boka til I. Rubin: «Essays on Marx' Theory of Value» bedre. Rubin var russisk teoretiker på 20-tallet. Også den boka fins nå på Tronsmo.

Når det gjelder innføringsverk i den politiske økonomien, så har Tronsmo nå to verk som begge har hatt betydning i den teoretiske debatten. R. Rosdolskys to bind om kapitalens tilblivelsehistorie og Vygodskys bok: «Historien om en stor oppdagelse». Rosdolsky var trotskist, medlem av 4. internasjonale. Vygodski er russisk moderne revisjonist. Men begge har levert viktige bidrag til teoriutviklinga, sjøl om bøkene også har sine klare svakheter. Begge foreligger for øyeblikket på svensk.

Forfatterparet Harris & Fine har skrevet ei rekke artikler og bøker om politisk økonomi. De har vært toneangivende innafør CSE. En mye omtalt bok som kom ut i 1979, heter «Rereading Capital». Den er god, men forholdsvis krevende som innføringsbok betraktet. Betydninga av boka ligger i at de systematisk behandler politisk-økonomiske stridsspørsmål i konfrontasjon med ny-ricardianerne på den ene sida og kapitallogikerne på den andre. Faktisk er det denne boka som Simon Clarke så utførlig anmelder i artikkelen vi oversatte fra ovenfor. Clarke har forøvrig interessante og etter min mening vektige innvendinger mot boka, noe som gjør at bok og anmeldelse bør leses sammen.

En meget interessant bidragsyter er John Weeks med boka «Capital and Exploitation». Han bygger mye på Fine & Harris, men går mer konsekvent inn på en del viktige spørsmål. Boka hans utmerker seg ved en svært klar og logisk framstilling som gjør det forholdsvis enkelt å følge hans argumentasjon. Weeks utvikler forholdsvis grundig problemene med verditeorien, men hele siktemålet med boka er å analysere motsigelsene i den kapitalistiske akkumulasjonsprosessen og krisa.

Weeks drøfter forøvrig i begynnelsen av boka forholdet mellom verdibegrepet til Marx og verdioppfatninga til Engels. Hans syn er at deres oppfat-

ning av verdi er forskjellig, og at Engels sitt syn ligger nær opp til Ricardos verdibegrep. Også andre forfattere i de seinere åra har framhevet denne tilsynelatende motsigelsen blant de marxistiske grunnleggerne.

Den som kanskje mest utførlig har behandla de forskjellige verdioppfatningene til Marx og Engels, er vesttyskeren Hans-Georg Backhaus i «Materialen zur Rekonstruktion der Marxchen Werttheorie», i «Gesellschaft», nr. 11 — Suhrkamp V. 1980. Backhaus me-

ner å kunne påvise at det fins grunnlag for å snakke om to forskjellige verdioppfatninger (eller flere), men at også Marx sjøl synes å ha bevega seg mellom forskjellige posisjoner. Alt i alt, altså, et høyst uavklart spørsmål.

Når det gjelder norske bidrag til den teoretiske debatten, så skal her bare nevnes to: Jørgen Sandemoses: «Ricardo, Marx og Sraffa», fra 1975 og Rune Skarsteins: «Sosialøkonomiens elendighet». Av disse må særlig framheves Sandemoses bok som et grundig

og originalt oppgjør med ny-ricardianismen. Sandemoses poeng er at ny-ricardianismen utgjør en teoretisk begrunnelse for reformismen i arbeiderbevegelsen. Når det gjelder en del av de politiske konklusjonene i boka, er de uttrykk for den politiske oppfatninga til gruppene «KUL» og «KA», grupper som Sandemose har tilhørt. Teoretisk er boka hans i slekt med den kapitallogiske familien. Den er anbefalelsesverdig, men er tung lesning.

Edvard Bull:

Norsk arbeiderbevegelse i krise

Av Jan Solberg

Marxister bør se boka til Bull som en viktig historisk framstilling av hvordan ei kamplinje i arbeiderbevegelsen gradvis gjennom forskjellige virkemidler ble nedkjempet. — Samtidig som den er et dokument på hva en arbeiderbevegelse som riktignok stod på ei kamplinje om lønns- og sosiale spørsmål, men uten noe fundert marxistisk grunnlag med nødvendighet må falle til reformisme, ansvarlighet og classesamarbeid. På tross av at boka omhandler arbeiderbevegelsen, nev-

ner ikke Bull AKP med ett ord. Uansett hvor uenig han måtte være med AKP kan han ikke med respekt for seg sjøl unnlate å nevne AKP som en del av arbeiderbevegelsen.

Boka er et debatt-innlegg om ei ytterst aktuell sak. Det er en realitet at klassekreftene er i ferd med å forskyve seg i samfunnet. Viktige begreper som solidaritet og fellesskap har lav status i dag, og det er viktig for progressive og andre å diskutere dette.

Samtidig som den er et debattinnlegg, er den en slags «syntese» over ideer

og tanker som SV og deler av DNA gjør seg om nåtid og framtid. Allerede forordet forteller oss at Bull er misfornøyd med at arbeiderbevegelsen (les DNA) er preget av sjølgodhet og byråkrati, han siterer mange DNA-koryfeers kritiske bemerkninger til sin egen bevegelse, og igjen konkluderer Bull «håpet». «*Når partiet (DNA) er blitt kvitt regjeringsansvaret for en del år, er det frigjort krefter som forhåpentligvis kan brukes til tenkning.*» Bull har en slags «populistisk» idealistisk visjon om hvordan «stumpene» skal reddes.

Han får meg til å tenke på den Proudhon som Engels kritiserte så skarpt, som under den gryende industrialiseringa argumenterte for å vende tilbake til den «småborgerlige idyllen». Hvor menneskene hadde en haveflekk og et lite hus hvor de produserte til eget forbruk og underhold. — Han var resignert over sin tids elendighet, slik som Bull er det over vår tids. Men begge står for en strategi som sikrer borgerskapet makta i samfunnet. Dette vil jeg komme tilbake til.

«Norsk arbeiderbevegelse i krise» skrevet av historikeren og SV'eren Edvard Bull, er en bok om en bevegelse i tilbakegang.

Bull hevder at DNA står uten noen begripelig politikk for den nære framtid. Forfatterens konklusjon er at arbeiderbevegelsen i tradisjonell forstand har løpt lina ut. — Han har tro på en ny slags «sosialistisk» bevegelse. — Helt på slutten av boka får vi vite hva han mener med dette, han siterer Reiulf Steen fra et møte i «Politisk Forum» i 1981. «En bevegelse som er folkelig og ikke byråkratisk. En bevegelse som bæres oppe av felles aktivitet og ikke er statsstøtta. En bevegelse der impulser kommer fra de mange menneskers kontakt med hverandre, og de mange menneskers store samtale, ikke av signalene fra sekretariatene og meningsmålingsinstituttene og datamaskinene.» Men før denne konklusjonen serveres, er det mye å lese på godt og ondt. Slik jeg tolker selve grunntanken i boka, er Bull resignert. Han klarer å se hvordan drømmen om den demokratiske arbeiderbevegelsen ble til et teknokratens mareritt.

«DE NYE GRUPPENE»

Første kapittel av boka tar for seg utnevningen av P. Vassbotn som statssekretær hos Nordli, og pressas betydning i samfunnet. Jeg vil la dette ligge her, og heller ta opp det han sier om de «nye gruppene». Hva Bull mener kan forstås med et sitat fra T. Bratteli; «Da Johan Nygaardsvold dannet sin regjering i 1935, var dens basis arbeidere, bønder og fiskere — som utgjorde et stort flertall av folket. Norge er forandret, og i dag utgjør disse gruppene et mindretall ... Samtidig

har forandringene skapt arméer av skolefolk, folk i helsestell og sosial virksomhet, privat og offentlig administrasjon. Et levende parti må søke basis i alle disse gruppene, og samtidig styrke kontakten med de tradisjonelle grupper som skapte den moderne arbeiderbevegelse.»

DNAs landsmøte '81 valgte Brundtland og Førde. Som henholdsvis lege og akademiker representerte disse de «nye grupper». Det forsøk på dialektikk som Bratteli la opp til ble lagt til side. «De nye gruppene»

styrka sin posisjon på bekostning av den tradisjonelle arbeiderrepresentasjonen.

Bull sier, «Når p-lederne snakker om de «nye gruppene» kan det bety at samarbeidet med fagorganisasjonen svekkes». Jeg vil gi ham mye rett i dette. I denne sammenheng er det viktig å også se SVs «farvel til proletariatet», SV har med dette lagt sin innretning for framtida så tett opp til DNA som mulig. LO føler seg trua av DNAs dreining, — og med rette. Tradisjonelt har foreninger utafor LO blitt

betraktet som «gule» fagforeninger, da DNA-regjeringa i sin tid godkjente husforeninga i Nordsjøen forhandlingsrett, var dette et slag for LO. Hvorfor skjer dette? For det første er det oppstått «nye grupper», og selvfølgelig har dette en betydning for klassespørsmålet. — Men vil det føre med seg slike fundamentale forandringer som DNA og SV gjør? Har arbeiderpartiene historisk sett utspilt sin rolle? Ut ifra disse partienes «vingling» skulle en nesten tro det.

DNAs landsmøte i 1981 valgte legen Brundtland og akademikeren Førde. Begge representerte Bulls «nye grupper». (Foto: Klassekampen).

BØKER

OM Å HOLDE TUNGA RETT
I MUNNEN

Er det slik? Har disse partiene rett? Er arbeiderklassen en døende klasse? Er de «nye gruppene» framtida?

Her gjelder det å holde tunga rett i munnen. Bull klarer det ikke, og flere med ham vil bite av seg tunga her. Et av argumentene til Bull for at arbeiderbevegelsen er svekka som maktfaktor i samfunnet, er at kvantiteten svekkes – det blir færre arbeidere i industrien. Det er noe riktig i dette, men hovedgrunnen til at LO og resten av arbeiderbevegelsen er svekka ligger i at LO-ledelsen, og lederne arbeiderbevegelsen på de fleste plan har, er ute av stand til å handle. De framstår som forsvarere av lønnsnedslag og «ansvarlig» klassesamarbeid.

Bull kommer inn på noe av dette. «Historisk har LO hatt to veier til målet, 1) Streiker og andre aksjoner på arbeidsplassene, eller trusler om det, 2) Den parlamentariske veien gjennom samarbeidet med DNA». Han fortsetter: «Inntil begynnelsen av 1939 var den første veien den viktigste, arbeiderklassen seira i kampen for 8-timers dagen gjennom aksjoner og forhandlinger. Dengang ble ikke de arbeiderfiendlige lovene om voldgift og tukthus godtatt som rettmessig moralsk forpliktende.» Men verken Bull eller LO sier noe om «klasseinnholdet» i disse lovene. Og det viste seg snart at den andre veien ble viktigst. «Fra opposisjon til posisjon». Ved dannelsen av regjeringa Nygaardsvold ble DNA sjøl ansvarlig for at regler og lover ble overholdt, og ikke nok med det;

Nygaardsvolds regjering var den første i Norge som brukte *tvungen voldgift*, under en transport-konflikt i Nord-Norge.

MODERASJON – HELE
FOLKET
I ARBEID – KAKETEORI

I forhold til fagbevegelsens grunnleggingsår er «bruddet» dyptgripende. Fagforeningene ble først og fremst dannet for å drive gjennom så store lønnsstillegg som mulig – samtidig med en viss moderasjon i krava. Men fagbevegelsen har gradvis forlatt dette, allerede etter krisa i 1933–34, var moderasjon og den parlamentariske veien gangbar mynt. I vår-tariffen 1935, ble lønna stående uforandret mens prisene steig, samtidig ble det for første gang innført omsetnings-skatt. «Hele folket i arbeid» og «kaketeori» førte til at arbeiderklassen godtok følgende resonnement: «Moderasjon og arbeidsfred ville gjøre det mer fristende for kapitaleierne å investere i ny industri, og dermed flere arbeidsplasser». Det viktigste var ikke å slåss om delinga av samfunnskaka, nasjonalproduktet, – men å bake ei større kake. Bull sier at dette var årsaken til at arbeiderbevegelsen alltid siden har gått inn for økonomisk vekst.

Han har for så vidt rett, dette viser de grunnleggende begrensningene fagbevegelsen bygger på, – den har vært, og er ennå, et produkt av «økonomiske veksttider». LO forfekta ei snever økonomistisk linje som var bundet til de økonomiske konjunkturer. Arbeiderbevegelsen ... og DNA har tatt mål av seg å

administrere kapitalismen på en bedre måte. Den grunnleggende feilen til arbeiderbevegelsen var å ikke stille som mål å ta makta fra kapitalistene. Dette nevner ikke Bull. – I dag ser vi bare fortsettelsen av denne linja – i krisetider må arbeiderklassen betale gildet. Hermod Skånland, medlem av DNA, har lagt siste vekt på skåla til nå, han vil pålegge straffeskatt for bedrifter som betaler for høye lønninger – og gi skattefradrag for bedrifter som betaler særlig dårlig. Skånland er ingen «enslig svale» i DNA, det han sier er bare en mer utilslørt måte å si det som T. Halvorsen og andre DNA-pamper står for. Konkretisert på den økonomiske krisa betyr det at arbeidsfolk må vise «moderasjon» – vil de ikke, så skal de.

«KLASSESAMARBEID» –
«KLASSESOLIDARITET»

Bull bruker ikke ordet «klassesamarbeid», men har merka seg at «klassesolidariteten» er svekka. Dette prøver han å vise er et resultat av arbeiderbevegelsens eget (dårlige?) arbeid.

Fag-arbeidets status er svekka gjennom mekanisering og automatisering. Samtidig fikk vi i noen industrier avtalefesta rett til andel i produktivetsgevinsten. Dette siste var en videreføring av «kaketeorien» anvendt på en enkel bedrift eller bransje. Folk melder seg inn i OBOS for å få leilighet, ikke for å bli aktiv i en bevegelse – økt fritid sammen med økt kjøpekraft har gitt svært mange nye interesser. Hver særinteresse trekker mennesker i retning av å møtes med andre enn nettopp arbeidskamerater-

ne, og skaper nye fellesinteresser. Det kommer ingen appell fra lederne om annen aktivitet enn å stemme ved valgene og å betale fagforeningskontingenten. Dette er Bulls resignasjon, alle disse sakene har elementer av sannhet i seg, men Bull setter denne passiviteten opp mot aktiviteten til arbeiderbevegelsen i mellomkrigstida da dette var en livsform. – Man kan ikke «drømme» seg tilbake til det som engang var, og håpe at det vil komme tilbake. I dag er arbeiderbevegelsen nødt til å finne nye former for aktivitet og samvær tilpassa vår situasjon. Fagbevegelsen som det eneste uttrykk for klasseorganisering som

BØKER

Fra kampen mot streikebryteriet i 1924. Protestdemonstrasjon i Trondheim. (Foto: Arbeiderbevegelsens Arkiv)

Nygaardsvolds regjering. Denne regjeringa var den første i Norge som brukte tvungen voldgift — under en transportkonflikt i Nord-Norge. (Foto: Arbeiderbevegelsens Arkiv)

BØKER

er igjen, vil spille en viktig rolle her, vi har ikke arbeiderrettslagene eller arbeiderboligområdene lenger. Den klassesammenblanding vi ser i dag, åpner muligheter for allianser på en helt annen måte enn før, forutsetningen for at dette skal gi noe positivt resultat er at det eksisterer en bevisst politikk for det.

Jeg vil ikke som Bull begrave klassesolidariteten selv om arbeiderklassen ikke ferdes på de samme dansestedene lenger. Klassesolidariteten stikker dype- re enn det. Basisen for solidaritet ligger i det faktum at vi har utbyttere og utbyt- tede. Denne motsetningen har sosialdemokratiet jobba hardt for å viske ut helt siden de fikk sitt første stor- tingsflertall — og med til dels stort hell.

En av de viktigste grunner til at sosialdemokratiet har lykkes så godt ligger i at de kreftene som bevisst har stått imot denne linja for «klassesamarbeid» har vært svake.

De er fremdeles svake, men det er større grobunn i dag for å slåss fram arbeiderklassens bevissthet om denne solidariteten. Det som skjedde i Samorg i Oslo angående Jøtul er et eksempel på dette.

ET GODT UTGANGSPUNKT

Det er mange kommunistiske tillitsmenn i dag. Et viktig problem er at mange av disse ikke jobber for å sprengre grenser, men fortsetter i det sporet sosialdemokratene glapp, — man blir preget av den ... gode samarbeids- ånd, blir ansvarlig osv. ... Vi kan ikke være fornøyd med å la dette fagforenings- arbeidet fortsette innafor de

samme snevre rammer som sosialdemokratene. Vi skal ikke bare få medlemmene aktivisert, vi må også blande fagforeningene inn i politiske saker. Sosialdemokraterne var mestere i å skille fagforeningsarbeidet og politikken, — samtidig som de hele tida brukte fagbevegelsen i sitt politiske spill. Sneverheten i det faglige arbeidet må byttes ut med en aktiv kamp for å vise at utbygginga av velstands-Norge er definitivt slutt, og at denne velstanden har skjedd som resultat av at den tredje verden har fått lide ekstra mye, og av fete tider for kapitalismen.

BULLS BEGRENSNINGER

Dette siste kan kanskje virke som ei avsporing av det jeg skulle gjøre — lage ei omtale av boka til Bull. Dette er absolutt ingen avsporing, men en *presisering*, fordi Bull bruker mye plass på å beskrive et velstands-Norge og at løsningen på problemene er «den sunne fornuften». Hans filosofi er at det norske samfunn ikke er like sterkt kapitalistisk og klassesdelt som før. Han sier at den private eiendomsretten i betydninga å bestemme over produksjonsmidlene og kapitalen, er langt på vei avskaffa! At kapitalmakta består, men kapitalistklassen er forsvunnet, begrunner han med at direktørene er ansatte i stedet for «eiere» (han øyner vel den store alliansen her?) Men denne form for opphevelse av eiendomsretten har ikke brakt oss nærmere «sosialis- men», men han sier at den har brakt oss større arbeiderkontroll. Han kaller statskapitalisme, økt statlig

kontroll og styring, for arbeiderkontroll. Fagforeningene har fått større innflytelse, selv om deres betydning er mindre, de er med på større omlegginger av produksjonen, nedleggelse osv., fagforeningene er til og med noen steder med på å avgjøre direktøransettelser. Boligforholda skiller ikke folk klart, og en kan ikke se hvem som er arbeider eller ikke når en går på gata. Dette bruker han som eksempel på at klasseskillene har jevna seg ut. Det vil bli nye over- og underklasser, sier han, og her kan han nok ha mye rett. De nye underklasser vil utgjøres av svært unge mennesker med bare den obligatoriske grunntidningen, de eldste blant oss, og kvinner. Dette tyder på at vi vil få en stor «arbeidslivets reservearmé». Bull blir ikke forbanna over dette, han kaster seg ikke inn i noen beskrivelse av det paradoksale i kapitalismen, som på den ene sida kan øke eierinntektene på to år i Norge med 20 prosent — mens de på den andre sida bygger ned velferdsstaten bit for bit. . .

Bull bare *beskriver* dette, og serverer noen ord om at dette er prisen en må betale for å tru at økonomisk vekst er veien til alle gode mål. Fra dette kaster han seg over til noe han kaller «toppfolkenes partnerskap».

«Når det dreier seg om statsstøtte til Akergruppen, kommer ikke bare Fred Olsen med, men også andre store redere, MVL, Norsk Jern og Metallarbeiderforbund». Han peker på de åpenbare interesse- motsetninger innafor dette systemet — de kjemper innbyrdes,

men de har mest felles. Forutsetningen for at disse kan kalles en ny «herskende klasse», er at de har visse verdier og ideer felles. — De samarbeidende toppfolkene i Norge og i andre lignende samfunn har i hvert fall en idé felles: Troen på at økonomisk vekst er veien til alle andre gode mål. «Toppfolkenes partnerskap» er troen på den økonomiske veksten, sier Bull.

Så sier han «Innenfor en internasjonal sammenflettet kapitalisme er selve tanken om å styre økonomien gjennom det politiske apparatet uholdbar.» Selv om han skriver dette, har han klokkertro på at om «fornuften» får råde, vil forholdene bli bra!

«FORNUFTEN OG REALITENE»

I denne boka legger Bull fram et brukbart materiale som dokumenterer hvordan partiet DNA har utviklet seg til å bli en god administrator for kapitalismen. — Men han drøfter ikke hvorfor denne utviklinga måtte skje. En marxist ville se at DNAs grunnidé var å slåss for reformer, økonomiske og sosiale forbedringer for den jevne befolkning i Norge — og bare det, nettopp ville ende i den rolla DNA spiller i dag. — Bull på sin side ser dette som et tragisk resultat av arbeiderbevegelsens «indre motsetninger» (DNA/SV). For å oppsummere sitt håp for framtida, siterer han R. Steen «En bevegelse som er folkelig og ikke byråkratisk. En bevegelse som bæres oppe av felles aktivitet og ikke av statsstøtte. En bevegelse der impulser kommer fra de mange menneskers kontakt

BØKER

med hverandre, og de mange menneskerøsters store samtale, ikke av signa- lene fra sekretariatene, meningsmålingsinstituttene og data- maskinene». Mens majori- teten av den norske industri og maktelite skriker over seg om økonomisk vekst og bedra konkurransevne, er det denne «småborgerlige utopien» de som kaller seg arbeiderbevegelsens ledere kan servere.

Elendigheta er her, og verre vil det bli. Den interna- sjonale økonomiske krise som Norge er en integrert del av, ser ingen «lysning» i nærmeste framtid.

UFARLIG FOR BORGER- SKAPET

Steen- og Bull-folkas ord- flom, er de resignertes skrik om å «komme til fornuf- ten». — Den rolla disse folka spiller er ikke ny i histo- risk sammenheng, både Marx og Engels måtte «bas- kes» med slike folk — og det samme er vi nødt til i dag.

De har makt, og derfor må de tas alvorlig.

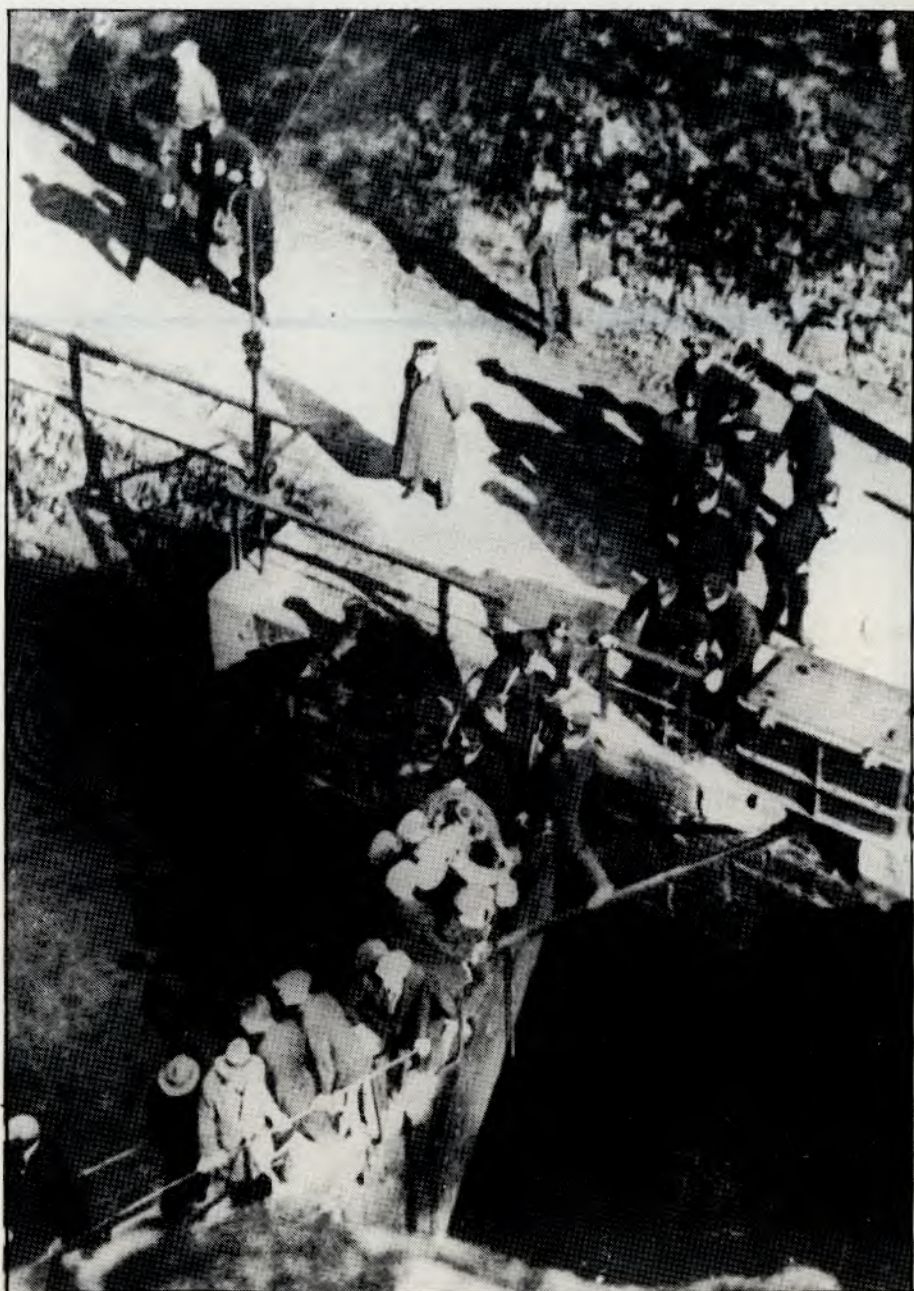
Boka til Bull er en kritikk av kapitalismen — av dens inhumane konsekvens. — Men den er ikke farlig for borgerskapet, den er ikke samfunnsstormende eller banebrytende, — og den forkynner ikke noe troverdig alternativ. — Den er ikke et krasst dokument som viser at det er det kapi- talistiske systemet som er årsaken til arbeiderbevege- lens forfall, den nevner ikke de legalistiske begrensningene DNA hadde allerede ved stiftelsen. — Bull er en SV'er, og det må være riktig å ta det han sier som repre-

sentativt også for SV. Vi har bruk for bøker som omhand- ler problemer i arbeider- bevegelsen, — men det er et ønske om at også kom- munistene kunne skrive slike bøker utfra sine forutset-

ninger. — Det er viktig å spre ideologi, det gjør Bull i sin bok, men den sprer en illusorisk ideologi — illuso- risk for arbeiderklassen.

Til slutt: Les denne boka — men les den kritisk.

Edvard Bull:
«Norsk arbeiderbevegelse i krise»
i «ARENA». Cappelen for- lag 1982.

Fra Menstadslaget i 1931. Demonstranter og politi i kamp på sluseporten ved Skotfoss.

(Foto: Arbeiderbevegelsens Arkiv)

Returadresse:
Røde Fane
Boks 83
Bryn, Oslo 6

I dette nummer:

- **Vare og verdi under sosialismen**
- **Kulturrevolusjonen i Kina**
- **Debatt om AKP(m-l)s kunst- og politiske manifest**

Det finnes flere syn på Kina

Ikke minst kinesernes eget. Det er mange her i Norge som har sterke meninger om Kina, om utviklingen etter 1949, om samfunnsforhold, politikk og historie.

Men det er ikke mange som har satt seg inn i hva kineserne *selv* mener om landet sitt, det blir stort sett å stole på fortolkninger og vurderinger gjort av vestlige journalister og andre.

Er du interessert i Kina? Det finnes flere måter å lære mer om landet på, du kan f.eks.

Abonnere

på et kinesisk tidsskrift som *Beijing Review*. Bladet kommer ukentlig flysendt direkte fra Kina og koster bare kr. 1,55 pr nummer i årsabonnement. Men det finnes også en rekke andre blad og tidsskrifter, både generelle emner. Vi sender deg gjerne en oversikt.

I tillegg kan du melde deg på en

Kinareise

som varer tre-fire uker. For medlemmer av Vennskapssambandet Norge-Kina arrangerer vi i sommer en fire ukers rundreise, inkludert en uke på den transsibiriske jernbanen, men vi har også andre turer – og vi kan arrangere individuelle reiser, med opphold fra et par dager til flere uker. Vi sender deg gjerne en brosjyre.

Medlemskap

i Vennskapssambandet Norge-Kina er en trdeje mulighet. Foreningen er åpen for alle som er interessert i Kina og har i dag medlemmer fra alle grupper i samfunnet med ulik bakgrunn og interesse for Kina. Et medlemskap koster kr. 75,- pr. år, og som medlem får du gratis tilsendt bladet *Kina og Vi* fire ganger årlig, pluss annen informasjon, spesialtilbud, osv.

Fortsatt interessert? Fyll ut slippen under og send den til

Vennskapssambandet Norge-Kina,
Postboks 6762, St. Olavs plass, Oslo 1,
eller ring oss på tlf. (02) 11 00 57.

Send meg

Abonnementsoversikt

Reisebrosjyrer

Informasjon om medlemskap

Navn: .....

Adresse: ..... Postnr./sted.....